رباعیات عمر خیام



مطبع منشی تیج کمار لکھنؤ طبع و شائع گردید

قیمت ۱۳ر

بعونِ صانعِ مکین و مکان و فضلِ خلاقِ زمین و آسمان

زہی مجموعۂ رباعیات حیرت بنیان چہاردہ سالہ رباعی نشین مسندِ دلنشینی با اندازِ زبانی ہمکام معروف

رباعیات عمر خیام

از استاد الشعراء کہ در جہانداری ملکِ اقلیمِ سخن کوسِ لمن الملکی نواختہ بعد نظرِ ثانی بتصحیح بہا یکن

در مطبع منشی تیج کمار واقع لکھنؤ مطبوع طبع جہان دلپسند شد

باہتمام مرلی دھر متھرا سنہ ۱۹۵۵ء

بسم اللہ الرحمن الرحیم

رباعیات عمر خیّام

(۱)

آمد سحرے ندا ز میخانۂ ما ۔۔۔ کاے رند خراباتی دیوانۂ ما
برخیز کہ پُر کنیم پیمانہ زمے ۔۔۔ زاں پیش کہ پُر کنند پیمانۂ ما

(میخانہ)

رباعی

(۲)

گرمے نخوری طعنہ مزن مستاں را ۔۔۔ گر دست دہد توبہ کنم یزداں را
تو فخر بدیں کنی کہ من مے نخورم ۔۔۔ صد کار کنی کہ مے غلام ست آں را

ایضاً

(۳)

مرد آں نبود کہ خلق خوار ندا ورا ۔۔۔ وز بیم بدی نیک شمارند اورا
رندے کہ نبود روے دستے بکرم ۔۔۔ رنداں ہمہ پشت دست دارند اورا

ایضاً

(۴)

چوں ز آب و گل آفرید صانع مارا ۔۔۔ کردہ بعنیم زمانہ قانع مارا
پیوستہ مرا ز مے ہمیں منع کنی ۔۔۔ خود دست تہی بس ست مانع مارا

ایضاً

(۵)

چوں عہدہ نمی شود کسے فردا را ۔۔۔ حالے خوش کن تو ایں دلِ شیدا را
مے نوش بنورِ ماہ اے ماہ کہ ماہ ۔۔۔ بسیار بتابد و نیابد ما را

(کند) (بادہ)

شعر کا مفہوم یہ ہے کہ شراب کا پیالہ جلد بھر دو کیونکہ ہماری زندگی کا پیالہ لبریز ہو جائے
یعنی شراب پینے سے ہم کو منع کیوں کرتے ہو خود ہمارا خالی ہاتھ یعنی ہماری مفلسی ہم کو شراب پینے سے روکتی ہے
عہدہ نہیں کرتا ... ذمہ داری نہیں کرتا ... شراب ... ذمہ داری نہیں کرتا ... شراب پینے کی ...

رباعی

(۶)

ای کردہ ز لطف و قہر تو صنع خدا — در عہد ازل بہشت و دوزخ برپا

بزم تو بہشت است و مرا جرمی نیست — (پیدا) — چون است کہ در بہشت رہ نیست مرا

ایضاً

(۷)

بت گفت بہ بت پرست کای عابد ما — دانی ز چہ روی گشتہ ساجد ما

بر ما بہ جمال خود تجلی کردہ است — آن کس کہ ز تست ناظر او شاہد ما

ایضاً

(۸)

بر دست یکی تیغ چو آب است مرا — گردی ہمہ سال فتح باب است مرا

پیوستہ دل خصم کباب است مرا — وز کلہ او جام شراب است مرا

ایضاً

(۹)

دانی کہ چہ مدتیست ای دلبر ما — تا بی جہتی نرفتہ از بر ما

خود کس نفرستی و نپرسی ہرگز — تا بیتو چہا می گذرد بر سر ما

ایضاً

(۱۰)

بی قوت جسم و قوت جانست مرا — سری کہ نہفتہ پیدا اسرار نہانست مرا

دیگر طلب دنیا و عقبی نکنم — یک جرعہ بہا از ہر دو جہانست مرا

ایضاً

(۱۱)

از آتش ما و دود کجا بود اینجا — وز مایۂ ما سود کجا بود اینجا

آن کس کہ مرا نام خراباتی کرد — در اصل خرابات کجا بود اینجا

ایضاً

(۱۲)

برخیز و بیا بتا برای دل ما — حل کن بجمال خویشتن مشکل ما

یک کوزہ می بیار تا نوش کنیم — ([illegible]) — زان پیش کہ کوزہ کنند از گل ما

ایضاً

(۱۳)

چون فوت شوم بہ بادہ شوئید مرا — تلقین ز شراب و جام گوئید مرا

سلہ یعنی تیرے لطف اور قہر سے خدا نے ازل کے روز بہشت اور دوزخ کو بنایا ہے تیری محفل آپ بہشت ہے بہشت تیرے تصور سے بنا ہے جیسے بھی کوئی تیری تقصیر نہیں کی پھر کیا سبب ہے کہ مجھ کو بہشت میں بار نہیں یعنی تیری محفل میں مجھے بار کیوں نہیں ۱۲

سلہ جو آب یعنی تلوار کی یعنی تیز اور صاف فتح باب کم اور کشاد کار اور وہ [illegible] ۱۲

سلہ [illegible] دوسرے شعر کا مطلب یہ ہے کہ جس نے میرا نام خراباتی رکھا ہے وہ اس وقت کہاں تھا جب خرابات کی بنا ڈالی کہاں تھا کیا وہ بھی خرابات میں تھا ۱۲

خواهید بروز حشر یابید مرا | از خاک در میکده بویید مرا

رباعی (۱۴)

از بادهٔ ناب لعل شد گوهر ما | آمد بفغان ز دست ما ساغر ما
از بسکه همی خوریم می بر سر می | ما در سر می شدیم و می در سر ما

ایضاً (۱۵)

خرم نبود زیست دل پر غم را | هجر تو حزین کرد دل خرم را
من کنجی عالم بتو خوش میکردم | با کنجی هجرت چه کنم عالم را

ایضاً (۱۶)

هر چند که رنگ و بوی زیباست مرا | چون لاله رخ و چو سرو بالاست مرا
معلوم نشد که در طرب خانهٔ خاک | نقاش من از بهر چه آراست مرا

ایضاً (۱۷)

غافل بچه امید درین شوم سرا | بر دولت او دل نهد از بهر خدا
هرگاه که خواهد که نشیند از پا | گیرد اجلش دست که بالا برپا

ایضاً (۱۸)

ای خواجه یکی کام روا کن ما را | دم در کش و در کار خدا کن ما را
ما راست رویم لیک تو کج بینی | رو چارهٔ دیده کن رها کن ما را

ایضاً (۱۹)

عاشق همه روزه مست و شیدا بادا | دیوانه و شوریده و رسوا بادا
در هشیاری غصهٔ هر چیز خوریم | چون مست شدیم هر چه بادا بادا

ایضاً (۲۰)

ساقی قدحی که کارساز است خدا | وز رحمت خود بنده نواز است خدا
می خور به بهار و بار طاعت مفروش | کز طاعت خلق بی نیاز است خدا

ایضاً (۲۱)

[illegible]

ساقی نظرے بہ بے کساں بہر خدا
بشکن تب ما بوالہوساں بہر خدا
ما ماہی مردہ ایم و تو آب حیات
مارا بوصالِ خود رساں بہر خدا

(۲۲) رباعی

قرآں کہ مہیں کلام خوانند اورا
گہ گاہ نہ بر دوام خوانند اورا
در خطِ پیالہ آیتے روشن ہست
کاندر ہمہ جا مدام خوانند اورا

(۲۳) ایضاً

اے آنکہ گزیدۂ جہانی تو مرا
خوشتر ز دل و دیدہ و جانی تو مرا
از جاں صنما عزیز تر چیزے نیست
صد بار عزیز تر ازانی تو مرا

(۲۴) ایضاً

امشب بر ماست کہ آورد ترا
وز پردہ بدیں دست کہ آورد ترا
نزدیک کسے کہ بے تو در آتش بود
چوں باد نمی جست کہ آورد ترا

(۲۵) ایضاً

خواہی ز فراق در فغاں دار مرا
خواہی ز وصال شادماں دار مرا
من با تو نہ گویم کہ چساں دار مرا
زاں ساں کہ دلت خواست چناں دار مرا

(۲۶) ایضاً

اے دل ز زمانہ رسم احساں مطلب
وز گردش دوراں سر و ساماں مطلب
درماں طلبی درد تو افزوں گردد
با درد بساز و ہیچ درماں مطلب

(۲۷) ایضاً

روزیکہ بدست بر نہم جام شراب
وز غایت خرمی شوم مست و خراب
صد معجزہ پیدا کنم اندر ہر باب
زیں طبع چو آتش و سخنہائے چو آب

(۲۸) ایضاً

چنداں بخورم شراب کیں بوئے شراب
آید ز تراب چوں روم زیر تراب
تا بر سر خاک من رسد مخمورے
از بوئے تراب من شود مست و خراب

رباعی (۲۹)

ما و مے و معشوق دریں کنج خراب ‏ ‏ جان و دل و جام و جامہ در رہن شراب
فارغ ز امید رحمت و بیم عذاب ‏ ‏ آزاد ز خاک و باد و از آتش و آب

ایضاً (۳۰)

مائیم و مے و مطرب و ایں کنج خراب ‏ ‏ جان و دل و دین و عقل در رہن شراب
سر در سر مے گردد و مے در سر ما ‏ ‏ بنیاد نہادہ خانہ مانند حباب

ایضاً (۳۱)

با بط می گفت ماہی در تب و تاب ‏ ‏ باشد کہ بجوے رفتہ باز آید آب
بط گفت کہ چوں من و تو گشتیم کباب ‏ ما ‏ بود از پس مرگ ما چہ دریا چہ سراب

ایضاً (۳۲)

بر پاے تو بوسہ دادن اے شمع طرب ‏ ‏ بہ زاں باشد کہ دیگران را بر لب
دست من و دامن خیالت ہر روز ‏ ‏ پاے من و جستن وصالت ہمہ شب

ایضاً (۳۳)

چوں نیست ز ہر چہ ہست جز باد بدست ‏ ‏ چوں نیست ز ہر چہ ہست نقصان و شکست
پندار کہ ہر چہ ہست در عالم نیست ‏ ‏ انگار کہ ہر چہ نیست در عالم ہست

ایضاً (۳۴)

روزے دو سہ مہلت ست مخور مے ناب ‏ ‏ کیں عمر گذشتہ در نیابے دریاب
دانی کہ جہاں رو بخرابی دارد ‏ ‏ تو نیز شب و روز ہمیں باش خراب

ایضاً (۳۵)

مائیم نہادہ سر بفرمان شراب ‏ ‏ جاں کردہ فداے لب خندان شراب
ہم ساقی ما حلق صراحی در دست ‏ آبِ حیوان ‏ ہم بر لب ساغر آمدہ جان شراب

ایضاً (۳۶)

در کوے نیاز ہر دلے را دریاب ‏ راہ ‏ در کوے حضور مصطفٰے را دریاب

صد کعبهٔ آب و گل بیک دل نرسد		کعبه چه روی برو دلی را دریاب
(۳۷)	رباعی	مرا نقد و ترا نسیه
جام می و ساقی بر لب کشت مشنو سخن بهشت و دوزخ از کس		این جمله مرا و هم ترا گشته بهشت که رفت بدوزخ و که آمد ز بهشت
(۳۸)	ایضاً	
چون نیست حقیقت و یقین اندر دست هان تا ننهیم ساغر باده ز دست		نتوان بامید شک همه عمر نشست در بی خبری مرد چه هشیار چه مست
(۳۹)	ایضاً	در بی خبری مرد
گر گل نبود نصیب ما خار بس است گر سبحه و سجاده و شیخی نبود		در نور نمی رسد بما نار بس است ناقوس کلیسا و زنار بس است
(۴۰) در ترنم	ایضاً	نه مست
اجزای پیاله که درهم پیوست چندین سر و دست نازنینان جهان	ترکیب از سر دست	بشکستن آن روا نمیدارد مست از مهر که پیوست و بکین که شکست
(۴۱) نازنین و کف دست	ایضاً	
امروز ترا دسترس فردا نیست ضایع مکن این دم ار دلت شیدا نیست	بقا	و اندیشهٔ فردات بجز سودا نیست کین باقی عمر را بها پیدا نیست
(۴۲)	ایضاً	
ای چرخ فلک خرابی از کینهٔ تست ای خاک اگر سینهٔ تو بشکافند		بیداد گری عادت دیرینهٔ تست بس گوهر قیمتی که در سینهٔ تست
(۴۳)	ایضاً	
آن بت که دلم زهجر او زار شده است من در طلب علاج خود چون کوشم		او جای دگر بغم گرفتار شده است چون آنکه طبیب ماست بیمار شده است
(۴۴)	ایضاً	

[illegible]

هر دل که درو مهر و محبت بسرشت — گر ساکن مسجدست و گر زاهل کنشت
در دفتر عشق نام هر کس که نوشت — آزاد ز دوزخ است و فارغ ز بهشت

(۴۵) رباعی

دوری که درو آمدن و رفتن ماست — آنرا نه بدایت نه نهایت پیداست
کس مے نزند دمی درین معنی راست — کین آمدن از کجا و رفتن بکجاست

(۴۶) ایضاً

ساقی چو زمانه در شکست من و تست — دنیا نه سراچهٔ نشست من و تست
گر زانکه میان من و تو جام مے ست — می داں بیقین که حق بدست من و تست

(۴۷) ایضاً

ما کافر عشقیم و مسلماں دگر است — ما مور ضعیفیم و سلیماں دگر است
از ما رخ زرد و جگر پاره طلب — بازار چه قصب فروشاں دگر است

(۴۸) ایضاً

مے خوردن و شاد بودن آئین منست — فارغ بودن ز کفر و دیں دین منست
گفتم بعروس دهر کابین تو چیست — گفتا دل خرم تو کابین منست

(۴۹) ایضاً

سر از همه ناکساں نهاں باید داشت — راز از همه ابلهاں نهاں باید داشت
بنگر که بجاے مردماں مے چه کنی — چشم از همه مردماں نهاں باید داشت

(۵۰) ایضاً

اسرار جهاں چنانکه در دفتر ماست — گفتن نتواں زانکه وبال سر ماست
چوں نیست درین مردم ناداں اهلی — گفتن نتواں هر آنچه در خاطر ماست

(۵۱) ایضاً

گویند که مے بماه شعباں نه رواست — نه نیز رجب که آں مه خاص خداست
شعباں و رجب ماه خدایست و رسول — ما مے رمضاں خوریم کاں خاصهٔ ماست

سلہ یعنی مسلمان ہو یا کافر عشق کے دفتر میں جسکا نام لکھا گیا وہ بہشت اور دوزخ کے غم سے آزاد ہو گیا ۱۲

رباعی

(۵۲)

چون هشیارم ز من طرب پنهان ست — چون مست شوم در خردم نقصان ست
حالیست میان مستی و هشیاری — من بندهٔ آنکه زندگانی آن ست

ایضاً

(۵۳)

زان باده که عمر را حیاتے دگر است — پُر کن قدحے گرچه ترا دردسر است
بر نه بکفم که کار عالم سمر است — بشتاب که عمر تو بسر در گذر است

ایضاً

(۵۴)

هرگه که غمے ملازم دل شود ت — یا قصهٔ کار خویش مشکل شود ت
حال دل دیگرے بباید پُرسید — تا خوشدلی تمام حاصل شود ت

ایضاً

(۵۵)

در چشم محققان چه زیبا و چه زشت — منزلگه عاشقان چه دوزخ چه بهشت
پوشیدن بیدلان چه اطلس چه پلاس — زیر سر عاشقان چه بالین چه خشت

ایضاً

(۵۶)

عمرے بگل و باده برفتیم بگشت — یک کار من از دور جهان است نگشت
از مے چه نشد هیچ مرادم حاصل — از هرچه گذشتیم گذشتیم گذشت

ایضاً

(۵۷)

بسیار بگشتیم بگرد در و دشت — اندر همه آفاق بگشتیم بگشت
از کس نشنیدیم که آمد زین راه — راهے که برفت راه رو باز بگشت

ایضاً

(۵۸)

لعل تو مے مذاب ساغر کانست — چشم تو پیاله و شرابش جانست
آن جام بلورین که ز مے خندانست — اشکے است که خون دل درو پنهانست

ایضاً

(۵۹)

برتر ز سپهر خاطرم روز نخست — لوح و قلم و بهشت و دوزخ می جست

پس گفت مرا معلم از علم درست		لوح و قلم و بهشت و دوزخ باتست
(۶۰)	رباعی	
بسیار بگشتیم بگرد در و دشت		یک کار من از گشت همی نیک نگشت
در نا خوشی زمانه بارے عمرم		گر خوش بگذشت یکدمی خوش نگذشت
(۶۱)	ایضاً	گر خوش نگذشت بارے خوش خوش گذشت
در پردۂ اسرار کسے را رہ نیست		زیں تعبیہ جان ہیچ کس آگہ نیست
جز در دل خاک ہیچ منزلگہ نیست		افسوس کہ ایں فسانہ ہم کوتہ نیست
(۶۲)	ایضاً	بشنو کہ چنیں فسانہا
ہر سبزہ کہ برکنار جوئے رستہ است		گویا ز لب فرشتہ خوئے رستہ است
ہاں بر سر سبزہ پا بخواری ننہی		کاں سبزہ ز خاک لالہ روئے رستہ است
(۶۳)	ایضاً	
مے بر کف من نہ کہ دلم در تاب است		ویں عمر گریز پائے چوں سیماب است
برخیز کہ بیداری دولت خواب است		دریاب کہ آتش جوانی آب است
نہ آنرا کہ (۶۴)	ایضاً	زانست کہ ا نیست دریں راہ درست
در دہر بر نہال تحقیق نرست		زیرا کہ دریں راہ کسے نیست درست
ہر کس زدہ دست عجز در شاخے سست		امروز چو دے شناس فردا چو نخست
(۶۵)	ایضاً	
آں بہ کہ دریں زمانہ کم گیری دوست		با اہل زمانہ صحبت از دور نکوست
آں کس کہ بجملگی ترا تکیہ بدوست		چوں چشم خرد باز کنی دشمن تست
(۶۶)	ایضاً	
اے آمدہ از عالم روحانی تفت		حیراں شدہ در پنج و چہار و شش و ہفت
مے خور چہ ندانی از کجا آمدہ		خوش باش ندانی بکجا خواہی رفت
(۶۷)	ایضاً	

هرچند که از گناه بدبختم و زشت — نومید نیم چو بت پرستان ز کنشت
اما سحرے که میرم از مخموری — میخواهم و معشوق چه دوزخ چه بهشت

رباعی (۶۸)

مے گرچه بشرع زشت نام ست خوشست — چون در کف شاهدی غلام ست خوشست
تلخ است و حرامست خوشم مے آید — دیریست که تا هرچه حرام ست خوشست

ایضاً (۶۹)

چندیں غم مال و حسرت دنیا چیست — هرگز دیدی کسے که جاوید بزیست
این یک نفسے که در تنت عاریت است — با عاریتے عاریتے باید زیست

ایضاً (۷۰)

روزیکه شود اذا السماء انشقت — واندم که بود اذا النجوم انکدرت
من دامن تو بگیرم اندر عرصات — گویم صنما بأیِ ذنبٍ قتلت

ایضاً (۷۱)

گر کار تو نیک است به تدبیر تو نیست — در سر برود نیز بتقصیر تو نیست
تسلیم و رضا پیش کن و شاد بزی — چون نیک و بد جهان به تدبیر تو نیست

ایضاً (۷۲)

چون مردن تو مردن یکبارگی است — یکبار بمیر این چه بیچارگی است
خونے و نجاستے و مشتے رگ و پوست — در کار نبود این چه غمخوارگی است

ایضاً (۷۳)

اے مرد خرد حدیث فردا هوس است — در دهر زدن لاف سخنها هوس است
امروز چنین هر که خردمند کس است — داند که همه جهان چنین یک نفس است

ایضاً (۷۴)

خیام که خیمهاے حکمت می دوخت — در کوره غم فتاد و ناگاه بسوخت
مقراض اجل طناب عمرش چو برید — دلال قضا برایگانش بفروخت

رباعی (۷۵)

در پائے زمین اگر مرا یک خشت است
آں دبہ مے است گرچہ نامی زشت است
گویند ترا دبہ مے نہ روا نیست
دڑ ائی و دستار ز مریم رشت است

ایضاً (۷۶) اے حرام ۱۲

یک ہفتہ شراب خوردہ باشی پیوست
ہاں تا نہ نہی تو روز آدینہ ز دست
در مذہب ما شنبہ و آدینہ یک است
جبار پرست باش نہ روز پرست

ایضاً (۷۷)

خاکے کہ بزیر پائے ہر حیوانیست
زلف صنمے و ابروئے جانانیست
ہر خشت کہ بر کنگرۂ ایوانیست
انگشت وزیرے و سر سلطانیست

ایضاً (۷۸)

دل سرِ حیات را کماہی دانست
در موت ہم اسرار الٰہی دانست
امروز کہ با خودی ندانستی ہیچ
فردا کہ ز خود روی چہ خواہی دانست

ایضاً (۷۹) خبرت

گر از پئے شہوت و ہوا خواہی رفت
از من خبرت کہ بینوا خواہی رفت
بنگر چہ کسے و از کجا آمدۂ
میداں کہ چہ میکنی کجا خواہی رفت

ایضاً (۸۰)

نیکی و بدی کہ در نہادِ بشر است
شادی و غمے کہ در قضا و قدر است
با چرخ مکن حوالہ کاندر رہِ عقل
چرخ از تو ہزار بار بیچارہ تر است

ایضاً (۸۱)

ایں کوزہ چو من عاشق زاری بودست
در بند سر زلف نگاری بودست
ایں دستہ کہ در گردنِ او می بینی
دستے ست کہ در گردن یاری بودست

ایضاً (۸۲)

خیام ز بہر گنہ ایں ماتم چیست
در خوردن غم فائدہ بیش و کم چیست

آنزا کہ گنہ نکرد غفراں نبود		غفراں ز بہائے گنہ آمد غم چیست
(۸۳)	رباعی	
ہشدار کہ روزگار شور انگیزاست		ایمن منشیں کہ تیغ دوراں تیز است
درکام تو گر زمانہ لوزینہ نہد		زنہار فرو مبر کہ زہر آمیز است
(۸۴)	ایضاً	
چوں آب بجویبار و چوں باد بدشت		روز دگر از عمر من و تو بگذشت
تا من باشم غم دو روزہ نخورم		روزیکہ نیامدست و روزیکہ گذشت
(۸۵)	ایضاً	
طاس فلک از بیش لآرای و تہیست		آسودہ دریں جہاں ندانم کیست
ایمن نفسے ز مرگ مے نتواں زیست		پس فائدہ در جہاں بقائدہ چیست
(۸۶)	ایضاً	
تا باز شناختم من ایں پاے ز دست		ایں چرخ فرو مایہ مرا دست ببست
افسوس کہ در حساب خواہند نہاد		عمرے کہ مرا بے مے و معشوقہ گذشت
(۸۷)	ایضاً	
از ہر زہ بہر دلے نمی باید تاخت		با نیک و بد زمانہ می باید ساخت
از طاس سپہر و کعبتین تقدیر		ہر نقش کہ پیدا شود آں باید باخت
(۸۸)	ایضاً	
با دشمن و دوست فعل نیکو نیکوست		بد کے کند آنکہ نیکیش عادت و خوست
با دوست چو بد کنی شود دشمن تو		با دشمن اگر نیک کنی گردد دوست
(۸۹)	ایضاً	
من ہیچ ندانم کہ مرا آنکہ سرشت		از اہل بہشت کرد یا دوزخ زشت
جامے و بتے و بربطے بر لب کشت		ایں ہر سہ مرا نقد و ترا نسیہ بہشت
(۹۰)	ایضاً	

در ده پسر آں مے کہ جہاں تاب است
زاں مے کہ گل نشاط را مہتاب است
بشتاب کہ آتش جوانی آب است
دریاب کہ بیداری دولت خواب است

(۹۱) رباعی

مے خور کہ مدام راحت روح تو اوست
آسائش جان و دل مجروح تو اوست
طوفان غم ار در آید از پیش و پست
در بادہ گریز کشتی نوح تو اوست

(۹۲) ایضاً

مے خوردن من نہ از برائے طرب است
نے بہر فساد و ترک دین و ادب است
خواہم کہ بہ بیخودی برآرم نفسے
مے خوردن و مست بودنم زین سبب است

(۹۳) ایضاً

دنیا نہ مقام گشت و نہ جائے نشست
فرزانہ در و خراب و اولیٰ تر مست
بر آتش غم ز بادہ آبے میزن
زاں پیش کہ در خاک روی باد بدست

(۹۴) ایضاً

چوں آمدنم بمن نہ بُد روز نخست
وین رفتن بے مراد عزمے ست درست
برخیز و میاں بہ بند اے ساقی چست
کاندوہ جہاں بمے فرو خواہم شست

(۹۵) ایضاً

گویند ترا چو حور با حور خوش ست
من میگویم کہ آب انگور خوش ست
ایں نقد بگیر و دست ازاں نسیہ بشو
کآواز دہل شنیدن از دور خوش ست

(۹۶) ایضاً

در فصل بہار اگر بتے حور سرشت
پر مے قدحے بمن دہد بر لب کشت
گرچہ بہر کس ایں سخن باشد زشت
از سگ بترم اگر کنم یاد بہشت

(۹۷) ایضاً

مے نوش کہ عمر جاودانی این ست
خود حاصلت از دور جوانی این است
ہنگام گل و مل ست و یاران سرمست
خوش باش دمے کہ زندگانی این است

رباعی (۹۸)

اے دل چو نصیب تو ہمہ خوں شدنست
احوال تو ہر لحظہ دگرگوں شدنست
اے جاں تو دریں تن بچہ کار آمدۂ
چوں عاقبت کار تو بیروں شدنست

ایضاً (۹۹)

با ما درم قلب سے نگردد جنت
جاروب طرب خانۂ ما پاک برفت
پیرے ز خرابات بروں آمد و گفت
مے خور کہ بعمرہا نمی باید خفت

ایضاً (۱۰۰)

خیام تنت بخیمہ ماند راست
سلطان روح ست و منزلش دار فناست
فراش اجل ز بہر دیگر منزل
از پا فگند خیمہ کہ سلطاں برخاست

ایضاً (۱۰۱)

با با فلک ار جنگ ندارد عجب است
گر بر سر ما سنگ نبارد عجب است
قاضی کہ خرید بادہ وقف فروخت
در مدرسہ گر بنگ نکارد عجب است

ایضاً (۱۰۲)

بر جان شریف گو شناسے نغیست
داند کہ ہر انچہ آمد از جلب کھیست
چیزے کہ بما میرسد از حکم شہی است
کونین ز ہر چہ میرسد بے گنہیست

ایضاً (۱۰۳)

دارندہ چو ترکیب طبائع آراست
از بہر چہ او فگندش اندر کم و کاست
گر نیک آمد شکستن از بہر چہ بود
ور نیک نیامد ایں صور عیب کراست

ایضاً (۱۰۴)

چوں ابر بنوروز رخ لالہ بشست
برخیز و بجام بادہ کن عزم درست
ایں سبزہ کہ امروز تماشاگہ تست
فردا ہمہ از خاک تو برخواہد رست

ایضاً (۱۰۵)

فصل گل و طرف جویبار و لب کشت
با یک دو سہ تازہ لعبتے حور سرشت

پیش آر قدح که باده نوشان صبوح		آسوده ز مسجد اند و فارغ ز کنشت
(۱۰۶)	رباعی	
ای می لب لعل یار میدار بدست		زان روکه شگرف داری این کار بدست
زان شد ز می لعل قدح برخوردار		کآورد بخون دل لب یار بدست
(۱۰۷)	ایضاً	
عشق ارچه بلاست آن بلا حکم خداست		بر حکم خدا ملامت خلق چراست
چون نیک و بد خلق بتقدیر خداست		پس روز پسین حساب بندہ چراست
(۱۰۸)	ایضاً	
آباد خرابات ز می خوردن ماست		خون دو هزار توبه در گردن ماست
گر من نکنم گناه رحمت چه کند		آرایش رحمت از گنه کردن ماست
(۱۰۹)	ایضاً	
نه لایق مسجدم نه در خورد کنشت		ایزد داند گل مرا از چه سرشت
چون کافر درویشم و چون قحبه زشت		نه دین و نه دنیا و نه امید بهشت
(۱۱۰)	ایضاً	
در هر دشتی که لاله زاری بوده است		آن لاله ز خون شهریاری بوده است
هر برگ بنفشه کز زمین می روید		خالیست که بر رخ نگاری بوده است
(۱۱۱)	ایضاً	
یا مگذار ندمی یار انت		غم خوار شدم ز دست غمخوار انت
خورشید تو بر روزن ما چون افتد	در	گر ذره فرو نشست هوادار انت
(۱۱۲)	ایضاً	
چون دی و پری ما به بیکار گذشت		شادی غم و محنت و تیمار گذشت
امروز بیا که میرسد خوش می باش		کین نیز چنانکه آمد انگار گذشت
(۱۱۳)	ایضاً	

سلہ عشق
کو بلا کہا ہو گردہ بلا
خدا کا حکم ہے پھر جب
وہ خدا کا حکم ہے تو
مخلوق عاشق کو ملامت
کیوں کرتی ہے
[illegible]

ازگردشِ چرخ ہیچ مفہومم نیست — جز رنجِ زمانہ ہیچ مرسومم نیست
ہر چند بکار خویش درمے نگرم — عمرے بگذشت و ہیچ معلومم نیست

رباعی (۱۱۴)

پیشِ زمن و تو لیل و نہارے بودست — گردندہ فلک برائے کارے بودست
زنہار قدم بخاک آہستہ نہی — کاں مردمکِ چشم نگارے بودست

ایضاً (۱۱۵)

در بزمِ خرد عقل دلیل سرہ گفت — در روم و عرب میمنہ و میسرہ گفت
گر نا اہلی گفت کہ مے ناسرہ ست — من چوں شنوم چونکہ خدایش سرہ گفت

ایضاً (۱۱۶)

نہ کہ شنوم زانکہ خدائے

ساقی قدحے کہ ہست عالم ظلمات — جز روئے تو نیست درجہاں آبحیات
ازجان و جہان ہرچہ در عالم ہست — مقصود توئی و بر محمد صلوات

ایضاً (۱۱۷)

ساقی مے معرفت مرا اکرمت است — در مشربِ بے معرفتاں معصیت است
بے معرفت آدمی چہ کار آید ہیچ — مقصود ز آدمی ہمیں معرفت است

ایضاً (۱۱۸)

ساقی فلک از بحرِ عطائے تو کفے است — در کوئے تو صد کعبۂ جاں در طرفے ست
در کعبۂ جاں زہے شرف گر برسم — در دردِ رہ کعبہ ہم بمیرم شرفیست

ایضاً (۱۱۹)

ساقی نظرے کہ دل خوش از دیدن تست — جاں شاد ز خوشہ چینیِ خرمن تست
ناگفتہ دلت ضمیرِ ما میداند — جامِ جمِ عاشقاں دلِ روشن تست

ایضاً (۱۲۰)

ایں گنبدِ لاجوردیِ زریں طشت — بسیار بگشت است و دگر خواہد گشت
یک چند ز اقتضائے دوراں قضا — ما نیز چو دیگراں رسیدیم و گذشت

رباعی (۱۲۱)

این خاک رہ از خواجہ بخارئی بودست — در وقت خود او بزرگواری بودست
ہر جا کہ قدم نہی یقین می پندار — کان دست کریم شہسواری بودست

ایضاً (۱۲۲)

یک جرعہ زمے ز ملک کاؤس بہ است — وز تخت قباد و ملکِ طوس بہ است
ہر نالہ کہ رندے بسحرگاہ زند — از طاعتِ اہلِ سالوس بہ است

ایضاً (۱۲۳)

ہر نالہ کہ عاشقے برآرد بسحر

رفتم بخرابات بایمان درست — زنار مغاں را بمیاں بستم چست
شاگرد خرابات زبد نامی من — رختم بدر افگند و خرابات بشست

ایضاً (۱۲۴)

بتخانہ وکعبہ خانۂ بندگی است — ناقوس زدن ترانۂ بندگی است
محراب و کلیسا و تسبیح و صلیب — حقا کہ ہمہ نشانۂ بندگی است

ایضاً (۱۲۵)

ساقی قدحے کہ کار عالم نفسے است — گر شادی از و یک نفس آں نیز بسے است
خوش باش زہر چہ پیش آید ز جہاں — ہرگز نشود چنانکہ دلخواہ کسے است

(نسخہ بدل: خ ب)

ایضاً (۱۲۶)

ساقی مے ما ز عارض پر خوے تست — چشمت نرسد کہ چشمہا در پے تست
سرچشمۂ فیض جز لب لعل تو نیست — صد خضر و مسیح جرعہ نوش مے تست

ایضاً (۱۲۷)

ساقی دل ما سوختۂ از مشتاقیست — باز آ کہ طبیب دردمنداں ساقیست
جاں دادن امید ست مرا در قدمت — تا جاں بود م امید آری باقیست

ایضاً (۱۲۸)

ساقی بہ بہشت اینہمہ مشتاقی چیست — جنت مے و ساقی بود و باقی چیست

(حاشیہ، دستی:) سلہ مراد یہ ہے کہ راستے میں جو یہ خاک آپ کی نظر آتی ہے اسکو سمجھے کہ یہ خواجہ کے دل کا بخاری یا خواجہ کے اجزائے جسم کا بخاری خواجہ اپنے وقت کا ایک بڑا آدمی تھا ... جہاں جہاں تو قدم رکھے سمجھ لے کہ وہ جگہ یا اسی جگہ کی خاک کسی شہسوار اور کسی کریم کا ہاتھ ہے ہاتھ کی تخصیص نہیں ہے ... تمام اجزائے بدن سے مراد ہے ... بتخانہ ... ناقوس ... مقامات بندگی ... ترانۂ بندگی ... تسبیح اور صلیب تمام بندگی کے نشانات ہیں ... اے ساقی ...

اینجاست مے وساقی وآنجاست ہمیں		پس در دو جہاں بہ از مے وساقی چیست
(۱۲۹)	رباعی	
ساقی دل من کہ شادی از غم نشناخت		جز جام مے از نعیم عالم نشناخت
مے دہ کہ دم صبوح جاں بخش دم است		کس غیر مسیح قدر ایں دم نشناخت
(۱۳۰)	ایضاً	
ساقی قدحے کہ آنکہ ایں خاک سرشت		خط بر سر ما ز مستی و عشق نوشت
معمور بود بشاہد و بادہ جہاں		موعود بود بکوثر و حور و بہشت
(۱۳۱)	ایضاً	
از منزل کفر تا بدیں یک نفس است		وز عالم شک تا بیقیں یک نفس است
ایں یک نفس عزیز را خوش می دار		کز حاصل عمر ما ہمیں یک نفس است
(۱۳۲)	ایضاً	
آں لعل گراں بہا ز کانی دگر است		واں در یگانہ ز نشانی دگر است
اندیشۂ ایں و آں خیال من و تست		افسانۂ عشق را زبانی دگر است
(۱۳۳)	ایضاً	
امروز کہ نوبت جوانی من است	مے نوشم	مے نوشم از آنکہ کامرانی من است
عیبش مکنید زانکہ تلخ ست خوش ست	اگر چہ	تلخ است از آنکہ زندگانی من است
(۱۳۴)	ایضاً	
اے دل چو زمانہ می کند غمناکت		ناگہ برود ز تن روان پاکت
بر سبزہ نشیں و خوش بزی روزے چند		زاں پیش کہ سبزہ بر دمد از خاکت
(۱۳۵)	ایضاً	
جز حق حکمے کہ حکم را شاید نیست		ہستے کہ ز حکم او بروں آید نیست
ہر چیز کہ ہست آں چناں می باید		آں چیز کہ آں چناں نمی باید نیست
(۱۳۶)	ایضاً	

چوں لالہ بنوروز قدح گیر بدست
بالالہ رُخے اگر ترا فرصت ہست
مے نوش مخور غصہ کہ ایں چرخ کہن
ناگاہ تراچو خاک گرداند پست

رباعی (۱۳۷)

چوں باد بدے شد آدم چابک و چست
زاں پیش کہ بیچارہ تنم بود درست
از ضعف کنوں چوں نفس بیمارا
می آیم و میروم و می ساکن و سست

ایضاً (۱۳۸)

بس خونِ کساں کہ چرخ بیباک بریخت
بس گل کہ برآمد از گل و پاک بریخت
بر حسن و جوانی اے پسر غرّہ مشو
بس غنچۂ ناشگفتہ بر خاک بریخت

ایضاً (۱۳۹)

ساقی قدحے کہ شمع دل در نگرفت
تا ز آتش مے زندگی از سر نگرفت
آہ از مے لعلت کہ بریں بادۂ ناب
ہر کس کہ لبے نہاد لب بر نگرفت

ایضاً (۱۴۰)

ساقی عیش است ماہ افروختہ است
مے دہ کہ فلک نکتہ آموختہ است
دانی کہ اجل چو برق خرمن سوز است
تا در نگری خرمن ما سوختہ است

ایضاً (۱۴۱)

ساقی چہ کنم کہ دل کبابم ز غمت
مدہوش ترا ز مست شرابم ز غمت
ہر چند کہ مے خرابم شرح دہد
باللہ کہ بیش از آں خرابم ز غمت

ایضاً (۱۴۲)

سیم ارچہ نہ مایۂ خردمنداں ست
بے سیماں لالہ باغ جہاں زنداں ست
از دست تہی بنفشہ سر بر زانو ست
وز کیسۂ زر دہان گل خنداں ست

ایضاً (۱۴۳)

سر دفتر عالم معانی عشق است
سر بیت قصیدۂ جوانی عشق است
اے آنکہ خبر نداری از عالم عشق
ایں نکتہ بدانکہ زندگانی عشق است

(۱۴۴)	رباعی	
طوریست کہ صد ہزار موسیٰ دید است قصریست کہ صد ہزار قیصر بگذشت		دیریست کہ صد ہزار عیسیٰ دید است طاقیست کہ صد ہزار کسریٰ دید است
	ایضاً	
درمیکدۂ عشق اجل اسم منست من جان جہانم اندریں دیر مغان		رندی و پرستیدن مے قسم منست ویں صورت کون جملگی جسم منست
(۱۴۶)	ایضاً	
دردہر مرا شراب و شاہد ہوس ست دردل نہ زہشیاری و مستی خبرے		نہ چشم و دلم منتظر پیش و پس ست مقصود من از ہر دو جہاں یک نفس ست
(۱۴۷)	ایضاً	
در وادی غیب چوں دیدن ہوس ست زینساں کہ من احوال جہاں می بینم		از عیب کساں نظر بریدن ہوس ست دامن ز زمانہ درکشیدن ہوس ست
(۱۴۸)	ایضاً	
گر بر فلکی بخاک باز آرندت فی الجملہ بشر تو جہل تا بتوانی		ور بر سر نازی بہ نیاز آرندت آزار مجوے تا نیاز ارندت
نہ تو گذار جدل (۱۴۹)	ایضاً	
در نالۂ قرابہ بلبل مے چہ خوش است در بربتہ لفریب و در سر مے ناب		آواز سماع و نالۂ نے چہ خوش است فارغ ز غم زمانہ بے چہ خوش است
(۱۵۰)	ایضاً	
ساقی دل ما کہ دانۂ مہر تو کاشت دامن مفشاں ز ناز بر اہل نیاز		مہر تو نہفتہ تا ابد خواہد داشت کز دامن تو دست نخواہیم گذاشت
(۱۵۱)	ایضاً	
ساقی ز درت سفر نخواہیم گرفت		گر ہم بکشی عذر نخواہیم گرفت

۱۴۵ مصنف دنیا کا حال بیان [illegible] دنیا ایک ایسا طور ہے [illegible] سے [illegible] کہ ایسا دیر ہے [illegible] ایسا قصر ہے [illegible] اور ایک طاق در دروازہ [illegible] جس [illegible] کسریٰ [illegible]

یہ چار دن چیزیں [illegible] سے منسوب ہیں جن کا ذکر کیا ہے کہ طور موسیٰ سے، دیر عیسیٰ سے قصر قیصر سے اور طاق کسریٰ سے ۱۲

۱۴۷ اگر تجھے خواہش ہے کہ تو وادی غیب کی سیر کرے تو لوگوں کی عیب بینی سے قطع نظر کر [illegible] میں جس قسم کے تماشے کا جہاں میں مطالعہ اور ملاحظہ کر رہا ہوں اس کا نتیجہ یہی نکلتا ہے کہ دنیا سے قطع نظر کی جائے ۱۲

۱۴۹ [illegible] شراب کی قلقل و سماع اور ستار کی آواز کس قدر عمدہ چیزیں [illegible] معشوق دلفریب اور شراب [illegible] کس قدر مزے کی باتیں ہیں ۱۲ آسی

گیرم که ز خاک بر نگیری سر ما		ما سر زدهٔ تو بر نخواهیم گرفت
(۱۵۲)	رباعی	
ساقی به بزم گر بت یاقوت لب است		در آب خضر بجای آب عنب است
گر زهره بود مطرب و میّ همدم		چون دل نه بجا بود نه جای طرب است
(۱۵۳)	ایضاً	
ساقی ز می که لعلت آن را ساقی است		دل بد نکنم تا دمی از من باقی است
مشتاقم از آن بدید نیست گستاخم		گستاخی من ز غایت مشتاقی است
(۱۵۴)	ایضاً	
ساقی مه رخسار تو جان همه است		دلدار من است و دلستان همه است
خورشید صفت نه مهر در آب خوش است		تنها نه از آن من که زان همه است
(۱۵۵)	ایضاً	
در عشق تو ار ملامتم ننگی نیست		با بیخبران درین سخن جنگی نیست
آن شربت عاشقی همه مردان راست		نامردان را ازین قدح رنگی نیست
(۱۵۶)	ایضاً	
گفتم که مگر درست باشد عهدت		بر قاعدهٔ نخست باشد عهدت
کی دانستم که همچو بنیاد جهان		ای نور دو دیده سست باشد عهدت
(۱۵۷)	ایضاً	
گفتم که سر زلف تو بس سر خورد است		گفتا که تو تن بنه اگر در خورد است
گفتم روزی ز قامتت بر نخورم		گفتا که ز سروکی کسی بر خورد است
(۱۵۸)	ایضاً	
گویند مرا دوزخی باشد مست		قولیست خلاف دل در او نتوان بست
گر عاشق مست دوزخی خواهد بود		فردا بینی بهشت همچون کف دست
نہ گر عاشق و میخوارہ (۱۵۹) بدوزخ باشند	ایضاً	نہ را چون

فاسق خوانند مردمانم پیوست	برہمن	من بگنہم خیال شاں ہیں کہ چہ ہست
بر من زخلاف شرع اے اہل صلاح	زنجیر	جز خمر و لواطت و زنا چیزے ہست

(۱۶۰) رباعی

دہ عقل نہ رواق و نہ ہشت بہشت	ہفت اختر ام از شش جہت این نامہ نوشت
کز پنج حواس و چار ارکان و سہ روح	ایزد بدو عالم چو تو یک کس نہ سرشت

(۱۶۱) ایضاً

سیر دو جہاں ز قدح مستان ست	خورشید ازل جام مہ تابان است
این نکتہ کہ در قلب جہان پنہان ست	در شیشۂ مے اگر بدانی آن است

(۱۶۲) ایضاً

بر روے تو زلف را اقامت ہوس ست	سر فتنۂ روم را قیامت ہوس ست
زا بروے تو محراب نشیں شد چشمت	آں کافرست را امامت ہوس ست

(۱۶۳) ایضاً

ساقی غم ما بلند آوازہ شدہ است	سرمستی ما بروں ز اندازہ شدہ است
با موے سفید سرخوشم کز خط تو	پیرانہ سرم بہار دل تازہ شدہ است

(۱۶۴) ایضاً

ساقی بحیات چوں کسے رہبر نیست	در پیر بود بہ از مے و ساغر نیست
مے ہمدم ماست زانکہ چوں خضر مے	در آب حیات چشمہ کوثر نیست

(۱۶۵) ایضاً

ساقی نظرے کہ دل ز اندیشہ تہی ست	شیراں ہمہ رفتہ اند سر بیشہ تہی ست
ہر شب ز حباب کف زدے شیشۂ چرخ	امروز کہ دور ما بود شیشہ تہی ست

(۱۶۶) ایضاً

ساقی کہ رخت ز جام جمشید بہ است	مردن بر ہست ز عمر جاوید بہ است
خاک قدمت کہ روز من وشن از دوست	ہر ذرہ ز صد ہزار خورشید بہ است

لٰہ یہ رباعی اپنے محبوب کی تعریف میں کہتا ہے کہ مجھے وہ عقل یعنی عقول عشرہ چودہ فرشتے ہیں اور نہ رواق یعنی نو آسمان اور نہ آٹھوں بہشتوں نے اور ساتوں ستاروں نے چھ طرف لکھا ہے یا پانچوں حواسوں اور چاروں ارکانوں اور تینوں روحوں نے ملا کر بھی کوئی تجھ سا پیدا نہیں ہوا ہے ۱۲

لٰہ شیر اور دوں سے مراد اہل ہمت و جرأت ہیں۔ کہتا ہے کہ اس پہلے دور چرخ کے شیشے میں حباب ہی حباب تھے اب تو ہمارا دور

پیٹ آیا تو بھرنے کو خالی نظر آیا، اس کا سہارا، پیاسی

رباعی (۱۶۷)

ساقی کہ لبش مفرح یاقوت است — دل راغم او قوت وجان راقوت است
ہر کس کہ نشد کشتہ بطوفان غمش — در کشتی نوح زندہ در تابوت است

ایضاً (۱۶۸)

اے ساقی ازاں مے کہ دل و دین منست — پرکن قدحے کہ جان شیرین منست
گر نیست شراب خوردن آئین شما — معشوقہ بجام خوردن آئین منست

ایضاً (۱۶۹)

در ہیچ سرے نیست کہ اسرارے نیست — دل رانبرازاندکے وبسیارے نیست
ہر طائفہ راز اندراہے در پیش — الا رہ عشق راکہ سالارے نیست

ایضاً (۱۷۰)

گل گفت بہ ازلقائے من روئے نیست — چندیں ستم گلاب گر باوے چیست
بلبل بزبان حال باوے گفت — یک روز کہ خندید کہ سالے نگریست

ایضاً (۱۷۱)

بدنامی من زعرش وکرسی بگذشت — ویں عمر عزیز نیز از سی بگذشت
فی الجملہ خوشی نیست اگر دست دہد — صد کاسہ پیاپے کہ عروسی بگذشت

ایضاً (۱۷۲)

ساقی دل من زمردہ فرسودہ تراست — کوزیر زمیں زمن دل آسودہ تراست
ہر چند بخون دیدہ دامن شویم — دامان ترم زدیدہ آلودہ تراست

ایضاً (۱۷۳)

ساقی حذرا زغم تو ام آہ کہ نیست — صبرم ززخت حق ست آگاہ کہ نیست
مقصود منی وجز تو کس در دل من — واللہ کہ نیست ثم باللہ کہ نیست

ایضاً (۱۷۴)

ساقی دل من زدست اگر خواہد رفت — بحر است کجا زخود بدر خواہد رفت

صوفی که چو ظرف تنگ از خویش پُر است — یک جرعه اگر دهی بسر خواهد رفت

رباعی (۱۷۵)

ساقی گل و سبزه بس طربناک شده است — دریاب که هفته دگر خاک شده است
می نوش و گلی بچین که تا درنگری — چون گل خاک شده است و سبزه خاشاک شده است

ایضاً (۱۷۶)

ساقی می کهنه یار دیرین من است — بی دختر رز عیش نه آئین من است
گویند که باده خوار را دینی نیست — من باده خورم که باده خود دین من است

ایضاً (۱۷۷)

ساقی که هلاکم ز غم هجرانت — هرجا که روی دست من و دامانت
رفتی و هزار دل هلاک از غم تست — باز آی که صد هزار جان قربانت

ایضاً (۱۷۸)

در عالم بیوفا که منزل گه ماست — بسیار بجستیم بقیاسی که مراست
چون روی تو ماه نیست روشن گفتم — چون قد تو سرو نیست میگویم راست

ایضاً (۱۷۹)

آن باده که قابل صورهاست بذات — گاهی حیوان می شود و گاه نبات
تا ظن نبری که هست گردد هیهات — موصوف بذات هست اگر نیست صفات

ایضاً (۱۸۰)

عمریست که مداحی می وردِ من است — اسباب چه است هرچه در گردِ من است
زاهد اگر استاد تو عقل است اینجا — خوش باش که استاد تو شاگردِ من است

ایضاً (۱۸۱)

در صومعه و مدرسه و دیر و کنشت — ترسنده دوزخ اند و جویای بهشت
آن کس که ز اسرار خدا با خبر است — زین تخم درا اندرون دل هیچ نکشت

ایضاً (۱۸۲)

امروز کہ آدینہ مرا در نام است
مے نوش کن از قدح چہ جاے جام است
ہر روز اگر یک قدح مے میخوردی (اگر تو)
امروز دو خور کہ سید الایام است

رباعی (۱۸۳)

ترکیب طبائع چو بکام تو دمے ست
خوش باش اگرچہ بر تو ہر دم ستمے است
با اہل خرد نشیں کہ اصل من و تو
گردے و شرارے و نسیمے و نمے است

ایضاً (۱۸۴)

خاک، آگ، ہوا، پانی

یا مطرب و مے و سرشتے گر ہست
با آب روان و لب کشتی گر ہست
بزیں مطلب و دوزخ فرسودہ متاب
حقا کہ جز ایں نیست بہشتی گر ہست

ایضاً (۱۸۵)

دنیا دیدی و ہرچہ دیدی ہیچ است
واں نیز کہ گفتی و شنیدی ہیچ است
سرتاسر آفاق دویدی ہیچ است
واں نیز کہ در خانہ خزیدی ہیچ است

ایضاً (۱۸۶)

اے بچہ شکل مجسم — دریں طارم زسپہر ارقم

ہیہات کہ ایں جسم مجسم ہیچ است
ویں دائرہ و سطح مجسم ہیچ است
دریاب کہ در کشاکش موت و حیات
وابستہ یکدمیم و آں ہم ہیچ است

ایضاً

خوش باش کہ در نشیمن (۱۸۷) کون و فساد

در عالم خاک خاک پاشیدم و رفت
صد دشمن و دوست بر تراشیدم و رفت
با چون و چراے تو مرا کارے نیست
چندانکہ بداشتی بپاشیدم و رفت

ایضاً (۱۸۸)

مے خور کہ بزیر گل بسے خواہی خفت
بے مونس و بے رفیق و بے ہمدم و جفت
زنہار بکس مگو تو ایں راز نہفت
ہر لالہ کہ پژمردہ نخواہد بشکفت

ایضاً (۱۸۹)

مے میخورم و مخالفان از چپ و راست
گویند مخور بادہ کہ دیں را اعداست
چون دانستم کہ مے عدوے دین است
واللہ بخورم خون عدو را کہ رواست

(۱۹۰)	رباعی	
دوران جہاں بے مے و ساقی ہیچ است ہر چند در احوال جہاں مے نگرم		بے زمزمہ نائے عراقی ہیچ است حاصل ہمہ عشرت است باقی ہیچ است
(۱۹۱)	ایضاً	
ابر آمد و باز بر سر سبزہ گریست امروز کہ این سبزہ تماشاگہ ماست		بے بادۂ ارغوان نمی باید زیست تا سبزۂ خاک ما تماشاگہ کیست
(۱۹۲)	ایضاً	
دریاب کہ از روح جدا خواہی رفت مے خور کہ ندانی ز کجا آمدۂ		در پردۂ اسرار خدا خواہی رفت خوش زی چہ ندانی کہ کجا خواہی رفت
(۱۹۳)	ایضاً	
بر چہرۂ گل شبنم نوروز خوش است از دے کہ گذشت ہر چہ گوئی خوش نیست		در صحن چمن روئے دل افروز خوش است خوش باش و ز دے مگو کہ امروز خوش است
(۱۹۴)	ایضاً	
یزداں چو گل وجود ما را آراست بے حکمش نیست ہر گناہے کہ مراست		دانست ز فعل ما چہ بر خواہد خاست پس سوختن قیامت از بہر چہ خواست
(۱۹۵)	ایضاً	
بر لوح نشان بودنی ہا بوداست اندر تقدیر انچہ بایست بداد		پیوستہ قلم ز نیک و بد آسودہ است غم خوردن و کوشیدن ما بیہودہ است
(۱۹۶)	ایضاً	
ترس اجل و بیم فنا ہستی تست من از دم عیسوی شدم زندہ بجاں		ورنہ ز فنا شاخ بقا خواہد رست مرگ آمد و از وجود ما دست بشست
(۱۹۷)	ایضاً	
با ہر بد و نیک راز نتوانم گفت		کوتہ سخنم دراز نتوانم گفت

مطلب [illegible]
لوح محفوظ
یعنی جو کچھ ہونے والا ہے
وہ لوح محفوظ پر لکھا گیا
اور جو کچھ ہونے والا ہے
قلم وہ سب کچھ لکھ چکا
ہے ہماری کوشش
اور جد و جہد بیکار و فضول
ہے ۱۲ عبد الباری
آسی

حالی دارم که شرح نتوانم داد | رازی دارم که باز نتوانم گفت

(۱۹۸) رباعی

با باده نشیں که ملک محمود این است | وز چنگ شنو که لحن داود این است
از آمده و رفته دگر یاد مکن | حالی خوش باش زانکه مقصود این است

(۱۹۹) ایضاً

گردوں کمری ز عمر فرسوده ماست | جیحوں اثری ز چشم پالوده ماست
دوزخ شرری ز رنج بیهوده ماست | فردوس دمی ز وقت آسوده ماست

(۲۰۰) ایضاً

در خواب بدم مرا خردمندی گفت | کز خواب کسی را گل شادی نشگفت
کاری چه کنی که با اجل باشد جفت | برخیز که زیر خاک می باید خفت

(۲۰۱) ایضاً

چوں چرخ بکام یک خردمند نگشت | خواهی تو فلک هفت شمر خواهی هشت
چوں باید مرد و آرزوها همه هیچ | چه مور خورد بگور چه گرگ بدشت

(۲۰۲) ایضاً

شادی بطلب که حاصل عمر دمی است | هر ذره ز خاک کیقبادی و جمی است
احوال جهان و اصل ایں عمر که هست | خوابی و خیالی و فریبی و دمی است

(۲۰۳) ایضاً

ایں کهنه رباط را که عالم نام است | آرامگه ابلق صبح و شام است
بزمی است که وامانده صد جمشید است | قصریست که تکیه گاه صد بهرام است

(۲۰۴) ایضاً

بلبل چو بباغ ناله بر دست گرفت | می باید چو لاله بر دست گرفت
زاں پیش که مرداں مرا از سر جهل | گویند فلاں پیاله بر دست گرفت

(۲۰۵) ایضاً

یارب تو کریمی و کریمی کرم است با طاعتم ار ببخشی آں نیست کرم		عاصی ز چہ رو برون ز باغ ارم است با معصیتم اگر ببخشی کرم است
(۲۰۶)	رباعی	
اکنوں کہ گل سعادتت پربار است مے خور کہ زمانہ دشمن غدار است		دست تو ز جام مے چرا بیکار است دریافتن روز چنیں دشوار است
(۲۰۷)	ایضاً	روز عشرت ۱۲
مہتاب بنور دامن شب بشگافت خوش باش و بیندیش کہ مہتاب بسے		مے خور کہ دمے خوشتر ازاں نتواں یافت اندر سر خاک یک بیک خواہد تافت
(۲۰۸)	ایضاً	
پیش از من و تو مرد و بسے زن بودست زوداکہ تن تو خاک گرد بہ زیرا		کافاق ز جملہ شاں مزین بودست خاک تو دگر ہزارہ تن بودست
از تو بے مرد (۲۰۹)	ایضاً	
از باد صبا دلم چو بوے تو گرفت اکنوں ز منش ہیچ نمے آید یاد		مارا بگذاشت جستجوے تو گرفت بوے تو گرفتہ بود خوے تو گرفت
(۲۱۰)	ایضاً	
آں قصر کہ بہرام درو جام گرفت بہرام کہ گور می گرفتے ہمہ عمر		آہو بچہ کرد و شیر آرام گرفت بنگر کہ چگونہ گور بہرام گرفت
(۲۱۱)	ایضاً	
با حکم خدا بجز رضا در نگرفت ہر حیلہ کہ در تصور عقل آید		با خلق بجز روے و ریا در نگرفت کردیم و لیک با قضا در نگرفت
(۲۱۲)	ایضاً	
کم گوے کہ فضل حق بآسانی نیست چندیں پسر شکر لب و شیریں گو		از توبہ نگوے کانچہ پیدائی نیست چوں توبہ تواں کرد مسلمانی نیست

(۲۱۳)	رباعی	
سحر از رخ خود زابر نوروز بشست با سبز خطے بہ سبزہ زارے مے خور		برخیز و بہ جام بادہ کن عہد درست بر یاد کسے کہ سبزہ از خاکش رُست
(۲۱۴)	ایضاً	
تا چند زنم بروے دریا خشت الشب من و سیمبر جوانان کنشت	شدم	نومید نیم چو بت پرستان زکنشت خیام همی و معشوق چہ دوزخ چہ بہشت
خیام کہ گفت دوزخی خواہد بود (۲۱۵)	ایضاً	کہ رفت بہ دوزخ و کہ اندر بہشت
ہر کو رقمے ز عشق در دل بنگاشت یا در طلب رضائے یزداں کوشید		یک روز ز عمر خویش ضائع نگذاشت یا راحت جاں گزید و ساغر برداشت
(۲۱۶)	ایضاً	
اے وائے بر آں دل کہ درو سوزے نیست روزے کہ تو بے عشق بسر خواہی برد	بادہ	سودا زدہ مہر دل افروزے نیست ضائع تر ازاں روز تر ا روزے نیست
(۲۱۷)	ایضاً	
من بندۂ عاصیم رضائے تو کجاست ما را تو بہشت اگر بہ طاعت بخشی		تاریک دلم نور صفائے تو کجاست ایں مزد بود لطف و عطائے تو کجاست
(۲۱۸)	ایضاً	
تا کے ز چراغ مسجد و دود کنشت رو بر سر لوح بیں کہ استاد قضا		تا کے ز زیان دوزخ و سود بہشت اندر ازل آنچہ بودنی بود نوشت
(۲۱۹)	ایضاً	
ہر دل کہ درو مایۂ تجرید کم است جز خاطر فارغ کہ نشاطے دارد		بیچارہ ہمہ عمر ندیم ندم است باقی ہمہ عمر ہر چہ ہست اسباب غم است
(۲۲۰)	ایضاً	
در مجلس دہر ساز مستی پست است		نہ چنگ نہ نالۂ نہ دلم در دست است

سلہ بڑے دریا
خشنودی سے ادھیڑ
کام کرنا کنشت بتخانہ ۱۲
سلہ ۲ مطلب یہ کہ جو
لوگ عشق میں اپنا فوری
اپنی زندگی کا ایک دن
بھی ضائع نہیں کیا یا تو وہ
خدا کی رضا کی کوشش
میں لگے یا عیش بیوی
میں مصروف رہے
سلہ جو دل کہ ایسا نہیں
تجرید کی خواہش نہیں
بیچارہ ہمیشہ پشیمان
رہتا ہے سوائے اس کے
فارغ کے جو تمام
چیزیں باعث رنج
ہیں ۱۲ عبدالباری
سرخی

راندن ہمہ ترک مے پرستی کردند جز محتسب شہر کہ دائم مست است

(۲۲۱) رباعی

از مار مقفی بسعی ساقی ماندہ است در صحبت عمر جو فاق ماندہ است
از بادۂ دوشش یک مئے بیش نماند از عمر ندانم کہ چہ باقی ماندہ است

(۲۲۲) ایضاً

نفت بسگ خانہ ہمی ماندرست جز بانگ میان تہی از وہیچ نخاست
روبہ صفت است خواب خرگوش دہد آشوب پلنگ دارد و گرگ دغاست

(۲۲۳) ایضاً

پرخون فراقت جگری نیست کہ نیست شیدائے تو صاحب نظری نیست کہ نیست
با آنکہ نداری سر سودائے کسے سودائے تو در ہیچ سری نیست کہ نیست

(۲۲۴) ایضاً

از آتش[a] ایں طائفہ چند دودے نیست وز ہیچ کسم امید بہبودے نیست
دستے کہ ز دست چرخ بر سر دارم در دامن ہر کہ میزنم سودے نیست

(۲۲۵) ایضاً

بیگانہ اگر وفا کند خویش من است ور خویش جفا کند بد اندیش من است
گر زہر موافقت کند تریاق است ور نوش مخالفت کند نیش من است

(۲۲۶) ایضاً

تا بتوانی غم جہان ہیچ مسنج بر دل منہ از آمدہ ناآمدہ رنج
خوش میخور و مے مجنش درین دار سپنج باخود بری گرچہ بسے داری گنج

(۲۲۷) ایضاً

بنگر ز جہان چہ طرف بربستم ہیچ وز حاصل عمر چیست در دستم ہیچ
شمع طربم ولے چو بنشستم ہیچ من جام جمم ولے چو بشکستم ہیچ

(۲۲۸) ایضاً

ساقی بجز نفس
اس شیشے کے [illegible]
جیسے کہ ٹوٹا ہوا ہے اور
ایسی آرام [illegible] کوئی
خانہ نہیں ہے بیکار ہے
[illegible]
دو [illegible] ہے
میں غم سے [illegible] مقابل
[illegible]
اور [illegible] کی طرح [illegible] تھا
۱۲۵ [illegible] دنیا میں
[illegible] آباد ہیں اور
اس [illegible] کی آگ
میں صواں ہی صواں
ہو اندر نہیں ہے۔ یہاں
کسی کی امید پوری نہیں
ہوتی وہ [illegible] آسمان کے
ہاتھ سے عاجز ہوکر میں
[illegible] دیکھتا ہوں پھر
اس ہاتھ سے جس کا دامن
پکڑتا ہوں کوئی فائدہ نہیں
ہوتا ۱۲۶ اگر غیر وفا
کرے تو وہ اپنا ہے اور
اگر اپنا جفا کرے تو
وہ دشمن ہے کہ اگر زہر
موافق آجائے تو وہ
تریاق ہے اور اگر تریاق
ناموافق ہو تو وہ زہر
۱۲۶ ہے

تو مطرب و مے تا بہم داد صبوح
خوش وقت دلی کہ مے کند یاد صبوح
ما را بجہاں سہ چیز می باید خوش
سرمستی و عاشقی و فریاد صبوح

رباعی (۲۲۸)

اے عارض تو نہادہ بر نسرین طرح
روے تو فگندہ بر بتان چین طرح
اے غمزۂ تو دادہ شہ بابل را
اسپ و رخ و فیل و بیذق و فرزین طرح

ایضاً (۲۲۹)

چوں می گذرد عمر چہ شیریں و چہ تلخ
پیمانہ چو پر شود چہ بغداد و چہ بلخ
مے نوش کہ بعد از من و تو ماہ بسے
از سلخ بغرہ آید و غرہ بسلخ

ایضاً (۲۳۰)

قدر گل و مل بادہ پرستاں دانند
نے تنگدلان و تنگدستاں دانند
از بیخبرے بے خرداں معذوراند
ذوقیست دریں بادہ کہ مستاں دانند

ایضاً (۲۳۱)

زاوردن من نبود گردوں را سود
وز بردن من جاہ و جلالش نفزود
وز ہیچ کسے نیز دو گوشم نشنود
کاوردن و بردن من از بہر چہ بود

ایضاً (۲۳۲)

بوے خوش گل بزخم خارے ارزد
گر بادہ خوری ہم بخمارے ارزد
یارے کہ از و ہزار جاں تازہ شود
انصاف بدہ کہ انتظارے ارزد

ایضاً (۲۳۳)

آنکس کہ زمین و چرخ و افلاک نہاد
بس داغ کہ او بر دل غمناک نہاد
بسیار لب چو لعل و زلفیں چو مشک
در طبل زمین و حقۂ خاک نہاد

ایضاً (۲۳۴)

خورشید کمند صبح بر بام افگند
کیخسرو روز بادہ در جام افگند
مے خور کہ منادی سحرگہ خیزاں
آوازۂ اشربوا در ایام افگند

رباعی (۲۳۵) — ز دفتر ومنبر

دست چو منے کہ جام و ساغر گیرد — حیف است کہ آں نہ بادہ کمتر گیرد
تو زاہد خشکی و منم فاسق تر — آتش نشنیدہ ام کہ در تر گیرد

ایضاً (۲۳۶)

زاں پیش کہ نام تو ز عالم برود — مے خور کہ چو مے بدل رسد غم برود
بکشاے سر زلف بتے بند ز بند — زاں پیش کہ بند بندت از ہم برود

ایضاً (۲۳۷)

در ملک تو از طاعت من ہیچ فزود — وز معصیتے کہ رفت نقصانے بود
بگذار و بگیر زانکہ معلوم شد — گیرندۂ دیری و گذارندۂ زود

ایضاً (۲۳۸)

چوں رزق تو آنچہ عدل قسمت فرمود — یک ذرہ نہ کم شد و نخواہد افزود
آسودہ ز ہر چہ ہست می باید شد — آزادہ ز ہر چہ نیست می باید بود

ایضاً (۲۳۹)

جانم بفداے آنکہ او اہل بود — سر در قدمش اگر نہم سہل بود
خواہی کہ بدانی بیقیں دوزخ را — دوزخ بجہاں صحبت نا اہل بود

قطعہ (۲۴۰)

آناں کہ کہن شدند و آناں کہ نو اند — ہر یک بمراد خویش یک یک بدوند
ایں سفلہ جہاں بکس نماند جاوید — رفتند و روند و دیگر آیند و روند

رباعی (۲۴۱)

مے گرچہ حرام ست ولے تا کہ خورد — وانگاہ چہ مقدار و دگر با کہ خورد

انگاه که این چهار شرط آمد جمع — پیش سے بخورد هر دم دانا که خورد

رباعی

هرگاه که این سه شرط (۲۴۲) شد راست بگو

آنها که فلک دیده و دهر آرایند — آیند و روند و باز در دهر آیند
در دامن آسمان و در زیر زمین — خلقی ست که تا خدای دهر آسایند

ایضاً (۲۴۳)

این قافلهٔ عمر عجب می گذرد — دریاب دمیکه با طرب می گذرد
ساقی غم فردای قیامت چه خوری — پیش آر پیاله که شب می گذرد

ایضاً (۲۴۴)

آنها که در آمدند و در جوش شدند — آشفتهٔ ناز و طرب نوش شدند
خوردند پیاله و مدهوش شدند — وز خواب عدم جمله هم آغوش شدند

ایضاً (۲۴۵)

بر چشم تو عالم ارچه می آرایند — مگرو تو بدانکه عاقلان نگرایند
بسیار چو تو شوند و بسیار آیند — بربای نصیب خویش کت بربایند

ایضاً (۲۴۶)

پوشیده مرقع اند این خامی چند — نارفته ره صدق و صفا گامی چند
بگرفته ز طامات الف لامی چند — بدنام کنندهٔ نکو نامی چند

ایضاً (۲۴۷)

آن کس که گنه نیز وا سهل بود — این نکته بگو بیا آن کو اهل بود
علم ازلی علت عصیان کردن — نزدیک حکیم غایت جهل بود

ایضاً (۲۴۸)

ایضاً — نه دارند که چون آنچه سهل بود

هر زهره که انامی فلک میداند — گو موی بموی رگ برگ میداند
گیرم که بزرق خلق را بفریبی — با او چه کنی که یک بیک میداند

ایضاً (۲۴۹)

چون کار نه بر مرادِ ما خواهد بود		اندیشهٔ و جهد ما کجا دارد سود
پیوسته نشسته ایم در حسرت آنکه		دیر آمده ایم و رفت میباید زود

(۲۵۰) رباعی

این چرخ جفا پیشه و ظلمے بنیاد	عاتی	هرگز گرهِ بستهٔ کس را نه کشاد
هر جا که دلے دید که داغے دارد		داغے دگرش بر سر آن داغ نهاد

(۲۵۱) ایضاً — کاں نیم · نیم

آں مرد نیم کز عدمم بیم آید		آں بیم مرا خوشتر ازیں نیم آید
جانیست بعاریت مرا داده خدا		تسلیم کنم چو وقتِ تسلیم آید

(۲۵۲) ایضاً

از واقعهٔ ترا خبر خواهم کرد		واں را بدو حرف مختصر خواهم کرد
با عشق تو در خاک فرو خواهم شد		با مهرِ تو سر ز خاک بر خواهم کرد

(۲۵۳) ایضاً

عاقل غم و اندیشهٔ لاشے نخورد		جز جام لبالب و پیاپے نخورد
غم در دل و باده در صراحی باشد		خاکش بسر آنکه غم خورد مے نخورد

(۲۵۴) ایضاً

کم کن طمع جهاں که باشی خرسند	دَه	از نیک و بدِ زمانه بگسل پیوند
خوش باش چنانکه هست این دورِ فلک		هم بگزرد و نماند این دوری چند

(۲۵۵) ایضاً

در عالمِ جاں بهوش میباید بود		در کارِ جهاں خموش میباید بود
تا چشم و زبان و گوش بر جا باشد		بے چشم و زبان و گوش میباید بود

(۲۵۶) ایضاً

ایں کوزه گراں که دست در گل دارند		عقل و خرد و هوش بر آں بگمارند
مشت و لگد و طپانچه تا چند زنند		خاکے بدهان است چه می پندارند

[illegible handwritten marginal notes]

رباعی (٢٥٦)

لب بر لب کوزه ہیچ دانی مقصود ‌ ‌ ‌ یعنی لب من نیز چو لبہاے تو بود
آخر چو وجود من نماند موجود ‌ ‌ ‌ لبہات چنیں شود بفرمان ودود

ایضاً (٢٥٨)

شب نیست که عقل در تحیر نشود ‌ ‌ ‌ وز گریه کنار من پر از دُر نشود
پُر مے نشود کاسهٔ سر از سودا ‌ ‌ ‌ آن کاسه که سرنگون بود پُر نشود

ایضاً (٢٥٩)

آنہا که محیط فضل و آداب شدند ‌ ‌ ‌ در کشف علوم شمع اصحاب شدند
ره زین شب تاریک نبردند برون ‌ ‌ ‌ گفتند فسانه و در خواب شدند

ایضاً (٢٦٠)

آنہا که اسیر عقل و تمییز شدند ‌ ‌ ‌ در حسرت ہست و نیست ناچیز شدند
رو باخبران تو آب انگور گزیں ‌ ‌ ‌ کاں بے خبران بغوره مویز شدند

ایضاً (٢٦١)

پیری سرسلے بے صوابی دارد ‌ ‌ ‌ گلنار رخم برنگ آبی دارد
بام و در و چار رکن دیوار وجود ‌ ‌ ‌ ویران شد و روے در خرابی دارد

ایضاً (٢٦٢)

آن عقل که در راهِ سعادت پوید ‌ ‌ ‌ روزے صد بار خویشتن را میگوید
دریاب تو ایں یکدمه صحبت که نہ ‌ ‌ ‌ آن تره که بدروند دیگر روید

ایضاً (٢٦٣)

تا بود دلم ز عشق محروم نشد ‌ ‌ ‌ کم بود ز اسرار که مفهوم نشد
اکنوں که ہمی بنگرم از روے خرد ‌ ‌ ‌ معلوم شد که ہیچ معلوم نشد

ایضاً (٢٦٤)

تا برده بصبح در طلب شامے چند ‌ ‌ ‌ ننہاده بروں ز خویشتن گامے چند

درکسوتِ خاص آمدۂ عامے چند — بدنام کنندۂ نکونامے چند

رباعی (۲۶۵)

من بادۂ جام یک منی خواہم کرد — خود را بدو جام مے غنی خواہم کرد
اول سہ طلاق عقل و دیں خواہم گفت — پس دختر رز را بزنی خواہم کرد

ایضاً (۲۶۶)

تا چند اسیر رنگ و بو خواہی شد — چند از پے ہر زشت و نکو خواہی شد
گر چشمۂ زہری و اگر آب حیات — آخر بدلِ خاک فرو خواہی شد

ایضاً (۲۶۷) — د صفات نو

آں کاسہ گرے کہ کاسۂ سرہا کرد — در کاسہ گری صنعت خود پیدا کرد
برخوانِ وجود ما نگوں کاسہ نہاد — واں کاسۂ سرنگوں ترا رسوا کرد

ایضاً (۲۶۸)

اجرام کہ ساکنان ایں ایوانند — اسباب تردّدِ خردمندانند
ہاں تا سر رشتۂ خرد گم نکنی — (گم) کانانکہ مدبرانند سرگردانند

ایضاً (۲۶۹)

ہر صبح کہ روے لالہ شبنم گیرد — بالاے بنفشہ در چمن خم گیرد
زانصاف مرا ز غنچہ خوش می آید — کو دامن خویشتن فراہم گیرد

ایضاً (۲۷۰)

وقتیست کہ از سبزہ جہاں آرایند — موسیٰ صفتاں ز شاخ کف بنمایند
عیسیٰ نفساں ز خاک بیروں آیند — در چشم سحاب دیدہا بکشایند

ایضاً (۲۷۱) — ن چشمہا

در دہر ہر آنکہ نیم نانے دارد — وز بہر نشست آشیانے دارد
نے خادم کس بود نہ مخدوم کسے — گو شاد بزی کہ خوش جہانے دارد

ایضاً (۲۷۲)

گر دوں ز زمین ہیچ گلے بر نارد — کش نشکند و باز بگل نسپارد
گر ابر چو آب خاک را بر دارد — تا حشر ہمہ خون عزیزاں بارد

رباعی (۲۶۳)

زاں سبزہ گلے کہ پیر دہقاں دارد — پُرکن کہ دلم میل بنرِ اواں دارد
از سبزہ گل آرزو ہید کن کہ جہاں — در زیر گل آرزو فرداواں دارد

ایضاً (۲۶۴)

رندے کہ جزائے ہر صفت خواہد بود — قدر تو بقدر معرفت خواہد بود
در حسن صفت کوش کہ در روز جزا — حشر تو بصورتِ صفت خواہد بود

ایضاً (۲۶۵) بنسر توشجوں

زاں پیش کہ غمہائے شبیخوں آرند — فرمائے کہ تا بادہ گلگوں آرند
تو زر نہ اے غافل ناداں کہ ترا — در خاک نہند و باز بیروں آرند

ایضاً (۲۶۶)

چوں مردہ شوم خاک مرا گم سازند — احوالِ مرا عبرتِ مردم سازند
پس خاک گلم بباده آغشتہ کنند — وز کالبدم خشتِ سرِ خم سازند

ایضاً (۲۶۷)

قومے ز گزاف در غرور افتادند — قومے ز پے حور و قصور افتادند
معلوم شود چو پردہا بردارند — کز کوے تو دور دور افتادند

ایضاً (۲۶۸)

توبہ نہ کند ہر کہ شبانش باشد — از بادہ کہ چوں آبِ حیاتش باشد
اندر رمضاں اگر کسے توبہ کند — بلکہ زنا زہا نجاتش باشد

ایضاً (۲۶۹)

مے باید خورد و کام دل باید راند — در دل نتواں درختِ اندوہ نشاند
ہموارہ کتابِ صرف میباید خواند — پیداست کہ چند در جہاں خواہی ماند

رباعی (٢٨٠)

وقتی که طلوع صبح ازرق باشد | باید به کفت جام مروّق باشد
گویند که حق تلخ بود در افواه | باید که بدین دلیل مے حق باشد

(به کفت)

ایضاً (٢٨١)

از باده شب اگر خمارم نبود | مے خوردن روز اختیارم نبود
گفتی بکن اختیار مے خوردن روز | در خوردن روز بخت یارم نبود

(روز)

ایضاً (٢٨٢)

بکن — نه اختیارم

در دهر چو آوازهٔ گل تازه دهند | فرمای بتا که مے باندازه دهند
از دوزخ و از بهشت و از حور و قصور | فارغ بنشین که آن بآوازه دهند

ایضاً (٢٨٣)

نه خود

گویند بهشت و حور عین خواهد بود | وانجا مے ناب و انگبین خواهد بود
گر ما مے و معشوق پرستیم رواست | چون عاقبت کار همین خواهد بود

ایضاً (٢٨٤)

آن روز که توسن فلک زین کردند | آرایش مشتری و پروین کردند
این بود نصیب ما ز دیوان قضا | ما را چه گنه قسمت ما این کردند

ایضاً (٢٨٥)

خمیده — نصیب

آنها که خمیدهٔ شراب ناب‌اند | وانها که بشب مدام در محراب‌اند
بر خشک کسی نیست همه در آبند | بیدار یکیست دیگران در خوابند

ایضاً (٢٨٦)

مے خور که ز من بسے سها خواهد شد | خوش زی که بسی بے سها خواهد شد
بر طرف چمن ز زندگانی برخور | زیرا که چمن بسے چو ما خواهد شد

ایضاً (٢٨٧)

شب نیست که آدمی بجوزا نرسد | ز گریهٔ من سهیل در یا نرسد

گفتی کہ بتو بادہ خورم پس فردا ‌ ‌ شاید کہ مرا عمر بفردا نہ رسد

رباعی (۲۸۸)

یاراں چو باتفاق میعاد کنید ‌ ‌ خود را بجمال یک دگر شاد کنید
ساقی چو مے مغانہ در کف گیرد ‌ ‌ بیچارہ فلاں را بدعا یاد کنید

ایضاً (۲۸۹)

روزیست خوش و ہوا نہ گرم است نہ سرد ‌ ‌ ابر از رخ گلزار ہمی شوید گرد
بلبل بزبان حال خود باگل زرد ‌ ‌ فریاد ہمی زند کہ مے باید خورد

ایضاً (۲۹۰)

عمرت تا کے بخود پرستی گذرد ‌ ‌ یا در پے نیستی و ہستی گذرد
مے خور کہ چنیں عمر کہ غم در پی اوست ‌ ‌ آں بہ کہ بخواب یا بمستی گذرد

ایضاً (۲۹۱)

مے خور کہ تنت بخاک در ذرہ شود ‌ ‌ خاکت پس ازاں پیالہ و خمرہ شود
از دوزخ و از بہشت فارغ می باش ‌ ‌ عاقل بچنیں عمر چرا غرہ شود

ایضاً مشنو سخن بہشت و (۲۹۲) دوزخ زکساں

عشقے کہ مجازی بود آبش نبود ‌ ‌ چوں آتش نیم مردہ تابش نبود
عاشق باید کہ سال و ماہ و شب و روز ‌ ‌ آرام و قرار و خورد و خوابش نبود

ایضاً (۲۹۳)

ایزد بہ بہشت وعدہ با ما مے کرد ‌ ‌ پس در دو جہاں حرام مے را کے کرد
شخصے ز عرب ناقہ حمزہ پے کرد ‌ ‌ پیغمبر ما حرام مے بروے کرد

ایضاً (۲۹۴)

اکنوں کہ ز خوشدلی بجز نام نماند ‌ ‌ یک ہمدم پختہ جز مے خام نماند
دست طرب از ساغر مے باز مگیر ‌ ‌ امروز کہ در دست بجز جام نماند

ایضاً (۲۹۵)

گویند بہشت و حوضِ کوثر باشد
وانجا مے ناب و شہد و شکر باشد
پُر کن قدحِ بادہ و بر دستم نہ
نقدے ز ہزار نسیہ خوشتر باشد

(۲۹۶) رباعی

آں قوم کہ در مقام تمکیں رفتند
با آخر کار جملہ مسکیں رفتند
مسکیں مسکیں بمرگ ہم می گفتند
واں طائفہ کاندر رہِ تحسیں رفتند

(۲۹۷) ایضاً

در راہ چناں رو کہ سلامت نکنند
با خلق چناں زی کہ قیامت نکنند
در مسجد اگر روی چناں رو کہ ترا
در پیش نخواہند و امامت نکنند

(۲۹۸) ایضاً

در راہِ خرد بجز خرد را مپسند
چوں ہست رفیق نیک بد را مپسند
خواہی کہ ہمہ جہاں ترا بپسندد
می باش بخوشدلی و خود را مپسند

(۲۹۹) ایضاً

خواہی کہ ترا رتبتِ اسرار رسد
مپسند کہ کس را ز تو آزار رسد
از مرگ میندیش و غمِ رزق مخور
کیں ہر دو بوقتِ خویش ناچار رسد

(۳۰۰) ایضاً

در چرخ بانواع سخنہا گفتند
ایں بیخبراں گوہر دانش سفتند
واقف چو نگشتند بر اسرارِ فلک
اول زنخے زدند و آخر خفتند
عاجز آمدند ۱۲

(۳۰۱) ایضاً

ایں خلق ہمہ خراں با افسوسند
پر مشغلہ و میاں تہی چوں کوسند
خواہی کہ کفِ پاے ترا بوسہ زنند
خوش نام بزی کہ بندۂ ناموسند

(۳۰۲) ایضاً

مے نوش کہ تا غم از نہادت ببرد
شغل دو جہاں جملہ زیادت ببرد
رو آتشِ تر گزیں کن آبے واں
پیش آنکہ شوی خاک و بادت ببرد
نہ زاں پیش

رباعی (۳۰۳)

مے خور کہ ز تو قلت و کثرت ببرد | واندیشۂ هفتاد و دو ملت ببرد
پرهیز مکن ز کیمیائے کہ ازو | یک جرعۂ مے هزار علت ببرد

ایضاً (۳۰۴)

چوں شاهد روح خانہ پرواز شود | بعض | هر چیز باصل خویشتن باز شود
ایں ساز وجود چار بریشم طبع | از زخمۂ روزگار بے ساز شود

ایضاً (۳۰۵)

گویند اغاں کساں کہ باپرهیز اند | زانساں کہ بمیرند چناں برخیزند
ما با مے و معشوق ازانیم مدام | تا بو کہ بحشر ما چناں انگیزند

ایضاً (۳۰۶)

اے همنفساں مرا بمے قوت کنید | ویں چهرۂ کهربا چو یاقوت کنید
چوں فوت شوم بباده شوئید مرا | وز چوب رزم تختہ و تابوت کنید

ایضاً (۳۰۷)

اندیشۂ جرمم چہ بخاطر گذرد | از آتش سینہ آہم از سر گذرد
لیکن شرطی است بنده چوں توبہ کند | مخدوم بلطف از سر آں درگذرد

ایضاً (۳۰۸)

یک جام هزار مرد با دیں ارزد | یک جرعۂ مے مملکت چیں ارزد
در روئے زمیں چیست ز باده خوشتر | تلخے کہ هزار جان شیریں ارزد

ایضاً (۳۰۹)

چوں عشق ازل بود مرا انشا کرد | بر من ز نخست درس عشق املا کرد
وانگاه قراضۂ زر قلب مرا | مفتاح خزائن در معنی کرد

ایضاً (۳۱۰)

در میکده جز بمے وضو نتواں کرد | واں نام کہ زشت شد نکو نتواں کرد

مے دہ کہ کنوں پردۂ مستوری ما		بدریدہ چنیں شد کہ رفو نتواں کرد
(۳۱۱)	رباعی	
آنہا کہ اساسِ کار بر زرق نہند		آیند و میان جان و تن فرق نہند
بر فرق نہم سبوے مے من پس ازیں		گر ہمچو خروسم ارہ بر فرق نہند
(۳۱۲)	ایضاً	خیامِ شراب
عید آمد و کارہا نکو خواہد کرد		ساقی مے ناب در سبو خواہد کرد
افسار نماز و پوزبند روزہ		عید از سر ایں خراں فرو خواہد کرد
(۳۱۳)	ایضاً	
مگذار کہ غصہ در حصارت گیرد		واندوہ محال روزگارت گیرد
مے خور بکنار سبزہ و آب رواں		زاں پیش کہ خاک در کنارت گیرد
مگذار مے و کنار آب (۳۱۴) لب کشت	ایضاً	
گویند بحشر گفتگو خواہد بود		واں یار عزیز تند خو خواہد بود
از خیر محض جز نکوئے ناید		خوش باش کہ عاقبت نکو خواہد بود
(۳۱۵)	ایضاً	
خوش باش کہ ماہ عید نو خواہد شد		بے کاری ما بکار او خواہد شد
اے ساقی اگر بادہ دہی ورنہ دہی		میداں کہ سر جملہ فرو خواہد شد
(۳۱۶)	ایضاً	
در وقت اجل چو کارم آمادہ کنند		در بستر خاکم از رخ سادہ کنند
در خاک لحد چو خشت خواہند نہاد		زنہار کہ آب و گلش از بادہ کنند
(۳۱۷)	ایضاً	یعنے یقین ۱۲
گر یک نفست ز زندگانی گذرد		مگذار کہ جز بشادمانی گذرد
زنہار کہ سرمایۂ ایں ملکِ جہاں		عمر است چناں کش گذرانی گذرد
(۳۱۸)	ایضاً	

دادم بامید روزگارے برباد		تا بوده ز روزگار خود روزے شاد
زاں می ترسم که روزگارم ندہد		چندانکه ز روزگار بستانم داد
(۳۱۹)	رباعی	
یک روز فلک کار مرا ساز نکرد		ہرگز سوے من قدمے خوش آواز نکرد
یکدم نفسے از سر شادی نزدم		کاں روز که صد در غمم باز نکرد
(۳۲۰)	ایضاً	
مے باید بود و مرد مے باید بود		سر تا بقدم بدرد مے باید بود
دایم سبقے ز عشق مے باید خواند		در کوچه دوست گرد مے باید بود
(۳۲۱)	ایضاً	
مسکین تن من که در غریبی فرسود		آواره ز خانماں سے دارد سود
عمرم بگذشت و یک نفس شاد نبود		تا عاقبتم اجل کجا خواہد بود
(۳۲۲)	ایضاً	
آوردہ باضطرابم اول بوجود		جز حیرتم از حیات چیزے نفزود
رفتیم باکراه و ندانیم چه بود	اثر	زیں آمدن و بودن و رفتن مقصود
(۳۲۳)	ایضاً	
آنہا که بفکر در معنی سفتند		در ذات خدا و نه سخنها گفتند
سر رشته اسرار ندانست کسے		اول نفسے زدند و آخر خفتند
(۳۲۴)	ایضاً	
آنہا که خلاصه جہاں ایشانند		بر اوج فلک براق ہمت رانند
در معرفت ذات تو مانند فلک		سرگشته و سرنگوں و سرگردانند
(۳۲۵)	ایضاً	در طبع
از مطرب و نشاط و مردی خیزد		در جمع کتب خشکی و سردی خیزد
از باده بخور که سرخ روے خواہی ماند		کز خوردن سبزه روے زردی خیزد
اگر باده خوری		

سلہ میرے دل میں
جب پیدا کیا گیا تو بعوض
اضطراری پیدا کیا گیا۔
اور مضطر پیدا ہو کر میری
زندگی کا مجھ کو یہ نتیجہ ملا
کہ میری حیرانی بڑھ گئی
اور جب تک کہ میں زندہ رہا
عالم حیرت میں رہا تو
جب مجھے یہاں سے لیا
... سب کچھ نہیں
سمجھا کہ اس ...
ساتھ عالم وجود میں
لانے اور ...
یہاں سے لیجانے
میرا باعث ...
واقع ہوئی ...
ایک ... جو ...

(۳۲۶)	رباعی	
بیمارم و نیست در امتحانم دارو	تب	تا خوردن مے قصد بجانم دارد
وین طرفہ نگر کہ ہر چہ در بیماری		جز بادہ خورم ہمہ زیانم دارد
(۳۲۷)	ایضاً	
بر روئے نکوئے و لب جوئے و گل ورد		تا بتوانم عیش و طرب خواہم کرد
تا بودہ ام و باشم و خواہم بودن		مے خوردہ ام و مے خورم و خواہم خورد
(۳۲۸)	ایضاً	اے در ہر سہ زمانہ ماضی و حال و استقبال ۱۲
خوش باش کہ عالم گذران خواہد بود		بر چرخ قران اختران خواہد بود
خشتے کہ ز قالب تو خواہند زدن		بنیاد سرائے دیگران خواہد بود
(۳۲۹)	ایضاً	
ماہ رمضان چنانکہ امسال آمد		بر پائے خرد بند گران حال آمد
اے یار خدائے خلق را غافل ساز		چندانکہ گمان کنند شوال آمد
(۳۳۰)	ایضاً	تا پندارد کہ ماہ
افسوس کہ نامۂ جوانی طے شد		وین تازہ بہار ارغوانی دے شد
وان مرغ طرب کہ نام او بود شباب		ہیہات ندانم کہ کے آمد کے شد
(۳۳۱)	ایضاً	
مے خوارہ اگر غنی بود عور شود	بود	وز عربدہ اش جہان پر از شور شود
در حقہ لعل از آن زمرد ریزم		تا دیدہ افعی غمم کور شود
(۳۳۲)	ایضاً	
ہر لذت و راحتے کہ خلاق نہاد		از بہر مجردان آفاق نہاد
ہر کس کہ ز طاق منقلب گشت بجفت		آسائش خود ببرد و بر طاق نہاد
(۳۳۳)	ایضاً	
فردا علم فراق طے خواہد شد		با طالع سعد قصد مے خواہد شد

معشوقہ موافق ست و ایام بکام	اکنوں نہ کنم نشاط کے خواہد شد
(۳۳۴) رباعی	
موجود حقیقی بجز انساں نبود یک جرعہ ازیں شراب بے غش مے کش	بر فہم کسے ایں سخن آساں نبود تا خلق خدا پیش تو یکساں نبود
(۳۳۵) ایضاً	
چوں نیست دریں زمانہ سودے ز خرد پیش آر از انکہ او خرد را ببرد	جز بے خرد از زمانہ برے نخورد تا بو کہ زمانہ سوے ما بر نگرد
(۳۳۶) ایضاً	
پیوستہ خرابات ز رنداں خوش باد آں دلق بصد پارہ و آں صوف کبود	در دامن زہد زاہداں آتش باد افگندہ بزیر پاے دردے کش باد
(۳۳۷) ایضاً	
در دہر کسے بگلعذارے نہ رسید در شانہ نگر کہ تا بصد شاخ نشد	تا بر دلش از زمانہ خارے نہ رسید دستش بسر زلف نگارے نہ رسید
(۳۳۸) ایضاً	
در سر ہوس بتاں چوں حورم باد گویند مرا کہ ایزدت توبہ دہاد	بر دست ہمیشہ آب انگورم باد او خود بدہد من نکنم دورم باد
(۳۳۹) ایضاً	
از آب عدم تخم مرا کاشتہ اند سرگشتہ چو باد می دوم گرد جہاں	از آتش غم روح من افراشتہ اند تا خاک من از چہ جلے برداشتہ اند
(۳۴۰) ایضاً	
قومے کہ بخواب مرگ سر باز نہند تا کے گوئی خبر کسے باز نہ داد	تا حشر ز قال و قیل خود باز رہند در بے خبری از چہ خبر باز دہند
(۳۴۱) ایضاً	

توبہ مکن از مے اگرت مے باشد	صد تائب با وفات در پے باشد
گل جامہ دران و بلبلان نعرہ زنان	در وقت چنین توبہ روا کے باشد

رباعی (۳۴۲)

تا یار شراب جانفزا یم ندہد	صد بوسہ فلک بہ سر و پایم ندہد
گویند کہ توبہ کن اگر وقت آید	چوں توبہ کنم اگر خدایم ندہد

ایضاً (۳۴۳)

کس را پس پردۂ قضا راہ نشد	وز سر خدا ہیچ کس آگاہ نشد
ہر کس ز سر قیاس چیزے گفتند	معلوم نگشت و قصہ کوتاہ نشد

ایضاً (۳۴۴)

یک نان بدو روز گر شود حاصل مرد	وز کوزۂ اشکستہ دم آبے سرد
مامور کس دگر چرا باید بود	یا خدمت چوں خودی چرا باید کرد

ایضاً (۳۴۵)

چنداں بروای ماہ کہ دوئی برخیزد	گر نیست دلی ز رہروی برخیزد
تا او نشوی ولیک گر جہد کنی	جائے برسی کز تو توئی برخیزد

ایضاً (۳۴۶)

با مے بکنار جوے مے باید بود	از غصہ کنارہ جوے مے باید بود
ایں نوبت عمر ما چو گل دہ روز است	خنداں لب و تازہ روے مے باید بود

ایضاً (۳۴۷)

طبعم ہمہ با روے چو گل می خندد	دستم ہمہ با ساغر مل پیوندد
از ہر جزوے نصیب خود بردارم	زاں پیش کہ جزوہا بگل پیوندد

ایضاً (۳۴۸)

تا زہرہ و مہ بر آسماں پدید	بہتر ز مے لعل کسے ہیچ ندید
من در عجبم ز مے فروشاں کایشاں	بہ زانکہ فروشند چہ خواہند خرید

(۳۴۹)	رباعی	
حیفی که بقدر سبو روے می سازد		پیوسته همه کار بعدوے می سازد
گویند شرابه گر مسلمان نبود		آں را تو ثنا گو که کدوے می سازد
(۳۵۰)	ایضاً	
گویند که ماه رمضان گشت پدید		من بعد بگرد باده نتوان گردید
در آخر شعبان بخورم چندان مے	بخفتم	کاندر رمضان مست بیفتم تا عید
(۳۵۱)	ایضاً	
گر یار نهید ترک طامات کنید		غمهاے مرا بے مکافات کنید
چوں در گذرم خاک مرا گل سازید		در رخنهٔ دیوار خرابات کنید
(۳۵۲)	ایضاً	
آنها که جهاں زیر قدم فرسودند		واندر طلبش هر دو جهاں پیمودند
آگاه نمی شوم که ایشاں هرگز		زیں حال چنانکه هست آگه بودند
(۳۵۳)	ایضاً	
تا خاک مرا بقالب آمیخته اند		بس فتنه که از خاک برانگیخته اند
من بهتر ازیں نمے توانم بودن		کز بوته مرا چنیں بروں ریخته اند
(۳۵۴)	ایضاً	
من مے خورم و هر که چو من اهل بود		مے خوردن من بنزد او سهل بود
مے خوردن من حق ز ازل میدانست	بازل	گر مے نخورم علم خدا جهل بود
(۳۵۵)	ایضاً	
کس مشکل اسرار ازل را نه کشاد		کس یک قدم از نهاد بیروں ننهاد
من می نگرم ز مبتدی تا استاد		عجز است بدست هر که از مادر زاد
(۳۵۶)	ایضاً	
از دفتر عمر پاک می باید شد		در دست اجل هلاک می باید شد

ای ساقی مہ لقا تو خوش خوش ما را		آبی درده کہ خاک می باید شد
(۳۵۷)	رباعی	
سو دا زده را باده پرو بال بود		می بر رخ خاتون خرد خال بود
ماه رمضان باده نخوردیم و گذشت	برفت	بازی شب عید از مہ شوال بود
(۳۵۸)	ایضاً	
بدخواه کسان ہیچ بمقصد نرسد		یک بد نکند تا بخودش صد نرسد
من نیک تو خواہم و تو خواہی بد من		تو نیک نہ بینی و بمن بد نرسد
(۳۵۹)	ایضاً	
سوی تو درین قوم چہ گردی کہ خرند	سبوی	دانش چہ بری کہ از تو دانش نخرند
سالی یکبار آب جویت ندہند		روزی صد بار آبرویت ببرند
(۳۶۰)	ایضاً	
خرم دل آن کسی کہ معروف نہ شد		در جبہ و در ردا و در صوف نہ شد
سیمرغ صفت بعرش پروازی کرد		در کنج خرابہ جہان بوف نہ شد
(۳۶۱)	ایضاً	
افسوس کہ سرمایہ زکف بیرون شد		وز دست اجل بسی جگرہا خون شد
کس نامد از آن جہان کہ پرسم از وی		کاحوال مسافران عالم چون شد
(۳۶۲)	ایضاً	
فردا کہ نصیب نیک بختان باشند		قسمی بمن رند پریشان بخشند
گر نیک آیم مرا از ایشان شمرند		ور بد باشم مرا بدیشان بخشند
(۳۶۳)	ایضاً	
آنہا کہ بکار عقل در می کوشند		افسوس کہ جملہ گاو نر می دوشند
آن بہ کہ لباس ابلہی در پوشند	تیرہ	کامروز بعقل تیرہ می نفروشند
(۳۶۴)	ایضاً	

ساقی مہ لقا آب زندگی ہے وہ
شخص ہمیشہ خوش و خرم
رہے جو بعض نہیں ہوا
معروف ہونے ... یعنی مراد
... نہیں ہوا ... ہوا
... معروف
... بیچ نہیں ... جبہ
... میں ... ملفوف
... ہوا ... ایسی
... پر ... رہا
... نام مشہور ... ہوئے
ریاضت کی ... کی
طرح ... یعنی آخر
... کسی ویران مقام میں بیٹھا
۱۲ ... فردا سے مراد
روز قیامت ... دوسرے
مصرع میں ... کے
سکے ہیں ۱۲ ... ہے

طبعم به نماز و روزه چون مایل شد | گفتم که مراد کلیم حاصل شد
افسوس که آن وضو ببادی بشکست | وان روزه به نیم جرعه می باطل شد

رباعی (۳۶۵)

هر جرعه که ساقیش بخاک افشاند | در دیدهٔ گرم آتش غم بنشاند
سبحان الله تو باده می پنداری | آبی که ز صد درد دلت برهاند

ایضاً (۳۶۶)

چون دست بدامان هوس می نرسد | جامی بمراد دل بکس می نرسد
در ده قدح درد که جام صافی | زین شیشهٔ فیروزه بکس می نرسد

ایضاً (۳۶۷)

خطیکه ز روی یار برخاسته شد | تو ظن نبری که حسن او کاسته شد
در باغ رخش بهر تماشاگه جان | گل بود و به سبزه نیز آراسته شد

ایضاً (۳۶۸)

خون از دل افگار برون می آید | از دیدهٔ خونبار برون می آید
گر خون بچکد از مژه ام نیست عجب | زیرا که گل از خار برون می آید

ایضاً (۳۶۹)

اندر ره عشق جمله صافان مردند | واندر طلبش جمله بزرگان خردند
امروز شبی و روز فردا این ست | انست | فردا طلبان در غم فردا مردند

ایضاً (۳۷۰)

بر من قلم قضا چو بی من رانند | پس نیک و بدش چرا ز من میدانند
دی بی من و امروز چو دی بی من و تو | فردا بچه حجتم بداور خوانند

ایضاً (۳۷۱)

دشمن که مرا همیشه بد می بیند | حقا که نه از روی خرد می بیند
در آئینه درون خود می نگرد | وان صورت مرده رنگ خود می بیند

سلطان میں سمجھتا تھا کہ اب میں نماز روزہ کا پابند ہو گیا ہوں میری ساری مرادیں بر آئینگی مگر افسوس کہ یہ خیال باطل نکلا، ایک باد (ہوا) میں وضو شکست ہوگیا اور آدھے گھونٹ میں روزہ ختم ہوا ۱۲ [illegible]

[illegible]

(۳۷۲)	رباعی	
نے جامۂ عمر کہنہ نو خواہد شد		نے سیر جہاں بکام تو خواہد شد
مے خور سبو و کوزہ اندوہ مخور		کین کوزہ چو بشکند سبو خواہد شد
(۳۷۳)	ایضاً	
با مردم نیک و بد سے باید بود	پایہ	در بادیہ دیو و دد سے باید بود
مفتونِ معاش خود سے باید بود		مغرور بفضل خود سے باید بود
(۳۷۴)	ایضاً	
زلفین تو با مشک ختن بازی کرد		با لعل لب تو روح دمسازی کرد
بالاے ترا بسرو نسبت کردم		زاں روز سہی سرو سرافرازی کرد
(۳۷۵)	ایضاً	
زاں پیش کہ گوے زمن آگندہ شود		واجزاے مرکبم پراگندہ شود
اے بادہ سرا ز گور صراحی بردار		باشد کہ دلِ مردۂ من زندہ شود
(۳۷۶)	ایضاً	
رفتیم ز زمانہ آشفتہ بماند		با آنکہ ز صد گہر یکے سفتہ بماند
افسوس کہ صد ہزار معنی دقیق		از بیخردی خلق ناگفتہ بماند
(۳۷۷)	ایضاً	
آنانکہ بکسب ہنرے موصوف اند	دنبو	دائم بکفِ آب و دو ناں موقوف اند
گویند کہ شبلیؒ و جنیدؒ یم ہمہ		شبلیؒ نہ ولی در کرخیؒ معروف اند
(۳۷۸)	ایضاً	
گر بادہ بکوہ بر زنی رقص کند		ناقص بود آنکہ بادہ را نقص کند
از بادہ مرا توبہ چہ می فرمائی		روحیست کہ او تربیت شخص کند
(۳۷۹)	ایضاً	بادہ ۱۲ پرورش جسم ۱۲
یارانِ موافق ہمہ از دست شدند		دریاے اجل یگاں یگاں پست شدند

بودند بیک شراب در مجلس عمر — دوری دو سه پیشتر ز ما مست شدند

رباعی (۳۸۰)

می خواهم خورد تا که جانم باشد — گر سود جهان جمله زیانم باشد
ای جان جهان درین جهان خوش بزیم — من کے دانم که آن جهانم باشد

ایضاً (۳۸۱)

ساقی علم سیاه شب صبح ربود — برخیز و مے مغانه را درده زود
بگشاے ز هم دو نرگس خواب آلود — برخیز که خفتنت بسے خواهد بود

ایضاً (۳۸۲)

سودای ترا بهانه بس باشد — مستانه ترا ترانه بس باشد
در کشتن ما چرا کشد چشم تو تیغ — ما را سر تازیانه بس باشد

ایضاً (۳۸۳)

گویند که مرد را هنر می باید — یا نسبت عالی پدر می باید
امروز چنان شده است در نوبت ما — کاینها همه هیچ هست زر می باید

ایضاً (۳۸۴)

خوش باش که عالم گذران خواهد بود — روح از پے تن نعره زنان خواهد بود
این کاسهٔ سرها که تو بینی یک چند — زیر قدم کوزه گران خواهد بود

ایضاً (۳۸۵)

من دامن زهد و توبه طے خواهم کرد — با موے سفید قصد مے خواهم کرد
پیمانهٔ عمر من بهفتاد رسید — این دم نکنم نشاط کے خواهم کرد

ایضاً (۳۸۶)

هم دست من تشنه بجامے نرسید — هم پاے تمنا بمقامے نرسید
واندل که بماند بود در ناکامی — هم عاقبت الامر بکامے نرسید

ایضاً (۳۸۷)

طلوع ساقی رات کے علم سیاہ کو صبح نے لوٹ لیا، جلد اٹھ اور شراب لا، آنکھیں کھول غفلت کا وقت نہیں ہے غفلت اور سونے کے لیے ابھی بہت سا وقت ہے یعنی بعد موت ۳۸۳ لوگ کہتے ہیں کہ آدمی میں ہنر چاہیے یا عالی خاندان ہو مگر ہمارے زمانے میں تو سب بیکار ہیں ... [illegible]

غم خوردن بیهوده کجا دارد سود
پرکن قدح مے بکفم بر نه زود (خوش)
کین چرخ فلک بسے چو ما کشت و درود
تا نوش کنم که بودنیها همه بود

رباعی (۳۸۸)

یک جرعۂ مے ملک جہاں می ارزد
آں کہنہ کہ لب بے ازو پاک کنند
خشت سر خم ہزار جاں می ارزد
حقا کہ ہزار طیلساں می ارزد

ایضاً (۳۸۹)

انگہ کہ نہال عمر برکندہ شود
ورزانکہ صراحی کنند از گل ما
و اجزام زیکدگر پراگندہ شود
حالے کہ پر از بادہ کنی زندہ شود

ایضاً (۳۹۰)
ہماں صراحی از گل ساختہ ۱۲

آں قوم کہ سجادہ پرستند خراند
ویں از ہمہ طرفہ ترکہ در پردۂ زہد (پردہ)
زیراکہ بزیر بار سالوس دراند
اسلام فروشند و ز کافر بتراند

ایضاً (۳۹۱)

شادی بکن کہ ایں نہ آں خواہد بود
تو بادہ خور و غم جہاں ہیچ مخور (خاک)
جسم ہمہ در خاک نہاں خواہد بود
خود غم خورد آنکہ در جہاں خواہد بود

ایضاً (۳۹۲)

اسرار ازل بادہ پرستاں دانند
گر چشم تو حال من بداند نہ عجب
قدر مے و جام تنگدستاں دانند
شک نیست کہ حال مستاں داند

ایضاً (۳۹۳)

با سفلۂ تندخوے بے عقل و وقار
بدمستی و شور و عربدہ در شب عیش
زنہار مخور بادہ کہ رنج آرد بار
دردسر و عذر خواہیش روز شمار

ایضاً (۳۹۴)

چوں نیست ترا جز آنکہ آورد قرار
ہاں تا نہ نہی بر دل خود چندیں بار
چندیں زپے مراد دل مخور
بگذاشتن و گذشتن است آخر کار

رباعی (۳۹۵)

یک جرعۂ مے از مملکت جم خوشتر — بوے قدح از غذاے مریم خوشتر
آہ سحرے ز سینۂ خمارے — از نالۂ بوسعید و ادہم خوشتر

بہتر
بہتر

ایضاً (۳۹۶)

افلاک کہ جز غم نفزایند دگر — ننہند بجا تا نربایند دگر
ناآمدگاں اگر بدانند کہ ما — از دہر چہ می کشیم نایند دگر

ایضاً (۳۹۷)

تا چند ازیں حسد و زراقی عمر — تا چند مرا درد دہد ساقی عمر
حتے کہ من از ستیزہ روزے فاش — چوں جرعہ بخاک ریزم ایں باقی عمر

ایضاً (۳۹۸)

از بود نی اے دوست چہ داری تیمار — در فکرت بیہودہ دل و جاں افگار
خرم بزی و جہاں بشادی گذراں — تدبیر نہ با تو کردہ اند آخر کار

ن۔ تو بزی

ایضاً (۳۹۹)

از گردش روزگار بہرے برگیر — بر تخت طرب نشیں بکف ساغر گیر
از طاعت و معصیت خدا مستغنی است — باری تو مراد خود ز عالم برگیر

ایضاً (۴۰۰)

دل تنگ شوی بیچ کے بنگ بخور — یا یک منے بادۂ گلرنگ بخور
صوفی شدہ ایں بخوری آں بخوری — در خور د تو سنگ است برو سنگ بخور

ایضاً (۴۰۱)

وقت سحر است خیز اے طرفہ پسر — پر بادۂ لعل کن بلوریں ساغر
کیں یکدم عاریت دریں کنج فنا — بسیار بجوئی و نیابی دیگر

بقا

ایضاً (۴۰۲)

آں لعل در آبگینۂ سادہ بیار — واں محرم و مونس ہر آزادہ بیار

۱۵ ایک جرعۂ شراب
مملکت جم سے بہتر ہو ایک
شیشی کی بو غذا مریم سے
اچھی ہو اور ایک آہ درد کی
جو کہ بیہوشی کے دل کے
نکلے ابو سعید اور ادہم کے
نالوں سے بہتر ہے حضرت
ابو سعید اور حضرت ادہم دو
بزرگ کامل تھے بیان الادہم
سے مراد ابراہیم ادہم

چوں میدانی کہ مدت عالم خاک		باد یست کہ زود بگذرد بادہ بیار
(۴۰۳)	رباعی	
با یار چو آرمیدہ باشی ہمہ عمر ہم آخر عمر رحلت باید کرد		لذات جہاں چشیدہ باشی ہمہ عمر خوابے باشد کہ دیدہ باشی ہمہ عمر
(۴۰۴)	ایضاً	
گر بت رخ تست بت پرستی خوشتر در مستی عشق زاں سبب نیست شدم		در بادہ ز جام تست مستی خوشتر کاں نیستی از ہزار ہستی خوشتر
(۴۰۵)	ایضاً	
اے چرخ فلک نہ عقل داری نہ ہنر نامرداں را دہی ہمہ گنج گہر		ہرگز نہ کنی بکار آزادہ نظر احسنت زہے چرخ مخنث پرور
(۴۰۶)	ایضاً	
با یار خوشم جام شراب ولی تر چوں عالم دوں وفا نخواہد کردن		وز دست غمم دیدہ پر آب ولی تر در عالم دوں مست و خراب ولی تر
(۴۰۷)	ایضاً	
در دائرۂ سپہر ناپیدا غور نوبت چو بدور تو رسد آہ مکن		جامیست کہ جملہ را چشانند بدور مے نوش بخوشدلی کہ دور یست بجور
(۴۰۸)	ایضاً	
چوں حاصل آدمی دریں جائے دو در خرم دل آنکہ شد بطفلی آزاد		جز دردِ دل و دادنِ جاں نیست دگر واسودہ کسے کہ خود نزاد از مادر
(۴۰۹)	ایضاً	
سستی مکن و فریضۂ حق بگذار در خون کسے مال کسے قصد مکن		واں لقمہ کہ داری ز کساں باز مدار در عہدۂ آں جہاں منم بادہ بیار
غیبت مکن و مجو سے (۴۱۰) کس را آزار	ایضاً	

[illegible]

[illegible]

وی کوزه گری بدیدم اندر بازار وان گل بزبان حال با او میگفت	تازه	بر پاره گلی لگد همی زد بسیار من همچو تو بوده ام مرا نیکو دار

رباعی (۴۱۱)

این اهل قبور خاک گشتند و غبار[له] آه این چه شرابیست که تا روز شمار		هر ذره ز هر ذره گرفتند کنار بیخود شده و بیخبر اند از همه کار

ایضاً (۴۱۲)

از گردش این زمانه دون پرور چون غنچه بگلزار جهان با دل تنگ		با صد غم و درد می برم عمر بسر چون لاله ز باغ دهر با خون جگر

ایضاً (۴۱۳)

کار همه عالم بمرادت شده گیر گفتی که بکام خویش دستی بزنم		وین عمر برفته و اجل آمده گیر خود نتوانی و گر توانی زده گیر

ایضاً (۴۱۴)

او را خواهی ز زن ز فرزند ببر هر چیز که هست بند راهست ترا		مردانه ز راه[سله] از خویش بپیوند ببر با بند چگونه ره روی بند ببر

ایضاً (۴۱۵)

از چرخ بکام سر برافراشته گیر از گنج و گهر هر چه مراد دل تست		وز عمر تمام بهره برداشته گیر برداشته گیر و باز بگذاشته گیر

ایضاً (۴۱۶)

گر باده خوری تو با خردمندان خور بسیار مخور ورد مکن فاش مساز	لاله	یا با صنمی ساده رخی خندان خور کم کم خور و گه گاه خور و پنهان خور

ایضاً خوش باش و در این نشیمن (۴۱۷) کون و فساد — [نله] پس بر سر آن گنج چو بر صحرا برفت

ای دل همه اسباب جهان ساخته گیر در دنیی فانی که نه جای من تست		وین خانه پر از نعمت و آراسته گیر روز دو سه بنشسته و برخاسته گیر

سله یه اہل قبور کہ خاک ہو کر غبار ہو گئے اور انکے ذرے سے ذرے الگ ہو گئے اور انھوں نے ایسی کونسی شراب پی ہے کہ سب بیخود ہو گئے اور قیامت تک کے لیے بیہوش ہیں [illegible]

سله راہ طریقت میں مردانہ وار اگر قدم رکھے [illegible] فرزند سے علیحدہ ہو [illegible] راہ میں جو چیز ہے [illegible] دوسرا راہ [illegible] راہ نہیں چل سکتا [illegible] چیز یہ بات [illegible] عبد الباری آسی

رباعی (۴۱۸)

جانا مے صاف وقت گل خوش میخور — بریاد بتان نغز و دلکش میخور
مے خون رز است و رز ترا میگوید — خون بر تو حلال کرده ام خوش میخور

ایضاً (۴۱۹)

عمر تو چه دو صد و چه سی صد چه هزار — زیں کهنه سرا برون برندت ناچار
گر بادشهے و گر گدائے بازار — ایں هر دو بیک نرخ بود آخر کار

ایضاً (۴۲۰)

اے دل همه اسباب جهاں خواسته گیر — باغ طربت بسبزه آراسته گیر
وانگاه براں سبزه شبے چوں شبنم — بنشسته و بامداد برخاسته گیر

ایضاً (۴۲۱)

اے دوست غم جهان بیهوده مخور — بیهوده غم جهان فرسوده مخور
چوں بود گذشت و نیست نابود پدید — خوش باش و غم بوده و نابوده مخور

ایضاً (۴۲۲)

اے خواجه فقیر گر تراهست خبر — چندیں ز حسد مپیچ بر اهل نظر
ایشاں همه از صانع و صنعش گویند — تو از دم حیض و از نجاسات دگر

ایضاً (۴۲۳)

اے در طلب تو عالمے در شر و شور — درپیش تو درویش و تونگر همه عور
اے با همه در حدیث و گوش همه کر — اے با همه در حضور و چشم همه کور

ایضاً (۴۲۴)

گر گوهر طاعتت نسفتم هرگز — ور گرد گنه ز رخ نرفتم هرگز
نومید نیم ز بارگاه کرمت — زیرا — دانی که یکے را دو نگفتم هرگز

ایضاً (۴۲۵)

از جمله رفتگان ایں راه دراز — باز آمده کو که بما گوید راز

زنهار درین سراچه از روے مجاز		چیزے نگزاری که نمی آئی باز
ہاں بر سرِ پا و راہ (۴۲۶) آز و نیاز	رباعی	
رو بر سر افلاک جہاں خاک انداز		مے میخور و گرد خوبرویاں مے تاز
چه جاے عبادتست و چه جاے نماز		کز جمله رفتگاں یکے نامد باز
(۴۲۷)	ایضاً	ز زندگاں
ایں چرخ که با کسے نمی گوید راز		کشته بستم هزار محمود و ایاز
مے خور که بکس عمر دوباره ندهند		هر کس که شد از جہاں نمی آید باز
(۴۲۸)	ایضاً	
با تو بخرابات اگر گویم راز	بہ ہم	به زانکه کنم بے تو به محراب نماز
اے اول و اے آخر خلقاں همه تو		خواهی تو مرا بسوز و خواهی بنواز
(۴۲۹)	ایضاً	
در کتم عدم خفته بدم گفتی خیز		وارد بجهان و در جہاں شور انگیز
واکنوں که بفرمان توام حیرانم		القصه چناں دار که هیچ دار و مریز
(۴۳۰)	ایضاً	
بازی بودم پریده از عالم راز		تا بو که رسم من از نشیبے بفراز
اینجا چو نیافتم کسے محرم راز		زاں در که در آمدم بروں رفتم باز
(۴۳۱)	ایضاً	
اے دل چو حقیقت جہاں هست مجاز		چندیں چه خوری تو غم ازیں رنج دراز
تن را بقضا سپار و با درد بساز		کیں رفته قلم ز بهر تو ناید باز
(۴۳۲)	ایضاً	رنگ رنگ
وقت سحر است خیز اے مایه ناز		نرمک نرمک باده خور و چنگ نواز
کانها که بجا نید نپایند دراز	بپایند	وانها که شدند کس نمی آید باز
(۴۳۳)	ایضاً	

ما ایم فتاده روز و شب در تگ و تاز — بر خیره نهاده روی در شیب و فراز

نه هیچ ره آورده بجز رنج دگر — (آورده) — نه هیچ پس افگنده بجز راه دراز

(۴۳۴) رباعی — (افگند)

ای مرد هنرمند نگه بر تر خیز — وان کودک خاک بیز را گو بر خیز

وانگاه بگویش که بغفلت پی بر — مغز سر کیقباد و چشم پرویز

(۴۳۵) ایضاً

ما عاشق و آشفته و مستیم امروز — در کوی بتان باده پرستیم امروز

از هستی خویشتن بکلی رسته — پیوسته بمحراب الستیم امروز

(۴۳۶) ایضاً

کردیم دگر شیوهٔ رندی آغاز — تکبیر همی زنیم بر پنج نماز

هر جا که پیاله ایست ما را بینی — گردن چو صراحی سوی او کرده دراز

(۴۳۷) ایضاً

بودی که نبودت بخور و خواب نیاز — کردند نیازمندت این چار انباز

هر یک بتو انچه داد بستاند باز — تا باز چنان شوی که بودی ز آغاز

(۴۳۸) ایضاً

معشوق که عمرش چو غمم باد دراز — (بنو) — امروز تلطفی بنو کرد آغاز

بر چشم من انداخت دمی چشم برفت — یعنی که نکویی کن و در آب انداز

(۴۳۹) ایضاً

از عمر (شب) تو چونکه می تراشد شب و روز — مگذار که بر تو خاک پاشد شب و روز

روز و شب خویش را بشادی گذران — ای بس که نباشی تو و باشد شب و روز

(۴۴۰) ایضاً

بر روی گل از ابر نقاب است هنوز — در طبع دلم میل شراب است هنوز

در خواب مرو چه وقت خواب است هنوز — (جانا) — جانا می خور که آفتاب است هنوز

رباعی (۴۴۱)

بامردم پاک اصل و عاقل آمیز — وز نا اہلاں ہزار فرسنگ گریز
گر زہر دہد ترا خردمند بنوش — ور نوش رسد ز دست نا اہل گریز

ایضاً (۴۴۲)

یارب تو جمال آں مہ مہر انگیز — آراستہ بسنبل عنبر بیز
پس حکم ہمی کنی کہ در وے منگر — ایں حکم چناں بود کہ کج دار و مریز

ایضاً (۴۴۳)

حکمے کہ ازو محال باشد پرہیز — فرمودہ و امر کرد کز وے بگریز
آنگاہ میان امر و نہیش عاجز — درماندہ جہانیاں کہ کج دار و مریز

ایضاً (۴۴۴)

از روئے حقیقتے نہ از روئے مجاز — ما لعبتگانیم و فلک لعبت باز
بازیچہ ہمی کنیم بر نطع وجود — رفتیم بصندوق عدم یک یک باز

ایضاً (۴۴۵)

افسوس از یں سگ سیہ پرتگ و تاز — کو در رفتن بباد بودے ہمراز
ازبسکہ دلش باستخوان مائل بود — شد عاقبتش نصیب دندان گراز

ایضاً (۴۴۶)

رفتند و ز رفتگاں یکے نامد باز — تا با تو بگوید از پس پردہ راز
کارت ز نیاز می کشاید نہ نماز — بازیچہ بود نماز بے صدق و نیاز

ایضاً (۴۴۷)

لب بر لب کوزہ بردم از غایت آز — تا زو طلبم واسطہ عمر دراز
بامن بزبان حال می گفت ایں راز — عمرے چو تو بودہ ام دمے بامن ساز

ایضاً (۴۴۸)

اے بر ہمہ سروران عالم فیروز — دانی کہ چہ وقت می بود روح افروز

یکشنبه و دوشنبه و سه شنبه و چهار		پنجشنبه و آدینه و شنبه شب و روز
(۴۴۹)	رباعی	
می پرسیدی که چیست این نقش مجاز نقشیست پدید آمده از دریائی		گر بر گویم حقیقتش هست دراز وانگاه شده بقعر آن دریا باز
(۴۵۰)	ایضاً	
ای واقف اسرار ضمیر همه کس یارب تو مرا توبه ده و عذر پذیر		در حالت عجز دستگیر همه کس ای توبه ده و عذر پذیر همه کس
(۴۵۱)	ایضاً	
آغاز روان گشتن این زرین طاس دانسته نمی شود بمعیار عقول		وانجام خرابی چنین نیک اساس سنجیده نمی شود بمقیاس قیاس
(۴۵۲)	ایضاً	
از حادثهٔ زمان آینده مپرس این یکدمه نقد را غنیمت می دان		وز هر چه رسد چو نیست پاینده مپرس از رفته میندیش وز آینده مپرس
(۴۵۳)	ایضاً	
ای چرخ خسیس خس دون پرور خس چرخا فلکا ترا همین عادت بس		هر گز نه روی تو بر مراد دل کس ناکس تو کسی کنی و کس را ناکس
گنبد (۴۵۴)	ایضاً	ز پنجه گرفته
مرغی دیدم نشسته بر بارهٔ طوس (بام شهر) با کله همی گفت که افسوس افسوس		در پیش نهاده کلهٔ کیکاوس کو بانگ جرسها و کجا نعرهٔ کوس
ز بادہ مستی (۴۵۵)	ایضاً	ز لالہ
خیام اگر باده پرستی خوش باش چون عاقبت کار جهان نیستی است		با ساده رخی اگر نشستی خوش باش آن کار که نیستی چه هستی خوش باش
چون آخر کار نیست خواهد (۴۵۶) بوزن	ایضاً	

تم تو پوچھتا تھا
کہ یہ نقش مجاز کیا ہے اگر مفصل
کہوں تو یہ بہت لمبی داستان ہے
مختصر یہ کہ یہ ہر شکل
ایک نقش ہے جو دریا
میں پیدا ہوا اور پھر اسی
دریا میں چلا جائے گا ۱۲
آسمان سے خطاب کر کے کہتا ہے
کمینہ پرور اور کمینوں
تو نا مراد کام ہی ہے تیری یہی
عادت ہے کہ تو نالائقوں کو
پیش دے لائقوں کو ذلت
دیتا ہے ۱۲ میں نے شہر
طوس کی ایک عمارت پر
ایک چڑیا کو بیٹھے ہوئے
دیکھا وہ ایک کھوپڑی
کیکاؤس کی کہہ رہی تھی
آوازیں اور نقاروں کی گونج
اب کہاں چلی گئی ۱۲ آسی

تا چند کنم عرضہ نادانی خویش … بگرفت دل من از پریشانی خویش
زنار مغانہ برمیان خواہم بست … دانی زچہ از ننگ مسلمانی خویش

رباعی (٤٥٧)

جامی است کہ عقل آفریں میزندش … صد بوسہ ز مہر بر جبیں می زندش
ایں کوزہ گر دہر چنیں جام لطیف … می سازد و باز بر زمیں می زندش

ایضاً (٤٥٨)

از نامدہا زرد مکن چہرۂ خویش … وز آمدہا آب مکن زہرۂ خویش
بردار ز دنیای دنی بہرۂ خویش … زاں پیش کہ دہر برکشد دہرۂ خویش

ایضاً (٤٥٩)

با روی نکو شراب روشن درکش … با دوست دل از جفای دشمن درکش
با سادہ رخی نشیں و بگذر از خویش … پیراہن کبر و ہستی از تن درکش

ایضاً (٤٦٠)

بگذار دلا وسوسۂ عقل معاش … از ہستی خویشتن برچیں او باش
در بزم قلندران معنی بنشیں … آزادہ شو و شراب نوش و خوش باش

ایضاً (٤٦١)

ای دل مطلب ز دیگران مرہم خویش … خوش باش بہ درد دل و مرہم خویش
تنہا بنشیں و خویشتن خور غم خویش … ار ہمدمت آرزو کند ہمدم خویش

ایضاً (٤٦٢)

می گرچہ حرام است مدامش می نوش … با نغمہ و چنگ صبح و شامش می نوش
جامی ز می لعل گرت دست دہد … یک قطرہ رہا مکن تمامش می نوش

ایضاً (٤٦٣) … عہ ہمچنین ست در نسخۂ قدیم

سرمست ز میخانہ گذر کردم دوش … پیری دیدم ز می سبوی بر دوش
گفتم ز خدا شرم نداری ای پیر … گفتا کرم از خدا ست می نوش خموش
ز و بادہ بنوش

رباعی

(۴۶۴)

ایام شباب رفت و خیل و حشمش
این قامت همچو تیر من گشته کمان
تلخ است مرا عیش و لیے می چشمش
زه کرده ام از عصا و خوش می کشمش

ایضاً

(۴۶۵)

می را که خضر خجسته دارد پاسش
من قوت دل و قوت روح خواہم
از آب حیات است فهم الیاسش
چون گفت خدا منافع للناسش

ایضاً

(۴۶۶)

بگرفت مرا عشق بکالے خوش خوش
القصه چنان سوخت دلم از غم او
گفتا چو من آمدم تو پا بیرون کش
کاتش همه هیزم شد و هیزم آتش

ایضاً

(۴۶۷)

اے چرخ مرا مکش به بد مستی خویش
من خود ز غم خویش و تهیدستی خویش
بشناس بلندی من و پستی خویش
پیوسته ملول باشم از هستی خویش

ایضاً

(۴۶۸)

غم چند خوری ز کار نا آمده پیش
خوش باش و جهان تنگ مکن بر دل خویش
رنج است نصیب مردم دور اندیش
کز خوردن غم قضا نگردد کم و بیش

ایضاً

(۴۶۹)

پندی ده همت اگر بمن داری گوش
عقبیٰ همه روزه است و دنیا یک دم
از بهر خدا جامه تزویر مپوش
از بهر دمے ملک ابد را مفروش

ایضاً

(۴۷۰)

یک یک هنرم ببین و گنه ده ده بخش
از باد و هوا آتش کین را مفروز
هر جرم که رفت حسبةً لله بخش
ما را بسر خاک رسول الله بخش

اے خدا ۱۲ — اے محمد صلے اللہ علیہ وسلم ۱۲

ایضاً

(۴۷۱)

در کارگہے کوزہ گرے بودم دوش
دیدم دو ہزار کوزہ گویا و خموش

ہر یک بزبان حال با من گفتند
کو کوزہ گر و کوزہ خر و کوزہ فروش

رباعی (۴۷۲)

ناگاہ یکے کوزہ برآورد خروش

تا دیگ بقائے من بود اندر جوش
در کاسۂ خوشدلی کنم دُردے نوش
اے کوزہ گر از گلم اگر کوزہ کنی
آں کوزہ بجز بہ مے فروشاں مفروش

ایضاً (۴۷۳)

آں مے کہ حیات جاودانیست بنوش
سرمایۂ لذت جوانیست بنوش
سوزندہ چو آتش ست لیکن غم را
سازندہ چو آب زندگانیست بنوش

ایضاً (۴۷۴)

ہفتاد و دو ملت اند در دیں کم و بیش
از ملتہا عشق تو دارم در پیش
چہ کفر و چہ اسلام و چہ طاعت چہ گناہ
مقصود توئی بہانہ بردار از پیش

ایضاً (۴۷۵)

مے در قدح صاف کہ جانیست لطیف
در کالبد شیشہ روانیست لطیف
لائق نبود ہیچ گراں ہمدم من
جز ساغر و بادہ کاں گرانیست لطیف

ایضاً (۴۷۶)

ہاں صبح دمید و دامن شب شد چاک
برخیز و صبوح کن چرائی غمناک
مے نوش ہلا کہ صبح بسیار دمد
او روئے بما کردہ و ما رفتہ بخاک

ایضاً ڈلا (۴۷۷)

رندے کہ منزہ ست ز آلایش پاک
مہمان تو آمدہ ست در عالم خاک
مے دہ تو بہ بادۂ صبوحی ہمہ دوش
زاں پیش کہ گوید انعم اللہ مساک

ایضاً (۴۷۸)

بس پیرہن عمر کہ ہر شب افلاک
بردوختہ و کرد گریبانش چاک
ہر روز بسے زمانہ شاد و غمناک
از آب برآورد و فرو برد بخاک

ایضاً (۴۷۹)

گر صلح نیایم ز فلک جنگ اینک | ور نام نکو نباشدم ننگ اینک
جام مے لعل ارغوان رنگ اینک | آنکس کہ نمی خورد سر و سنگ اینک

(۴۸۰) رباعی

اے چرخ فلک نان شناسی نہ نمک | پیوستہ مرا برہنہ سازی چو سمک
از چرخ زنی دو شخص پوشیدہ شوند | پس چرخ زنی بہ از تو اے چرخ فلک

(۴۸۱) ایضاً

تا کے ز جفاہائے تو اے چرخ فلک | از بہر خدا جور کن آہستہ ترک
من سوختہ ام تمام و ہر لحظہ تو نیز | بر سوختہ مے پراگنی سودہ نمک

(۴۸۲) ایضاً — نشوی

از آتش آخرت نمی داری باک | در آب ندامت نشوی ہر گز پاک
چوں باد اجل چراغ عمرت بکشد | ترسم کہ ترا ز ننگ نپذیرد خاک

(۴۸۳) ایضاً

گر گل نبود نصیب ما خار اینک | ور نور نمی رسد بما نار اینک
ور خرقہ و خانقاہ و شیخی نبود | ناقوس کلیسا و زنار اینک

(۴۸۴) ایضاً

خیام زمانہ از کسے دارد ننگ | کو در غم ایام نشیند دل تنگ
مے خور تو در آبگینہ با نالۂ چنگ | زان پیش کہ آبگینہ آید بہ سنگ

(۴۸۵) ایضاً

چند از غم و غصۂ جہاں قال و قال | بر خیز و بشادی گذران حالا حال — ور خیز
از سبزہ چو شد روئے زمیں مالا مال | در کش مے لعل از قدح مالا مال

(۴۸۶) ایضاً

بگذار دلا وسوسۂ فکر محال | در کش قدح بادہ و بگذر ز ملال
آزاد شو و مجرد و بادہ پرست | تا مرد شوی رسی بسر حد کمال

۴۸۰ اے دور فلک ...
[illegible]
جب تک زمین بھی تجھ سے عار کرے گی
اور خاک بھی تجھے قبول نہ کرے گی ۱۲
۴۸۳ اگر ہماری قسمت میں گل نہیں
تو خار ہی سہی اور اگر نور نہیں
نہیں آتا تو نار ہی سہی اگر خرقہ اور
خانقاہ اور زہد نہیں تو ناقوس
کلیسا اور زنار ہی بہتر ہے ۱۲
۴۸۴ اے خیام زمانے کو ایسے
آدمی سے نفرت ہے جو غم زمانہ
میں پریشان ہو ... [illegible]

(۴۸۷)	رباعی	
این صورت کون جملہ نقش است و خیال		عارف نبود ہر کہ نداند این حال
بنشین قدح بادہ بنوش و خوش باش		فارغ شو ازین نقش و خیالات محال
(۴۸۸)	ایضاً	
چون باد بزلف او رسیدن مشکل		وز اسپ غمش عنان کشیدن مشکل
گفتند بدیدہ روے او نتوان دید		گر دیدۂ ماست دیدہ دیدن مشکل
(۴۸۹)	ایضاً	
مے خور کہ نہ علم دست گیرد نہ عمل		الاکرم و رحمت حق عزّ و جل
آن طائفہ کہ از خری مے نخورند		از جملۂ انعام شمار اے احول
(۴۹۰)	ایضاً	
با سرو قدے تازہ تر از خرمن گل		از دست مدہ جام مے و دامن گل
زان پیش کہ ناگہ شود از گرگ اجل	باد	پیراہن عمر تو چو پیراہن گل
(۴۹۱)	ایضاً	
تا کے زاہد حدیث رانی زازل		بگذشت ز اندازۂ این علم و عمل
مے خور کہ شراب ناب انیست بدل		ہر مشکل را شراب گرداند حل
(۴۹۲)	ایضاً	
مے بر کف من نہ و بیاور غلغل		با نعرۂ عندلیب و صوت بلبل
بے نغمہ اگر روا بُدے مے خوردن		مے در سر شیشہ ہا نکردے قلقل
(۴۹۳)	ایضاً	
از جرم حضیض خاک تا اوج زحل		کردم ہمہ مشکلات گردون را حل
بیرون جستم ز بند ہر مکر و حیل		ہر بند گشادہ شد مگر بند اجل
(۴۹۴)	ایضاً	
اسرار حقیقت نشود حل بسوال		نے نیز بدر باختن نعمت و مال

تا جاں نہ کنی خوں نخوری پنجہ سال		از قال ترا رہ نہ نمایند بحال
(۴۹۵)	رباعی	
اے دل بشنو نصیحت اہلِ حیل		گر بادۂ ناب عقل و دین است خلل
گر راحتِ جان و قوتِ روح بایہ		مے نوش بہ بوستاں بگلبانگ غزل
(۴۹۶)	ایضاً	
در سر مگذار ہیچ سودائے محال		مے خور ہمہ سالہ ساغر مالامال
با دخترِ رز نشیں و عیشے می کن	بحرام	دختر بحلال بہ کہ مادر بحلال
(۴۹۷)	ایضاً	
کس خلد و جحیم را ندید است اے دل		گو کس کہ ازاں جہاں رسید است اے دل
امید و ہراس ما بچیزیست کز آں	ازاں	جز نام و نشانے نہ پدید است اے دل
(۴۹۸)	ایضاً	
تا کے ز جفائے ہر کسے تنگ کشیم	کشم	و ز ناکس روزگار نیرنگ کشیم
خوش باش کہ ایام ترا ویچ گذشت		عید است بیا تا مے گلرنگ کشیم
(۴۹۹)	ایضاً	
ایزد چو نخواست آنچہ من خواستہ ام		کے گردد راست آنچہ من خواستہ ام
گر جملہ صواب است کہ او خواستہ است		پس جملہ خطاست آنچہ من خواستہ ام
(۵۰۰)	ایضاً	
از خالق کردگار و ز رب رحیم		نومید مشو بجرم و عصیان عظیم
گر مست و خراب بودہ باشی امروز	مردہ	فردا بخشد بر استخوانہائے رمیم
(۵۰۱)	ایضاً	
گر من گنہ روئے زمیں کردستم		عفو تو امید است کہ گیرد دستم
گفتی کہ بروز عجز دستت گیرم		عاجز تر ازیں مخواہ کہ اکنوں ہستم
(۵۰۲)	ایضاً	

اے دل
بہشت و دوزخ کو
کسی نے نہیں دیکھا ہے
صرف وہاں کے آرام اور عیش
چیز کے بارے میں امید اور
ہراس ہے اس میں چند
ہر جگہ ہم نے صرف
نام ہی نام سنا ہے
[illegible]
چاہا اور جس نے پیدا
اگر خدا کا چاہا ہوا نہیں ہے
تو اس کا کوئی اثر نہیں
ہو سکتا اگر وہ سب
صواب ہے جو کچھ کر رہے ہیں
چاہا ہی تو جو کچھ کر رہے ہیں
چاہا ہی دو سرا سر غلطی ہے
اور اس کا کوئی نتیجہ مرتب
نہ ہونا چاہیے ۱۲ ہاشمی

من گر ورق عمر نغم در شکنم
ایں خندۂ مے در دل ساغر شکنم
برخیز و پیالہ رازمے پر گرداں
باشد کہ غم جہاں ہمہ در شکنم

(۵۰۳) رباعی

در راہِ تو تا اسپ طلب تاختہ ایم
با عیش و طرب دمے نہ پرداختہ ایم
قصہ چہ کنم کہ باب نشناختہ ایم
در منزل وزد آشیاں ساختہ ایم

(۵۰۴) ایضاً

یارب تو گلم سرشتۂ من چہ کنم
پشم و قصبم تو رشتۂ من چہ کنم
ہر نیک و بدے کہ از من آمد بوجود
تو بر سر من نوشتۂ من چہ کنم

(۵۰۵) ایضاً

با نفس ہمیشہ در نبردم چہ کنم
وز کردۂ خویشتن بدردم چہ کنم
گیرم کہ ز من درگذرانی بہ کرم
زاں شرم کہ دیدی کہ چہ کردم چہ کنم

(۵۰۶) ایضاً

جاناں من و تو نمونۂ پرکاریم
سر گرچہ دو کردہ ایم یک تن داریم
بر نقطہ روانیم کنوں دائرہ وار
تا آخر کار سر بہم باز آریم

(۵۰۷) ایضاً

ایں چرخ فلک کہ ما درو حیرانیم
فانوس خیال ازو مثالے دانیم
خورشید چراغداں و عالم فانوس
ما چوں صوریم کاندرو حیرانیم

(۵۰۸) ایضاً

شد دعوی دوستی دریں دیر حرام
الفت ز کہ مردمی کجا دوست کدام
دامن ز ہمہ کشیدن اولی باشد
از دور بہر یکے سلام است و کلام

(۵۰۹) ایضاً

گویند مرا کہ مے پرستم ہستم
گویند مرا عاشق و مستم ہستم
در ظاہر من نگاہ بسیار مکن
کاندر باطن چنانکہ ہستم ہستم

رباعی (۵۱۰)

برخود درِ کام و آرزو بر بستم
گر صوفی مسجدم و گر راہب دیر
در منت ہر ناکس و کس وا رستم
من دانم و او چنانکہ ہستم ہستم

ایضاً (۵۱۱)

تا ظن نبری کہ من بخود موجودم
چون بود حقیقتم مرا از وے بود
یا این رہِ خونخوار بخود پیمودم
من خود کہ بُدم کجا بُدم کے بودم

ایضاً (۵۱۲)

این بود و نہ بود من نہ بود او بود

بے بادہ نبودہ ام دمے تا ہستم
لب بر لب جام و سینہ بر سینہ خُم
امشب شب قدر است من امشب مستم
تا روز بگردنِ صراحی دستم

ایضاً (۵۱۳)

گفتم کہ دگر بادۂ گلگوں نخورم
پیر خردم گفت بجد مست گوئی
مے خونِ رزست من و گر خون نخورم
گفتم کہ مزاح می کنم چون نخورم

ایضاً (۵۱۴) نگینہ نیکوئی

مقصود ز جملہ آفرینش مائیم
این دائرۂ جہان چو انگشتری است
در جسم خرد جوہر بینش مائیم
بے ہیچ شکے نقش نگینش مائیم

ایضاً (۵۱۵)

شبہا گزرد کہ دیدہ برہم نزنیم
برخیز کہ دم زنیم پیش از دمِ صبح
تا پائے نشاط بر سر غم نزنیم
کین صبح بسے دمد کہ ما دم نزنیم

ایضاً (۵۱۶)

در عشق ز صد گونہ ملامت بکشم
گر عمر وفا کند جفا ہائے ترا
ور بشکنم این عہد غرامت بکشم
بارے کم از آنکہ تا قیامت بکشم

ایضاً (۵۱۷)

ہرگز بطرب شربت آبے نخورم
تا از کف اندوہ شرابے نخورم

۵۱۴ آفرینش
یعنی دنیا کا مقصود
صرف انسان ہی ہے
جیسے خرد میں جوہر بینش
صرف ہم ہی ہیں پیدا کیے
جہاں انگوٹھی کی طرح
ہے اور کوئی نقش نہیں
ہے اسکے نگین ہم ہیں

۵۱۶ عشق میں میں
سو طرح کی ملامت
اٹھاتا ہوں اور اگر میں
اس عہد ملامت کشی کو
توڑ دوں تو قابل جرمانہ
کے ہوں، اگر تیری
جفاؤں کے اٹھانے
کے واسطے میری عمر بھی
وفا کرے تو کم سے کم
قیامت تک تو اٹھاتا
رہونگا ۱۲ آسی

نانے نزنم بر نمک ہیچ کسے	گئیے	تا از جگر خویش کباب نخورم
(۵۱۸)	رباعی	
امروز کہ نیست از شراب تاکم زہرست غم جہان و تریاکش مے		زہرے بود ار دہر دہد تریاکم تریاک خورم ز زہر و نبود باکم
(۵۱۹)	ایضاً	
فرزین صفتا کہ مست غمہات شدم از بازی فیل و شاہ چوں درماندم		و از اسپ پیادہ از جفاہات شدم رخ بر رخ تو نہادہ ام مات شدم
(۵۲۰)	ایضاً	
میلم بشراب ناب باشد دائم گر خاک مرا کوزہ گراں کوزہ کنند		گوشم بہ نے و رباب باشد دائم آں کوزہ پر از شراب باشد دائم
(۵۲۱)	ایضاً	
اے چرخ ز گردش تو خرسند نیم گر میل تو با بے خرد و نااہل است		آزادم کن کہ لائق بند نیم من نیز چناں اہل و خرد مند نیم
(۵۲۲)	ایضاً	
سر حلقۂ رندان خرابات منم آنکس کہ شبے راز ز بادۂ ناب	طاعات	افتادہ بمعصیت ز طاعات منم وز خون جگر کند مناجات منم
(۵۲۳)	ایضاً	
من بے مے ناب زیستن نتوانم من بندۂ آں دمم کہ ساقی گوید		بے بادہ کشید بار تن نتوانم یک جام دگر بگیر و من نتوانم
(۵۲۴)	ایضاً	
دنیا چو فناست من بجز فن نکنم گویند خدا ترا نمے توبہ دہاد		جز یاد نشاط و مے روشن نکنم او خود ندہد و رہ دہد من نکنم
(۵۲۵)	ایضاً	

سلہ میری خواہش
ہمیشہ شراب ناب کی طرف
رہتی ہے اور میرے کان
نے اور رباب پر لگے
رہتے ہیں اگر میری خاک کا
کوزہ گر کوزہ بنا لیں
وہ کوزہ بھی شراب سے
بھرا رہیگا ۔ ۵۲۱ ۔ سلہ
اے آسمان کہ اگر تیری
غیبت بیوقوفوں
سے ... تو میں بھی
کوئی ایسا عقلمند نہیں
... دنیا
... میں سب
... اور
... اور
نہیں ... اور
خوشی اور نشاط کے
میں کچھ نہیں کر سکتا
... کہتے ہیں کہ خدا
شراب سے بچو تو بہ نصیب
کرے اول تو خدا
... نصیب
... آسی

من ظاهر نیستی و هستی دانم		من باطن هر فراز و پستی دانم
با اینهمه از دانش خود شرمم باد		گر مرتبهٔ ورای مستی دانم
(۵۲۶)	رباعی	نائب
دیگر غم این گردش گردون نخوریم	نخوریم	جز بادهٔ صاف و می گلگون نخوریم
می خون جهانست و جهان خونی ما		ما خون دل خونی خود چون نخوریم
(۵۲۷)	ایضاً	
ما کز می بیخودی طربناک شدیم		وز پایهٔ دون بر سر افلاک شدیم
آخر همه ز آلایش تن پاک شدیم		از خاک بر آمدیم و بر خاک شدیم
(۵۲۸)	ایضاً	
ای مفتی شهر از تو پر کارتریم		با اینهمه مستی از تو هشیارتریم
تو خون کسان خوری و ما خون رزان		انصاف بده کدام خونخوارتریم
(۵۲۹)	ایضاً	
یکدست بمصحفیم و یکدست بجام		گه مرد حلالیم و گهی مرد حرام
ماییم درین گنبد فیروزه رخام		نی کافر مطلق نه مسلمان تمام
(۵۳۰)	ایضاً	بجشم قدح
من باده خورم ولیک مستی نکنم		الا بقدح دراز دستی نکنم
دانی غرضم ز می پرستی چه بود		تا همچو تو خویشتن پرستی نکنم
(۵۳۱)	ایضاً	
در جستن جام جم جهان پیمودیم		روزی ننشستیم و شبی نغنودیم
ز استاد چو وصف جام جم بشنودیم	ما	خود جام جهان نمای جم ما بودیم
(۵۳۲)	ایضاً	
افسوس که بی فائده فرسوده شدیم		وز داس سپهر سرنگون سوده شدیم
دردا و ندامتا که تا چشم زدیم		نابوده بکام خویش نابوده شدیم

اے مفتی شہر ہم تجھ سے بدکار زیادہ ہیں باوجود اس مستی کے تجھ سے ہوشیار زیادہ ہیں ہم تو صرف انگور کا خون پیتے ہیں اور تو آدمیوں کا خون پیتا ہے ذرا انصاف کر اور کہہ کہ ہم میں اور تجھ میں زیادہ خونخوار کون ہے ۱۲ عبدالباری

(۵۳۳)	رباعی	
با خرقهٔ زهد در سر خم کردیم		وز خاک خرابات تیمم کردیم
باشد که درون میکده دریابیم		عمرے که درون مدرسه گم کردیم
(۵۳۴)	ایضاً	
در مسجد اگرچه با نیاز آمده ایم		حقا که نه از بهر نماز آمده ایم
زینجا روزے سجاده دزدیدیم		آں کهنه شُد است باز باز آمده ایم
(۵۳۵)	ایضاً	
من در رمضاں روزه اگر میخوردم		تا ظن نه بری که بے خبر میخوردم
از محنت روزه روز من چوں شب بود		پنداشته بودم که سحر میخوردم
(۵۳۶)	ایضاً	
زیں گونه که من کار جهاں می بینم		عالم همه رایگاں براں می بینم
سبحان الله بهر چه در می نگرم		ناکامی خویشتن دراں می بینم
(۵۳۷)	ایضاً	
در دائرهٔ وجود دیر آمده ایم		وز پایهٔ مردمی بزیر آمده ایم
چوں عمر نه بمراد ما میگذرد		اے کاش سر آمدی که سیر آمده ایم
(۵۳۸)	ایضاً	
ما افسر خان و تاج کے بفروشیم		دستار قصب بانگ نے بفروشیم
تسبیح که پیک لشکر تزویر است		ناگاه بیک جرعه مے بفروشیم
(۵۳۹)	ایضاً	
چوں نیست مقام ما دریں دیر مقیم		پس بے مے و معشوق عذابیست الیم
تا کے ز قدیم و محدث اے مرد سلیم		چوں من رفتم جهاں چه محدث چه قدیم
(۵۴۰)	ایضاً	
پاک از عدم آمدیم و ناپاک شدیم		آسوده در آمدیم و غمناک شدیم

بودیم ز آب دیده در آتش دل		دادیم بباد عمر و در خاک شدیم
(۵۴۱)	رباعی	
در پای اجل چو من سر افگنده شوم زنهار گلم بجز صراحی مکنید		در دست اجل چو مرغ پر کنده شوم باشد که ز بوی می دمی زنده شوم
(۵۴۲)	ایضاً	
جانم ز دریغ دی بدرد است مقیم یکبارگی این عمر من ای در یتیم		بیچاره دل از نهیب فردا بدو نیم رفته همه حسرت ست با اندوه و بیم
(۵۴۳)	ایضاً	
چون آتش اگر بر آسمان برگذریم در خاک شویم از انکه خاکی بودیم		ور ز آب روان اگرچه پاکیزه تریم با دوست جهان باده بده تا بخوریم
(۵۴۴)	ایضاً	
یارب من اگر گناه بی حد کردم چون بر کرمت وثوق کلی دارم		بر جان و جوانی و تن خود کردم برگشتم و توبه کردم و بد کردم
(۵۴۵)	ایضاً	
هر چند که می خلاف دین است بهم دانی که نمی چراست چندین شغفم		از خوردن می همی کشاید گره هم تا بو که دمی ز خویشتن باز رهم
(۵۴۶)	ایضاً	
یک چند بکودکی باستاد شدیم پایان سخن شنو که ما را چه رسید		یک چند باستادی خود شاد شدیم از خاک بر آمدیم و بر باد شدیم
(۵۴۷)	ایضاً	
زان پیش که از زمانه تابی بخوریم کین پیک اجل بگاه رفتن ما را		بایکدگر امروز شرابی بخوریم چندان ندهد اماں که آبی بخوریم
(۵۴۸)	ایضاً	

[illegible]
ایک زمانہ آیا کہ ہم خود
استاد ہو گئے اور اس پر
ہم کو ناز رہا لیکن سب کا
انجام سن لو کہ یہ نتیجہ ہوا
ہم خاک سے پیدا ہوئے
اور خاک ہی میں مل
گئے ۱۲ عبدالباری
آسی

اے دوست بیا تا غم فردا نخوریم فردا کہ ازیں دیر کہن درگذریم		ویں یک دم عمر را غنیمت شمریم با ہفت ہزار سالگان سر بسریم
(۵۴۹)	رباعی	شما رکان ہسفریم
من بادۂ تلخ تلخ دیرینہ خورم انگور حلال خویش در خم کردہ		واندر رمضان در شب آدینہ خورم گو تلخ مکن خدائے تا مے نخورم
(۵۵۰)	ایضاً	بطامات
ہر روز پگاہ در خرابات شوم چوں عالم سر و الخفیات توئی		ہمراہ قلندران طامات شوم توفیقم دہ تا بمناجات شوم
(۵۵۱)	ایضاً	
از بادہ شود تکبر از سر ہا کم ابلیس اگر ز بادہ خوردے یکدم	گندم	وز بادہ شود کشادہ بند محکم کردے دو ہزار سجدہ پیش آدم
نہ اگر بادہ (۵۵۲) بخوردے	ایضاً	
یک جو غم ایام نداریم خوشیم چوں پختہ بما مے رسد از مطبخ غیب		گر چاشت بود شام نداریم خوشیم از کس طمع خام نداریم خوشیم
(۵۵۳)	ایضاً	
در میکدۂ عشق نیازے دارم آنکہ بمے عشق طہارت کردہ		با شمع رخش سوز و گدازے دارم با روئے بت خویش نمازے دارم
(۵۵۴)	ایضاً	
پیوستہ ز گردش فلک غمگینم عقلے کہ نہ از سر جہاں برخیزم		با طبع خسیس خویشتن در کینم عقلے نہ کہ فارغ از جہاں بنشینم
(۵۵۵)	ایضاً	
تا چند اسیر عقل ہر روزہ شویم در دہ تو بجام مے ازاں پیش کہ ما		در دہر چہ صد سالہ چہ یکروزہ شویم در کارگہ کوزہ گراں کوزہ شویم

۵۵۰ جب روزانہ ظہور پذیر ہوتا ہوں تو میں شراب خانہ میں پہنچتا ہوں اور قلندروں کے ہمراہ رہتا ہوں کہ خدا تو ظاہر و باطن کا جاننے والا ہے تو مجھے توفیق دے کہ میں تیری مناجات میں مشغول ہوں ۱۲ ۵۵۱ شراب وہ چیز ہے کہ غرور و تکبر سے نکال دیتی ہے اور شراب سے اس وحشت کے کہ اس سے [illegible] سخت [illegible] ہاتھی میں اتنا ہے کہ شیطان نے جو ایک گیہوں کے واسطے اتنی مصیبت سہی اگر وہ تھوڑی سی شراب پی لیتا تو حضرت آدم کو دو ہزار سجدے کرتا ۱۲ عبد الباری آسی

[illegible]

رباعی

(۵۵۶)

تا چند ملامت کنی اے زاہد خام
تو در غم تسبیح و ریا و تلبیس
ما رند خرابا تی و مستیم مدام
ما باده و معشوقه مدامیم بکام

ایضاً

(۵۵۷)

بر مفرش خاک خفتگاں می بینم
چندانکه بصحرائے عدم می نگرم
در زیر زمیں نهفتگاں می بینم
نا آمدگان و رفتگاں می بینم

ایضاً

(۵۵۸)

ترسم که چو بعد ازیں بعالم نرسیم
ایں دم که دریم غنیمت شمریم
با همنفساں نیز فراهم نرسیم
شاید که بعمر خود دریں دم نرسیم

ایضاً

(۵۵۹)

مائیم که سرمست شرابیم مدام
بگذار نصیحت من اے زاہد خام
در مجلس ما نیست بجز باده و جام
ما باده پرستیم و لب یار بکام

ایضاً

(۵۶۰)

با رحمت تو من از گنہ نندیشم
گر لطف توام سفید رو انگیزد
با توشۂ تو ز رنج ره نندیشم
یک ذره ز نامۂ سیه نندیشم

ایضاً

(۵۶۱)

عید است بیا تا ئے گلرنگ کشیم
با یار سبک روح دمے بنشینیم
با نغمۂ عود و نالۂ چنگ کشیم
رطلے دو سه بادۂ گراں سنگ کشیم

ایضاً

(۵۶۲)

اے دوست بیا تا غم فردا نخوریم
بے حکمش نیست هر گسے که مراست
ویں یکدم نقد را غنیمت شمریم
پس ما غم آینده ز بهر چه خوریم

ایضاً

(۵۶۳)

تا ظن نه بری که از جهاں می ترسم
وز مردن و از رفتن جاں می ترسم

ترش ۵۵۷ میں زمین کے فرش پر سوئے ہوئے اور زمین کے نیچے چھپے ہوئے لوگوں کو دیکھتا ہوں جب صحرائے عدم پر نظر کرتا ہوں تو دیکھتا ہوں کہ جو ابھی نہیں آئے اور جو چلے گئے ہیں وہ سب نظر آتے ہیں ۱۲

۵۶۳ یہ ہرگز گمان نہ کرنا کہ جہان سے ڈرتا ہوں اور مرنے اور جان جانے سے خوف کھاتا ہوں مرنا کیا حقیقت رکھتا ہے اس سے مجھ کو کیا خوف ہو سکتا ہے مجھے خوف اس بات کا ہے کہ میں اس طرح زندہ نہیں رہا جیسا کہ زندہ رہنا چاہیے تھا ۱۲ آ ئی

مردن چہ حقیقت ست نان باکم نیست		چون نیک نزیستم ازان می ترسم
(۵۶۴)	رباعی	
گر من زمے مغانہ مستم ہستم		در کافر و گبر و بت پرستم ہستم
ہر طائفہ بمن گمانے دارند		من زانِ خودم چنانچہ ہستم ہستم
(۵۶۵)	ایضاً	
برخیز و بیا کہ چنگ برچنگ زنیم		در زلف دراز و دامن چنگ زنیم
چون بادہ خوریم در خرابات خوریم		وین شیشہ نام و ننگ بر سنگ زنیم
(۵۶۶)	ایضاً	
در دامن یار بے وفا چنگ زنیم		مے نوش کنیم و نام بر ننگ زنیم
سجادہ بیک پیالہ مے بفروشیم		ناموس ہمی دہیم و بر سنگ زنیم
(۵۶۷)	ایضاً	
محرم ہستی کہ با تو گویم یک دم		کز اول کار خود چہ بود است آدم
محنت زدہ سرشتہ اندر گل غم		یک چند وزیں جہان بخورد و برداشت قدم
(۵۶۸)	ایضاً	یک چند
ہان تا بخرابات خروشے بزنیم		بر میکدہ بگذریم و نوشے بزنیم
دستار و کتاب را فروشیم بمے		بر مدرسہ بگذریم و جوشے بزنیم
(۵۶۹)	ایضاً	
گل گفت کہ من یوسف مصر چمنم		یاقوت گرانمایہ پر زر دہنم
گفتم چو تو یوسفے نشانی بنماے		گفتا کہ بخون غرق نگر پیرہنم
(۵۷۰)	ایضاً	
با زلف تو گر دست درازی کردم		از روے حقیقت نہ مجازی کردم
در زلف تو دیدم دل دیوانہ خویش		من با دل خویش دستبازی کردم
(۵۷۱)	ایضاً	

چندانکه ز خود نیست ترم مست ترم	هر چند بلند پایه تر پست ترم
زین طرفه تر آنکه از شراب هستی	هر لحظه که هشیار ترم مست ترم

رباعی (۵۷۲)

صبح است دمی بر سر گلرنگ زنیم	وین شیشهٔ نام و ننگ بر سنگ زنیم
دست از امل دراز خود باز کشیم	در زلف دراز و دامن چنگ زنیم

ایضاً (۵۷۳)

آن به که ز جام و باده دل شاد کنیم	وز نامده و گذشته کم یاد کنیم
این عاریتی روان زندانی را	یک لحظه ز بند عقل آزاد کنیم

ایضاً (۵۷۴)

روزیکه بکوی کوزه گر می گذرم	خود را میان کوزه ها می شمرم
زان پیش که گل بکوزه گر هدیه برم	شاید که کند کوزه یکی باده خورم

ایضاً (۵۷۵)

آن لحظه که از اجل گریزان گردم	چون برگ ز شاخ عمر ریزان گردم
عالم ز نشاط دل بغربال کنم	زان پیش که خاک بیزان گردم

ایضاً (۵۷۶)

یک روز ز بند عالم آزاد نیم	یک دم زدن از وجود خود شاد نیم
شاگردی روزگار کردم بسیار	در دور جهان هنوز استاد نیم

ایضاً (۵۷۷)

گر در گیری چگونه پرواز کنم	با عشق نوی چگونه آغاز کنم
یک لحظه سرشک دیده می نگذارد	تا چشم بروی دیگری باز کنم

ایضاً (۵۷۸)

آن آه که پیش هیچ محرم نزنم	وان دم که به پیش هیچ همدم نزنم
گر دریابم که جز تو کس می شنود	حقا که بمیرم از دم و دم نزنم

رباعی (۵۷۹)

من گوهر خود بقیمت کم نه دهم
در در تو بصد هزار مرهم ندهم
خاک در تو به ملکت جم نه دهم
یک موی ترا بهر دو عالم ندهم

ایضاً (۵۸۰)

هنگام گل است اختیاری بکنم
وانگه بخلاف شرع کاری بکنم
با سبزه خطان لاله رخی روزی چند
بر سبزه ز جرعه لاله زاری بکنم

ایضاً (۵۸۱)

دشمن بغلط گفت که من فلسفیم
ایزد داند که آنچه او گفت نیم
لیکن چو درین غم آشیان آمده ام
آخر کم ازان که من ندانم که کیم

ایضاً (۵۸۲)

اسرار ازل را نه تو دانی و نه من
وین حرف معما نه تو خوانی و نه من
هست از پس پرده گفتگوی من و تو
چون پرده برافتد نه تو مانی و نه من

ایضاً (۵۸۳)

حق جان جهان است و جهان جمله بدن
واصناف ملائکه حواس این تن
افلاک عناصر و موالید اعضا
توحید همین است دگرها همه فن

ایضاً (۵۸۴) جوش

هر روز ز گردش تو ای چرخ کهن
تحقیق طریقم بپسند از بیخ و ز بن
وین طرفه که نا اهل تو از دا نگهت
کس نیست که گویدش به تنگ است سخن

ایضاً (۵۸۵)

ای چرخ همیشه در نبردی با من
درمان دگر کس و دردی با من
در صلح چو با سگان بگردم با تو
در جنگ چه بود کان نکردی با من

ایضاً (۵۸۶)

برخیز مخور غم جهان گذران
خوش باش دمی بشادمانی گذران

در طبع جہاں اگر وفائی بودے	نوبت بتو خود نیامدی از دگران

رباعی (۵۸۷)

نیک ست بنام نیک مشہور شدن	عارست بجور چرخ رنجور شدن
خمار بہ بوے آب انگور شدن	بہ زانکہ بزہد خویش مغرور شدن

ایضاً (۵۸۸)

یارب بدل اسیر من رحمت کن	بر سینۂ غم پذیر من رحمت کن
برپاے خرابات رو من بخشاے	بردست پیالہ گیر من رحمت کن

ایضاً (۵۸۹)

نتواں دل شاد را بغم فرسودن	وقت خوش خود بسنگ محنت سودن
در وہر کہ داند کہ چہ خواہد بودن	مے باید و معشوق و بکام آسودن

ایضاً (۵۹۰)

کس نیست درین گفت و شنو ہمدم من		شد باد از من ہمنفس و محرم من
بے گریہ چونیست دیدۂ پرنم من	تا	من سر نہم و پاسر آید غم من

ایضاً (۵۹۱)

مسکین دل دردمند دیوانۂ من	ہشیار نشد ز عشق جانانۂ من
روزیکہ شراب عاشقی می دادند	در خون جگر زدند پیمانۂ من

ایضاً (۵۹۲)

قومے متفکر اند در مذہب و دیں	جمعے متحیر اند در شک و یقیں
ناگاہ منادیے بر آمد ز کمیں	کاے بیخبراں راہ نہ آنست و نہ ایں

ایضاً (۵۹۳)

اے گشتہ شب و روز بدنیا نگراں	اندیشہ نمی کنی تو از روز گراں
آخر نفسے ببین و باز آے بخود	کایام چگونہ میکند با دگراں

ایضاً (۵۹۴)

[illegible]

گویند مرا کہ مے بجز کمتر از ین عذرم رخ یار و بادۂ صبحدم است		آخر بچہ عذر بر نداری سر ازین انصاف بدہ چہ عذر روشن تر ازین
(۵۹۵)	رباعی	
گر بر فلکم دست بدے چوں یزداں از نو فلکے دگر چناں ساختمے		بر داشتمے من ایں فلک را ز میاں کازادہ بکام دل رسیدے آساں
(۵۹۶)	ایضاً	
بشنو ز من اے زبدۂ یاران کہن بر گوشۂ عرصۂ قیامت بنشیں		اندیشہ مکن زیں فلک بے سر و بن بازیچۂ چرخ را تماشائے کن
(۵۹۷)	ایضاً	
شرمت نآید ازیں تباہی کردن گیرم کہ سراسر ایں جہاں ملک تو شد		زیں ترک اوامر و نواہی کردن جز آنکہ رہا کنی چہ خواہی کردن
(۵۹۸)	ایضاً	
تو آمدۂ بپادشاہی کردن چیزے نہ بدی دی و نباشی فردا		با خویشتن آئے زیں تباہی کردن پیداست کہ امروز چہ خواہی کردن
(۵۹۹)	ایضاً	
خواہی بنہد پیش تو گردوں گردن ہمچوں منت اعتقاد باید کردن		کار تو بود ہمیشہ جاں پروردن مے خوردن و اندہ جہاں ناخوردن
(۶۰۰)	ایضاً	
ایں خشم پیالہ ہیں بجاں آبستن نے نے غلطم کہ بادہ از غایت لطف	جشنم	ہمچوں سمنے بارغواں آبستن آبیست با تش رواں آبستن
(۶۰۱)	ایضاً	
مشنو سخن زمانہ ساز آمدگاں رفتند بیگاں بیگاں فراز آمدگاں	فراز طراز	مے گیر مروق ز طراز آمدگاں کس مے ندہد نشان باز آمدگاں

سلہ تو نے اپنی
زندگی کو تباہ کر دیا ہے کیا تجھے
اس تباہی کرنے میں شرم نہیں
آتی اور تو نے جو ترک بہت سے
اوامر و نواہی (یعنی ان باتوں
کو جو شرع میں منع ہیں اور جن کے
کرنے کا حکم ہے) پس پشت ڈال دیا ہے
کیا یہ سمجھ لیا کہ یہ تمام جہان
سراسر تیری ملک ہو گیا گر سوا
چھوڑنے کے پیش کا سر
[illegible] تو بادشاہی
کر سکتا ہے ۱۲ سلہ
کی تو یہ تباہی کی طرف سے اور نیز
سے اس تباہی کی طرف سے اور نیز
اور اس بات کا خیال کر کہ تو
گذشتہ کل کچھ نہ تھا اور آئندہ
کل کچھ نہ ہوگا تو پھر تیرا ہی ہے
آج کا ہونا تیرے کس کام کا ہے
۱۲ عبدالباری آسی

(۶۰۲)	رباعی	
گاویست بر آسمان نامش پروین چشم خردت کشاے چوں اہل یقین		یک گاو دگر نہفتہ در زیر زمین زیر و زبر دو گاو مشتے خر بین
(۶۰۳)	ایضاً	
بر موجب عقل زندگانی کردن استاد تو روزگار چابکدست است		شاید کردن و لے ندانی کردن چنداں بسرت زند کہ دانی کردن
(۶۰۴)	ایضاً	
دیشب بسر صدق صفاے دل من جامے بمن آورد کہ بستان و بنوش		در میکدہ آں روح فزاے دل من گفتم نخورم گفت براے دل من
(۶۰۵)	ایضاً	
اے آنکہ[1] توئی خلاصۂ کون و مکاں یک جام مے از ساقی باقی بستاں		بگذار دمے وسوسۂ سود و زیاں تا باز رہی تو از غم ہر دو جہاں
(۶۰۶)	ایضاً	
چوں حاصل آدمی دریں شورستاں خرم دل آنکہ زیں جہاں زود برفت		جز خوردن غصہ نیست یا کندن جاں و آسودہ کسے کہ خود نیامد بجہاں
(۶۰۷)	ایضاً	
از گردش[2] ایں دائرۂ بے پایاں یا با خبری تمام از نیک و بدش		برخورداری دو نوع مردم را داں یا بے خبری از خود و از کار جہاں
(۶۰۸)	ایضاً	
جانہا ہمہ آب گشت دلہا ہمہ خوں اے با علمت خرد در دو گردوں		تا چیست حقیقتے از پس پردہ بروں از تو دو جہاں پر و تو از ہر دو بروں
(۶۰۹)	ایضاً	
مے خوردن و گرد دلکشاں گردیدن	نیکواں	بہتر ز ہزار زاہدی ورزیدن

ـلہ ایک گائے آسمان پر ہے اسکا نام پروین ہے اور ایک گائے زمین کے نیچے ہے اور دنیا درمیان ان دونوں گایوں کے [illegible] آنکھ کھول کے دیکھے تو یہ معلوم ہوتا ہے کہ گائے کے نیچے اور گائے کے اوپر گدھے ہیں

ـلہ اے وہ کہ کون و مکان کا خلاصہ ہے تو [illegible] دیر کے وسوسے سود و زیان کا چھوڑ دے اور ساقی باقی سے ایک جام لے یعنی حضرت [illegible] ایک جام پلائے کہ تو دونوں جہان کے اندیشوں سے چھوٹ جائے

ـلہ یعنی آسمان کی گردش سے انسان کو صرف دو طرح پر فائدہ پہنچتا ہے یا یہ کہ دنیا کے تمام نیک و بد سے باخبر ہو یا بالکل بے خبر [illegible]

گر مردم می خوار بدوزخ باشند		پس روی بهشت را که خواهد دیدن
(۶۱۰)	رباعی	
دانی که چرا است توبه ناکردن من		زیرا که حرام نیست می خوردن من
بر اهل مجاز است بتحقیق حرام		می خوردن اهل راز در گردن من
(۶۱۱)	ایضاً	
تا کی غم آن خورم که زین دیر کهن		احوال مرا نه سر پدید است نه بن
زان پیش که رخت زین سرا بر بندم		ساقی بده هم می که همین است سخن
(۶۱۲)	ایضاً	
صیاد نه حدیث تخییر مکن		چیزی که نخوانده تو تقریر مکن
چون پیر حقیقت از تو معنی طلبد		از دیده بکن روایت از پیر مکن
تنہائے احوال (۶۱۳)	ایضاً	اے گریہ کن واز زبان آنچ مگو
اهوال جهان بر دلم آسان می کن		وافعال بدم ز خلق پنهان می کن
امروز خوشم بدار فردا با من		آنچه از کرم تو می سزد آن می کن
(۶۱۴)	ایضاً	
یارب ز قبول و ز ردم باز رهان		مشغول خودم کن ز خودم باز رهان
تا هشیارم ز نیک و بد بیدانم		مستم کن و از نیک و بدم باز رهان
(۶۱۵)	ایضاً	
در عالم خاک از کران تا به کران		چندانکه نظر کنند صاحب نظران
حاصل ز جهان بیوفا چیزی نیست		الا می لعل و عارض خوش پسران
(۶۱۶)	ایضاً	
در دامن این چرخ زانگیز کهن		با یار تو سر زیک گریبان بر کن
دستی که زمانه زانتا بد سر دن		کوته بکن از وی که دراز است سخن
(۶۱۷)	ایضاً	

سلہ تجھ کو معلوم
ہو کہ میں توبہ کیوں نہیں کرتا وجہ یہ
کہ میں شراب کا پینا گناہ نہیں جانتا
واقعہ یہ ہے کہ اہل مجاز کو پینا
حرام ہے اہل حقیقت کو پینا حرام
نہیں سکا میں فکر کرتا ہوں سلہ
[illegible]
[illegible]
کے ساتھ متحد ہوا اور اسکی ذات
[illegible]

دارم ز جفائے فلک آئینہ گوں از دیدہ ز غصے ہمچو پیالہ پر اشک		در گردش روزگار خس پرور دوں در گریہ دلے ہمچوں صراحی پر خوں
(۶۱۸)	رباعی	
رندے دیدم نشستہ بر خنگ زمیں نے حق نہ حقیقت نہ شریعت نہ یقیں	شع	نے کفر نہ اسلام نہ دنیا و نہ دیں اندر دو جہاں کرا بود زہرہ ایں
نہ خدمت (۶۱۹)	ایضاً	نہ فنا و مکر
تا بتوانی مشکل بہ رنداں می کن بشنو سخن راست ز خیام عمر		بنیاد نماز و روزہ ویراں می کن مے میخور و رہ می زن و احساں می کن
بشنو سخن عمر خیامی (۶۲۰) ز خیام اندست	ایضاً	یکساں
آں را کہ وقوف است بر احوال جہاں چوں نیک و بد جہان بسر خواہد شد		شادی و غم و رنج برو شد آساں خواہی ہمہ درد باش خواہی درماں
(۶۲۱)	ایضاً	
روزیکہ ز تو گذشتہ شد یاد مکن ز آئندہ و بگذشتہ خود یاد مکن		فردا کہ نیامدست فریاد مکن حالے خوش باش و عمر بر باد مکن
بر نا مدہ و گذشتہ بنیاد منہ (۶۲۲)	ایضاً	
اکنوں کہ زند ہزار دستاں دستاں برخیز و بیا کہ گل بشادی می گفت		جز بادہ لعل ز کف مستاں مستاں روزے دو سہ داد خود ز بستاں بستاں
(۶۲۳) بہشت	ایضاً	
در جسم پیالہ جاں روانست رواں در آب فسردہ آتش سیال است		در روح مجسم آں روانست رواں در درج بلور لعل کانست رواں
(۶۲۴)	ایضاً	
روزیکہ مقدساں جدا کی مسکن چوں لالہ بخوں فسردہ آغشتہ کفن		گردند سوار یا ز بر مرکب تن از خاک سر کوئے تو برخیزم من

مستقبل کی فکر نہیں
حال پر قناعت کر اور
خوش رہ عمر کو برباد نہ کر
۱۳ یہ رباعی شراب
کی تعریف میں واقع
ہوئی ہے

رباعی (۶۲۵)

دی بر لب جوی ماہ نگاری موزون — من بودم و ساغر شراب گلگون
در پیش نہادہ صدنے کز گہرش — نوبت زن صبح صادق آید بیرون

ایضاً (۶۲۶)

زین گنبد گردندہ بد افعالی بین — وز جملۂ دوستان جہان خالی بین
تا بتوانی تو یک نفس خود را باش — فردا مطلب گذار دی حالی بین

ایضاً (۶۲۷)

از آمدن و رفتن ما سودی کو — وز تار امید عمر ما پودی کو
در چنبر چرخ جان چندین پاکان — می سوزد و خاک میشود دودی کو

(وجود — جسم)

ایضاً (۶۲۸)

بردار پیالہ و سبوای دلجو — برگیر بگرد سبزہ زار و لب جو
کین چرخ بسے قد بتان مہ رو — صد بار پیالہ کرد و صد بار سبو

ایضاً (۶۲۹)

ای آب حیات مضمر اندر لب تو — مگذار کہ بوسہ لب ساغر لب تو
گر خون صراحی نخورم مردنیم — او خود کہ بود کہ لب نہد بر لب تو

ایضاً (۶۳۰)

آن قصر کہ بر چرخ ہمی زد پہلو — بر درگہ او شہان نہادندی رو
دیدیم کہ بر کنگرہ اش فاختہ — بنشستہ ہمی گفت کہ کوکو کوکو

ایضاً (۶۳۱)

یاقوت لبی لعل بدخشانی کو — وان راحت روح و راح ریحانی کو
مے گرچہ حرام در مسلمانی شد — تو مے خور و غم مخور مسلمانی کو

ایضاً (۶۳۲)

چون بادہ خوری ز عقل بیگانہ مشو — مدہوش مباش و جہل را خانہ مشو

خواہی کہ مے لعل حلالت باشد		آزار کسے مجوے و دیوانہ مشو
(۶۳۳)	رباعی	
در دیدۂ تنگ مور نور ست از تو ذات تو سزا است مر خداوندی را		در پاے ضعیف پشہ زور ست از تو ہر وصف کہ ناسزا ست دور ست از تو
(۶۳۴)	ایضاً	
روزیکہ بود وقت ہلاک من و تو از بسکہ نباشیم درین چرخ کبود		از تن برود روان پاک من و تو مہ در تابد بر سر خاک من و تو
ا آنم (۶۳۵)	ایضاً	صد سالہ
اے آنکہ پدید گشتم از قدرت تو صد سال بامتحان گنہ خواہم کرد		پروردہ شدم بناز و نعمت تو تا جرم من است بیش یا رحمت تو
(۶۳۶)	ایضاً	
اے رفتہ بچوگان قضا ہمچوں گو کانکس کہ ترا فگند اندر تگ و پو		چپ میخور و راست می رو و ہیچ مگو او داند و او داند و او داند و او
(۶۳۷)	ایضاً	
این چرخ فلک بہر ہلاک من و تو بر سبزہ نشین پیالہ کش دیر نماند		قصدے دارد بجان پاک من و تو تا سبزہ برون دمد ز خاک من و تو
(۶۳۸)	ایضاً	
ما ییم خریدار مے کہنہ و نو دانی کہ پس از مرگ کجا خواہی رفت	ما ئیم گفتی	وانگاہ فروشندہ جنت بدو جو مے پیش من آر و ہر کجا خواہی رو
(۶۳۹)	ایضاً	
چوں رفت تو ہم جوہر روشن تو آیند و روند ہیچکس نشناسند		با جنس دگر گزین کند مسکن تو تا زیر زمین چہ می رود بر تن تو
(۶۴۰)	ایضاً	می رسد

اے وہ ذات
کہ ہیں تیری قدرت
پیدا ہوا اور تیری ناز و
نعمت سے میں پرورش کی
میں امتحان کیواسطے
کہ تیری رحمت زیادہ ہے
سو سال تک
گناہ کرونگا [illegible]
یا جرم [illegible]
جرم زیادہ یعنی
[illegible] جائیگی اور دوسری
بیش کیا [illegible] مگر
رہنا ہوگا سو [illegible]
جانتا ہے کہ یہ نہیں
پھینکنے گا کہ زیر زمین
تیری جان پر کیا گزرے
[illegible]

از تن چو برفت جان پاک من و تو وانگه ز برائے خشت گور دگران		خشتے دو نهند بر مغاک من و تو در کالبدے کشند خاک من و تو
چون رفت تن روان (۶۴۱)	رباعی	
گر باخردی تو حرص را بندہ مشو چون آتش تیز باش و چون آب روان		در پائے طمع خوار و سر افگندہ مشو چون خاک بهر باد پراگندہ مشو
(۶۴۲)	ایضاً	
ناکردہ گناہ در جہان کیست بگو من بد کنم و تو بد مکافات دہی		آنکس کہ گنہ نکرد چون زیست بگو پس فرق میانِ من و تو چیست بگو
(۶۴۳)	ایضاً	
اے زندگیِ تن و توانم ہمہ تو تو ہستیِ من شدی از آنی ہمہ من		جانی و دلی اے دل و جانم ہمہ تو من نیست شدم در تو از آنم ہمہ تو
(۶۴۴)	ایضاً	
اے دل ز غم جہان کہ گفتت خون شو دانی چہ کنی چو نیست سامان مقام		با ساکن عشوہ خانہ گردون شو انگار درون نیامدی بیرون شو
(۶۴۵)	ایضاً	
تن در غمِ روزگار بیداد مدہ دل جز بسرِ زلف پری زاد مدہ		جان را ز غمِ گذشتگان یاد مدہ بے بادہ مباش و عمر بر باد مدہ
(۶۴۶)	ایضاً	
در مجلس عشاق نشستیم ہمہ از بادہ بشوقش قدحے نوشیدیم		از محنت ایام برستیم ہمہ آزادہ و آسودہ و مستیم ہمہ
(۶۴۷)	ایضاً	
اے یار ز روزگار باش آسودہ چون کسوت عمر بر تنت چاک شود	آلودہ	واندوہ زمانہ کم خور از بیہودہ چہ کردہ و چہ گفتہ و چہ نا بودہ

ــه اگر تو عقلمند ہے تو دوسری کا بندہ نہ ہو اور طمع کے پاؤں میں سر افگندہ نہ ہو آگ کی طرح تیز رہ اور پانی کی مانند رواں رہ خاک کی طرح ہر ہوا کے ساتھ اڑتا اڑتا نہ پھر

ــه میری زندگی میری جان

(٦٤٨)	رباعی	
فریاد که عمر رفت بر بیهوده فرمودهٔ ناکرده سیه رو یم کرد		هم لقمهٔ حرام و هم نفس آلوده فریاد ز کرده‌های نافرموده
(٦٤٩)	ایضاً	
اندیشهٔ عمر بیش از شصت منه زان پیش که گل است کوزه کنند	انداز	هر جا که قدم نهی بجز مست منه رو کوزه ز دوش و کاسه از دست منه
(٦٥٠)	ایضاً	
چند از پی حرص و آز تن فرسوده رفتند و روند هر چه آیند و روند		ای دوست فدی گرد جهان بیهوده یکدم بمراد خویشتن ناسوده
(٦٥١)	ایضاً	
ما عاشق و مست و می‌پرستیم همه بگذر ز قبیح و حسن از وهم و خیال		در کوی خرابات نشستیم همه از ما مطلب هوش که مستیم همه
(٦٥٢)	ایضاً	
یک جرعه می کهنه ز ملک نو به جام می است به از ملک فریدون صد بار	بهتر	وز هر چه بغیر راه طریق بیرون شو به خشت سر خم ز تاج کیخسرو به
(٦٥٣)	ایضاً	
روی بینی مرا تو مست افتاده دستار ز سر قدح ز دست افتاده		در حلقهٔ زلف بت پرست افتاده در پای تو سر نهاده پست افتاده
(٦٥٤)	ایضاً	
نقشی است که بر وجود ما ریخته‌اند من زان به ازین نمی توانم بودن		صد بوالعجبی ز ما برانگیخته‌اند کز بوته مرا چنین فرو ریخته‌اند
(٦٥٥)	ایضاً	
هر توبه که کردیم شکستیم همه		بر خود در نام و ننگ بستیم همه

علیم نکنند اگر کنم بے خردی		کز بادۂ عشق مست ہستیم ہمہ
(۶۵۶)	رباعی	
اے من در میخانہ بسلیت رفتہ گر ہر دو جہاں چو گوے افتد بگوے		ترک بد و نیک ہر دو عالم گفتہ برمن بجوے چو مست باشم خفتہ
(۶۵۷)	ایضاً	
ہر روز برآنم کہ کنم شب توبہ اکنوں کہ رسید وقت گل ترکم دہ		از جام و پیالۂ لبالب توبہ در موسم گل ز توبہ یا رب توبہ
(۶۵۸)	ایضاً	
اے بیخبر از کار جہاں ہیچ نۂ شد حدِ وجود و درمیان و عدم		بنیاد بہ باد ست ازاں ہیچ نۂ اطراف بود تو درمیاں ہیچ نۂ
(۶۵۹)	ایضاً	
ایں چرخ چو طاسی ست نگوں افتادہ در دوستیِ شیشۂ و ساغر نگرید		در وے ہمہ زیرکاں زبوں افتادہ لب بر لب و درمیانہ خوں افتادہ
(۶۶۰)	ایضاً	
جاناں بکدام دست برخاستۂ خوباں جہاں بعید رو آرایند		کز طلعت خویش ماہ را کاستۂ تو عید بروئے خویش آراستۂ
(۶۶۱)	ایضاً	
مشنو سخنِ چرخ پر آواز شدہ کاں کز کس ما در آمد و زیر رود		مے خور ز کف ساقی دمساز شدہ فردا بینی بکون زن باز شدہ
(۶۶۲)	ایضاً	
پیرے دیدم بخواب مستی خفتہ مے خوردہ و مست خفتہ و آشفتہ		وز گرد شعور خانۂ تن رفتہ اللہ لطیف بعبادہ گفتہ
(۶۶۳)	ایضاً	

۶۵۸ اے بیخبر کار جہاں دراصل تو کچھ بھی نہیں ہے اور تیری بنیاد ہوا پر رکھی ہوئی ہے اسی واسطے تو کچھ نہیں ہے کیونکہ وہ چیز جس کی بنیاد ہوا پر ہو وہ کیا ٹھہر سکتی ہے اصل یہ ہے کہ یہ جو تیرا وجود ہے یہ درمیان وجود و عدم کے ہے کہ پہلے نہ تھا اور آخر میں نہ رہیگا تو یہ وجود کچھ نہیں بلکہ یہ ہیچ ہے ان دو اطراف کی وجہ سے ٹھہرا ہیچ ہے

۶۶۰ معشوق کی تعریف میں سیر کرتا ہے کہ اے جان کس قدر تیرے ساتھ پیدا ہوا ہے سر تونے اپنی صورت سے چاند کی قدر کشادہ کیا ہے حالت یہ ہے کہ حسینان جہاں عید کے بنے سنورتے ہیں اور تو وہ ہے کہ عید کی زیبائش تیری وجہ سے ہوئی ہے

غرہ چہ شوی بمسکن و کاشانہ		بر عمر کہ ہست حاصلش افسانہ
ہمخانہ بادی و تو افروزی شمع		بر رہگذر سیل چہ سازی خانہ
(۶۶۴)	رباعی	
دل دست بطرۂ طرب نا وردہ		جام مے خوش دلی بلب ناوردہ
افسوس بسر رسیدہ روز عمرم		روزے بمراد دل بشب ناوردہ
(۶۶۵)	ایضاً	
ساقی مے خوشگوار بر دستم نہ		واں ساغر چوں نگار بر دستم نہ
آں مے کہ چو زنجیر بہ پیچد برخود	ہشیار	دیوانہ شدم بیار بر دستم نہ
(۶۶۶)	ایضاً	
ساقی بصبوح مے ناب اندر دہ		مستان شراب را شراب اندر دہ
مستیم و خراب در خرابات فنا		آوازہ بعالم خراب اندر دہ
(۶۶۷)	ایضاً	
دانی ز چہ رو اوفتاد ست چہ راہ		آزادی سرو و سوسن اندر افواہ
کیں دارد دہ زبان لیکن خاموش		واں راست دو صد دست ولیکن کوتاہ
(۶۶۸)	ایضاً	
دنیا بمراد راندہ گیر آخر چہ		ویں نامۂ عمر خواندہ گیر آخر چہ
گیرم کہ بکام دل بماندے صد سال		صد سال دگر بماندہ گیر آخر چہ
(۶۶۹)	ایضاً	
گویند حشیش بہر و بستگی بہ		وز جام شراب و نغمۂ چنگی بہ
در مذہب کاملاں چنیں ماندراست		یک قطرۂ مے ز خون صد بنگی بہ
(۶۷۰)	ایضاً	
اے رفتہ و باز آمدہ و خم گشتہ		نامت ز میان مرداں گم گشتہ
ناخن ہمہ جمع آمدہ و سم گشتہ		ریش از پس کون در آمدہ دم گشتہ

رباعی (۶۷۱)

گر اسپ پیراق است و گر فیروزه | مغرور مشو بدولت ده روزه
از قہر فلک ہیچ کسے جاں نبرد | امروز سبو شکست و فردا کوزه

ایضاً (۶۷۲)

از درس علوم جملہ بگریزی بہ | واندر سر زلف دلبر آویزی بہ
زاں پیش کہ روزگار خونت ریزد | تو خون قرابہ در قدح ریزی بہ

ایضاً (۶۷۳)

بنگر ز صبا دامن گل چاک شده | بلبل ز جمال گل طربناک شده
در سایۂ گل نشیں کہ بسیار ایں گل | از خاک برآمده است و بر خاک شده

ایضاً (۶۷۴)

از ہر چہ بجز مے است کوتاہی بہ | مے ہم ز کف بتان خرگاہی بہ
مستی و قلندری و گمراہی بہ | یک جرعۂ مے ز ماه تا ماہی بہ

ایضاً (۶۷۵)

ماییم بلطف حق تولا کرده | وز طاعت و معصیت تبرا کرده
آنجا کہ عنایت تو باشد باشد | ناکرده چو کرده کرده چوں ناکرده

ایضاً (۶۷۶)

تا چند ز مسجد و نماز و روزه | در میکده ہا مست شو از دریوزه
خیام بخور باده کہ ایں خاک ترا | گہ جام کنند و گہ سبو گہ کوزه

ایضاً (۶۷۷)

جانیست دریں راه خطرناک شده | تن زیر زمیں ز نیک و بد پاک شده
بس رہگذری کہ بگذرد بر من و تو | ما بیخبر از ہر دو جہاں خاک شده

ایضاً (۶۷۸)

اے نیک نکرده و بدیہا کرده | وانگاه بلطف حق تولا کرده

بر عفو مکن تکیہ کہ ہرگز نبود
ناکردہ چو کردہ کردہ چون ناکردہ

(۶۷۹) رباعی

ای دردہ بتدگیت یکسان کہ ومہ
وز ہر دو جہان خدمت درگاہ تو بہ
نکبت تو ستانی وسعادت تو دہی
یارب تو بفضل خویش بستان و بدہ

(۶۸۰) ایضاً

از آتش و باد و آب و خاکیم ہمہ
در عالم کون در ہلاکیم ہمہ
تا تن باماست در جفائیم ہمہ
چون تن برود روان پاکیم ہمہ

(۶۸۱) ایضاً

با مے و معشوق و صبوح اے ساقی
از ما نبود توبۂ نصوح اے ساقی
تا کے خوانی قصۂ نوح اے ساقی
پیش آر بیک راحت روح اے ساقی

(۶۸۲) ایضاً — سے توبہ خالص ۱۲

در دہ مے لعل مشکبواے ساقی
تا باز رہم ز گفتگواے ساقی
یک کوزہ مے بدہ از آن پیش کہ دہر
خاک من و تو کند سبواے ساقی

(۶۸۳) ایضاً

زاہد نہ بزہد کرد سود اے ساقی
زیرا کہ عمل عیان نمود اے ساقی
پر کن قدح بادہ تو زود اے ساقی
کامد ز ازل آنچہ کہ بود اے ساقی

(۶۸۴) ایضاً

شمع است و شراب و ماہتاب اے ساقی
شاہد ز شراب ہم خراب اے ساقی
از خاک برآر این دل پر آتش را
بر باد مدہ بیار آب اے ساقی

(۶۸۵) ایضاً

در دہ قدحے ز لعل ناب اے ساقی
برگیر ز آتشم بآب اے ساقی
تا عقل گریبان دلم خواہد داشت
دست من و دامان شراب اے ساقی

(۶۸۶) ایضاً

بشگفت شگوفہ مے بیار اے ساقی
دست از عمل زہد بدار اے ساقی
زان پیش کہ اجل کمین کند روزے چند
جام مے لعل فشے یار اے ساقی

رباعی (۶۸۷)

ہنگام صبوح ست خروش اے ساقی
با ورد مے و کوسہ مے فروش اے ساقی
چہ جائے صلاح است خموش اے ساقی
بگذر ز حدیث زہد و نوش اے ساقی

ایضاً (۶۸۸)

چوں ہست زمانہ در شتاب اے ساقی
برخیز بلفظم جام شراب اے ساقی
ہنگام صبوح قفل بر در زدہ ام
مے دہ کہ برآمد آفتاب اے ساقی

ایضاً (۶۸۹)

آنہا کہ ز پیش رفتہ اند اے ساقی
در خاک غرور خفتہ اند اے ساقی
رو بادہ خور و حقیقت از من بشنو
باد است ہر آنچہ گفتہ اند اے ساقی

ایضاً (۶۹۰)

چوں مے ندہد اجل اماں اے ساقی
در دہ قدح شراب ہاں اے ساقی
غم خوردن بیہودہ نہ کار دل ماست
با این وسہ وزہ در جہاں اے ساقی

ایضاً (۶۹۱)

در سنگ اگر شوی چو نار اے ساقی
ہم آب اجل کند گذار اے ساقی
خاکیست جہاں غزل بخوان اے مطرب
بادست نفس بادہ بیار اے ساقی

ایضاً (۶۹۲)

تا چند ز یاسین و برات اے ساقی
بنویس بمیخانہ برات اے ساقی
روزیکہ برات ما بمیخانہ برند
آں روز بود شب برات اے ساقی

ایضاً (۶۹۳)

صبح خوش و خرم است خیز اے ساقی
در شیشہ بکن شراب از شب باقی
با یار خوریم و عیش را تازہ کنیم
این یکدم عمر را کہ فردا عاقی

[illegible]

(۶۹۴)	رباعی	
زاں کوزہ مے کہ نیست در وے ضرر زاں پیشتر اے صنم کہ در رہگذرے		پر کن قدحے بخور بمن دہ دگرے خاک من و تو کوزہ کند کوزہ گرے
(۶۹۵)	ایضاً	
در دہ مے لعل لالہ گوں اے ساقی کامروز بہ دل ز جام مے نیست مرا		بکشائے ز حلق شیشہ خون اے ساقی یکدوست کہ پاک اندروں اے ساقی
(۶۹۶)	ایضاً	
گر زانکہ بدست افتد از مے دو منے کانکس کہ چناں کرد فراغت دارد		مے خور تو بہر محفل و ہر انجمنے از سبلت چوں توئی و ریش چو منے
(۶۹۷)	ایضاً	
افتادہ مرا بامے و مستی کارے اے کاش کہ ہر حرام مستی کردے		خلقم ز چہ می کند ملامت بارے تا من بجہاں ندیدمے ہشیارے
(۶۹۸)	ایضاً	
ہاں تا بخرابات نہ بازی نائی ایں رہ رہِ مردانِ سرافرازان است		تا زور قلندری نسازی نائی زنہار درین کوچہ بیازی نائی
(۶۹۹)	ایضاً	
گر دست دہد ز مغز گندم نانے با لالہ رخے نشستہ در ویرانے		وز مے کدوے ز گوسپندے رانے عیشے است کہ نیست حد ہر سلطانے
(۷۰۰)	ایضاً	بود آں نہ
در کارگہ کوزہ گرے کردم رائے میکرد دلیر کوزہ را دستہ و سر		در پایہ چرخ دیدم استادہ بپائے از کلۂ پادشاہ و ز دست گدائے
(۷۰۱)	ایضاً	نہ پائے
اے از حرم ذات تو عقل آگہ نی		وز معصیت و طاعت ما مستغنی

مستم زگناه و ز رجا هشیارم		امید ز رحمت تو دارم یعنی
(۷۰۲)	رباعی	
سازندهٔ کار مردهٔ و زندهٔ توئی من گرچه بدم صاحب این بندهٔ توئی		دارندهٔ این چرخ پراگنده توئی کس را چه گنه که آفریننده توئی
(۷۰۳)	ایضاً	
ای چرخ دلم همیشه غمناک کنی بادی که بمن رسد تو آتش کنیش		پیراهن خرمی من چاک کنی آبی که خورم در دهنم خاک کنی
(۷۰۴) تو آتش آب کنی	ایضاً	
خوش باش که پخته اند سودای تو دی تو شاد بزی که بی تقاضای تو دی		ایمن شده از همه تمنای تو دی دادند قرار کار فردای تو دی
(۷۰۵)	ایضاً	
ابریق می مرا شکستی ربی برخاک فگندی می گلگون مرا		بر من در عیش را ببستی ربی خاکم بدهن مگر تو مستی ربی
(۷۰۶)	ایضاً	
ای دل چو بدم آن صنم بنشستی از جام فنا چو جرعهٔ نوشیدی		از خویش بریدی و بدو پیوستی از بود و نبودگان بکلی رستی
(۷۰۷)	ایضاً	
گه گشته نهان روی بکس ننمائی این جلوه گری بخویشتن بنمائی		گه در صور کون و مکان پیدائی خود عین عیانی و خودی بینائی
(۷۰۸)	ایضاً	
بر سنگ زدم دوش سبوی کاشی با من بزبان حال می گفت سبو		سرمست بدم که کردم این اوباشی من چون تو بدم تو نیز چون من باشی
(۷۰۹)	ایضاً	

۷۰۵ ابریق مے
یعنی شراب کا بھرا ہوا برتن
۷۰۶ اے دل جو واس
صنم کی محفل میں بیٹھا اور
[illegible]
[illegible]
اور پھر [illegible]
[illegible]
[illegible] چھوڑ گیا
۷۰۷ کبھی تو چھپا [illegible]
[illegible]
دوسری [illegible]
[illegible] جلوہ [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
ہو اور تو ہی بینائی ہے
[illegible]

اے دل اگر از غبار تن پاک شوی — تو روح مجردی بر افلاک شوی
عرش است نشیمن تو شرمت بادا — کائی و مقیم خطهٔ خاک شوی

(۷۱۰) رباعی

پیوسته ز بهر شهوت نفسانی — این جان شریف را همی رنجانی
آگاه نه که آفت جان تو اند — آنها که تو در آرزوی ایشانی

(۷۱۱) ایضاً

شیخی بزنی فاحشه گفتا مستی — هر لحظه بدام دیگری پابستی
گفتا شیخا هر آنچه گوئی هستم — اما تو چنانکه می‌نمائی هستی

زن گفت چنانکه مینمایم هستم (۷۱۲) ایضاً تو نیز

از مطبخ دنیا تو همه دود خوری — تا چند غم بوده و نابود خوری
دنیا که براهل دین زیانیست عظیم — گر ترک زیان کنی همه سود خوری

(۷۱۳) ایضاً

ای کوزه‌گرا بکوش گر هشیاری — تا چند کنی بر گل آدم خواری
انگشت فریدون و سر کیخسرو — بر چرخ نهاده چه می‌پنداری

(۷۱۴) ایضاً

هنگام صبوح ای صنم فرخ پی — بر ساز ترانه و پیش آور می
کافگند بخاک صد هزاران جم و کی — این آمدن تیرمه و رفتن دی

(۷۱۵) ایضاً

چندانکه نگاه می‌کنم هر سوئی — از سبزه بهشت هست و از کوثر جوئی
صحرا چو بهشت هست ز دوزخ کم گوی — بنشین به بهشت با بهشتی روئی

(۷۱۶) ایضاً

چون واقفی ای پسر ز هر اسراری — چندین چه خوری بیهده هر تیماری (غمخواری)
چون می نرود باختیارت کاری — خوش باش درین نفس که هستی باری

رباعی (۷۱۷)

گر ہست ترا دریں جہاں فرصت بسے
پیش از من و تو بیازمودند بسے
ہاں تا نزنی بے مے و ساقی نفسے
دنیا نکند وفا برادر بہ کسے

ایضاً (۷۱۸)

اے دہر بکردہ ہائے خود معترفی
نعمت بخساں دہی و زحمت بکساں
در خانہ فقر جور و ستم معتکفی
زیں ہر دو برون نیست خری یا خرفی

ایضاً (۷۱۹)

زنہار کنونکہ می توانی بارے
کیں مملکت حسن نماند جاوید
بردار ز خاطر عزیزے بارے
از دست تو ہم برون رود یکبارے

ایضاً (۷۲۰)

چوں جنس ہر اخاصہ بداند ساقی
چوں داماتم بر سم خود بادہ دہد
صد فصل زہر نوع براند ساقی
وز صد خود ہم درگذراند ساقی

ایضاً (۷۲۱)

برگیر ز خود حساب اگر باخبری
گوئی نخورم بادہ کہ می باید مرد
کاول تو چہ آوردی آخر چہ بری
می باید مرد گر خوری ور نہ خوری

ایضاً (۷۲۲)

پیرے دیدم بخانۂ خمارے
گفتا نہ خوری کہ ہمچو من بسیارے
گفتم نہ کنی ز رفتگان اخبارے
رفتند و کسے باز نیامد بارے

ایضاً (۷۲۳)

خبر آزاد

بر کوزہ گرے پریر کردم گذرے
من دیدم اگر ندید ہر بے بصرے
از خاک ہمی نمود ہر دم ہنرے
خاک پدرم بر کف ہر کوزہ گرے

ایضاً (۷۲۴)

برگیر پیالہ و سبوئے دلجوئے
بخرام بسوئے سبزہ زار و لب جوئے

سطر ۵ اے زاہد!
حق ناشناس سمجھے اپنے افعال کا خود
[illegible] جور و ستم کی خانقاہ میں مقیم
ہے اور تو کمینوں کو نعمت دیتا ہے اور
لائق لوگوں کو زحمت دیتا ہے وہی
بات [illegible] معلوم ہوتی ہے
یا تو واقعی [illegible]
بہت بڑھا ہوا ہو گیا ہے اس سبب
[illegible]
سطر ۵ اگر تو ہوشیار
ہے تو اپنے نفس سے حساب
[illegible]
[illegible]

کین چرخ کہ صورت بتاں می رشتے		صد بار پیالہ کرد و صد بار سبوے
(۷۲۵)	رباعی	
اے آنکہ نتیجۂ چہار و ہفتی		در ہفت و چہار دائم اندر تفتی
مے خور کہ ہزار بار بیشت گفتم	بیشت	باز آمدنت نیست چو رفتی رفتی
(۷۲۶)	ایضاً	
شاد آمدی اے راحت جانم کہ توئی	بدانم	تو آمدہ و من نہ بدانم کہ توئی
از بہر خدا نہ از برائے دل من	ندانم	چنداں مے خور کہ من ندانم کہ توئی
(۷۲۷)	ایضاً	
اے بادۂ خوشگوار در جام تہی	نہی	بیپائے خرد تمام بند دگہی
ہر کس کہ نہ تو خورد ازانش ندہی	از کف	تا گوہر او بہ کف دستش نہ نہی
(۷۲۸)	ایضاً	
بکشائے درم کہ درکشایندہ توئی		بنمائے رہم کہ رہ نمایندہ توئی
من دست بہیچ دستگیری ندہم		کایشاں ہمہ فانی اند و پایندہ توئی
(۷۲۹)	ایضاً	
رو بیخبری گزیں اگر با خبری		تا از کف مستان ازل بادہ خوری
تو بیخبری بے خبری کار تو نیست		ہر بے خبرے را نرسد بے خبری
(۷۳۰)	ایضاً	
اے چرخ ہمہ خسیس را چیز دہی		گرمابہ و آسیا و کاریز دہی
آزادہ بنان شب گروگاں نہند		شاید کہ برایں چنیں فلک تیز دہی
(۷۳۱)	ایضاً	
چندیں غم بیہودہ مخور شاد بزی		واندر رہ بیداد تو با داد بزی
چوں آخر کار ایں جہاں نیستی است		انگار کہ نیستی تو آزاد بزی
(۷۳۲)	ایضاً	

در باغ چو بد غورہ ترش اول مے		شیریں زچہ گشت و تلخ چوں آمد مے
از چوب بہ تیشہ گر کسے کرد رباب	سازد	از پیشہ چہ گوئی کہ ہمی روید نے
(۷۳۳)	رباعی	
یارب بکشائے برمن از رزق درے		بے منت مخلوق رساں ما حضرے
از بادہ چناں مست نگہدار مرا		کز بیخبری نباشدم درد سرے
(۷۳۴)	ایضاً	
گر آمدنم بخود بدے نامدمے		ور نیز شدن بمن بدے کے شدمے
بہ زاں نہ بدے کہ اندریں دیر خراب		نے آمدمے نے شدمے نے بدمے
(۷۳۵)	ایضاً	
اے دل تو بسر ایں معما نہ رسی		در نکتۂ زیرکان دانا نہ رسی
اینجا زمے و جام بہشتے می ساز		کانجا کہ بہشت است رسی یا نہ رسی
(۷۳۶)	ایضاً	
خواہی کہ اساس عمر محکم یابی		یک چند بعالم دل بے غم یابی
فارغ منشیں زخوردن بادہ و مے		تا لذت عمر خود دمادم یابی
(۷۳۷)	ایضاً	
اے چرخ چہ کردہ ام بمن است بگوے		پیوستہ مرا فگندۂ در تگ و پوے
نانم ندہی تا نبری آب زروے		آبم ندہی تا نبری آب زروے
(۷۳۸)	ایضاً	
ہاں تا بہ بستان بدرستی نشوی		یا از در نیکواں بہ مستی نشوی
مے خور کہ بخوردن و نہ خوردن مے		گر آلت دوزخی بہشتی نشوی
(۷۳۹)	ایضاً	
خواہی کہ پسندیدۂ آنام شوی		مقبول قبول خاصۂ و عام شوی
اندر پے مومن و جہود و ترسا		بدگوے مباش تا نکونام شوی

سطرہ غورہ کچے
انگور جو ترش [illegible]
آخر وہ شیریں [illegible] اور شراب
تلخ کیوں ہوئی [illegible]
شیریں [illegible]
[illegible]
آپ [illegible]
[illegible]
[illegible]
خیال [illegible]
[illegible]
سلطنت [illegible]
مطابق فطرت [illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
[illegible]
دوزخ و جنت [illegible]
[illegible]

رباعی (۷۴۰)

روزے کہ دلم برنگ آبی یابی | در کنج دلم سبب خرابی یابی
در بحر دو دیدہ ام اگر غوطہ خوری | گر گم نہ شوی مردم آبی یابی

ایضاً (۷۴۱)

در دہ مے لعل لالہ گون صافی | بکشائے ز حلق شیشہ خون صافی
کامروز بروں ز جام مے نیست مرا | یک دوست کہ دارد اندرون صافی

ایضاً (۷۴۲)

تا کے غم آں خورم کہ دارم یا نے | ویں عمر بخوشدلی گذارم یا نے
پُر کن قدح بادہ کہ معلومم نیست | کایں دم کہ فرو برم برآرم یا نے

ایضاً (۷۴۳)

اے بادۂ ناب اے مے مینائی | چنداں بکشم ترا من شیدائی
کز دور مرا ہر کہ ببیند گوید | خوردہ | اے خواجہ شراب از کجا می آئی

ایضاً (۷۴۴)

آدم چو صراحی بود و روح چو مے | قالب چو نے بود و صدائے در وے
دانی چہ بود آدم خاکی خیام | فانوس خیالی و چراغے در وے

ایضاً (۷۴۵)

با درد قناعت کن و آباد بزی | در بند فزونی مشو آزاد بزی
منگر بہ فزونی ز خود و غصہ مخور | در کم ز خودی نگہ کن و شاد بزی

ایضاً (۷۴۶)

از در پدید آمدہ ناپاک تنے | وز دود جہنم بہ تنش پیرہنے
بشکست صراحیم کہ عمرش کم باد | وانگہ چو مے لطیف فرسودے چو منے

ایضاً (۷۴۷) از در بیرون

با من تو ہر انچہ گوئی از کیں گوئے | پیوستہ مرا ملحد و بیدیں گوئے

لعل از خلق شیشہ خون ... کرتا ہوں اس سے مراد یہ ہے کہ شیشے سے شراب نکال ... اس کو تو مجھ سے جدا کرتا ہے ... ہو اور اس کے مجھے بیٹھ ... کہتا تھا ... ہاں کیا کہوں میں ہوں میں ... اس کا اقرار کرتا ہوں مگر پوچھتا ہوں کہ کیا تجھ کو حق ہے کہ تو مجھ کو ایسا کہے یعنی تو اس قابل نہیں کہ اوروں کو نصیحت کرے ۱۲ عبدالباری آسی

من خود مقرم ہر انچہ گوئی ہستم	انصاف بدہ ترا رسد کیں گوئے
(۷۴۸) رستم لیکن	رباعی
از آمدنِ بہار و از رفتن دے	اوراقِ وجود ما ہمی گردد طے
مے خور مخور اندوہ کہ گفت است حکیم	غمہائے جہاں چو زہر و تریاقش مے
(۷۴۹)	ایضاً — نسبہ چو زہرہ ست
تا در تن تست استخوان و رگ و پے	از خانۂ تقدیر منہ بیروں پے
گردن منہ ار خصم بود رستم زال	منت مکش ار دوست بود حاتم طے
(۷۵۰)	ایضاً
گر روئے زمیں بجملہ آباد کنی	چنداں نبود کہ خاطرے شاد کنی
گر بندہ کنی بلطف آزادے را	بہتر کہ ہزار بندہ آزاد کنی
(۷۵۱)	ایضاً
گویند مخور مے کہ ہلاکش باشی	در روزِ مکافات در آتش باشی
ایں ہست ترا ز ہر دو عالم خوشتر	ایں یکدم کز شراب خوش باشی
(۷۵۲)	ایضاً
از کبر مدار ہیچ در دل ہوسے	کز کبر بجائے نرسید ست کسے
چوں زلفِ بتاں شکستگی عادت کن	زاں پیش کہ بگسلد ز تار نفسے
(۷۵۳)	ایضاً
تا کے ز غمِ زمانہ محزون باشی	با چشمِ پُر آب و دلِ پُر خون باشی
مے نوش و بعیش کوش و خوشدل میباش	زاں پیش کزیں دائرہ بیروں باشی
(۷۵۴)	ایضاً
دنیا نفسے و من در و یک نفسے	اندر نفسے چند تواں زد نفسے
شکرانہ آنکہ زندہ خوش میباش	ایں عالمِ بے وفا نماند بکسے
(۷۵۵)	ایضاً

له یہ رباعی احسان کی تعریف میں ہے کہ اگر تو دنیا کو آباد کرے تو اسکا اتنا ثواب نہیں ہے کہ جتنا ایک دل کے خوش کرنے میں ہے اگر تو کسی آزاد پر احسان کرکے اپنا غلام بنا لے تو یہ اس سے بہتر ہے کہ ہزار غلاموں کو آزاد کردے۔ عبدالباری آسی

خشتے نہ نہم پا نز نم بر خشتے ... زیں پس من و بادۂ و کنارِ کشتے
آتش نشوم ز بہر ہر انگشتے ... خوبی نبود بسر برم با زشتے

(۷۵۶) رباعی

مے خور کہ ظریفانِ جہاں را در مے ... بر گرد بنا گوش زمے بینی خوے
تا کے گوئیم توبہ بشکستی مے ... صد توبہ شکستہ بہ کہ یک شیشۂ مے

(۷۵۷) ایضاً

جز راہِ قلندر بخرابات مپوے ... جز بادۂ و جز سماع و جز یار مجوے
بر کف قدح بادہ و بر دوش سبوے ... مے نوش کن و بکار بیہودہ مگوے

(۷۵۸) ایضاً

تا در ہوسِ لعلِ لبی جام میی ... تا در پے آواز دف و چنگ و نیی
اینہا ہمہ چشم ست خدا میداند ... تا ترک تعلق نہ کنی ہیچ نیی

(۷۵۹) ایضاً

زاں پیش کہ از جامِ اجل مست شوی ... زیر لگد حادثہ ہا پست شوی
سرمایہ بدست آر درین رہ کانجا ... سودے نہ کنی اگر تہیدست شوی

(۷۶۰) ایضاً

اے آنکہ خلاصۂ چہار ارکانی ... بشنو سخنے ز عالم روحانی
دیوی و ددی و ملک و انسانی ... با تست ہر آنچہ مینمائی آنی

(۷۶۱) ایضاً

ہر چند ز دست دہر غمکش باشی ... وز جور و جفاے چرخ ناخوش باشی
زنہار ز دستِ ناکساں آبِ زلال ... بر لب مچکاں اگر در آتش باشی

(۷۶۲) ایضاً

با دردِ نساز تا دواے یابی ... از درد منال تا شفاے یابی
مے باش بوقت بینواے شاکر ... تا عاقبت الامر نواے یابی

رباعی (۷۶۳)

اول بخودم چو آشنا می کردی
آخر ز خودم چرا جدا می کردی
چوں ترک منت نبود از روز نخست
سرگشتہ بعالمم چرا می کردی

ایضاً (۷۶۴)

از دفتر عمری گشودم فالے
ناگاہ ز سوز سینہ صاحب حالے
می گفت خوش آں کسے کہ در خانۂ او
یاریست چو ماہے و شبے چوں سالے

ایضاً (۷۶۵)

آں مایہ ز دنیا کہ خوری یا نوشی
معذوری اگر در طلبش می کوشی
باقی ہمہ رائگاں نیرزد ہشدار
تا عمر گرانمایہ بداں نفروشی

ایضاً (۷۶۶)

من ترک ہمہ کردم و ترک مے نے
از جملہ گریز باشدم از مے نے
آیا بود آنکہ من مسلماں گردم
بس ترک مے مغانہ کردم ہے ہے

ایضاً (۷۶۷)

تن زن چو بزیر فلک بیباکی
مے نوش چو در جہاں آفت ناکی
چوں اول و آخرت بجز خاکی نیست
انگار کہ بر خاک نئی در خاکی

ایضاً (۷۶۸)

گر شادی خویشتن دراں میدانی
کاسودہ دلے را بغمے بنشانی
در ماتم عقل خویش بنشیں ہمہ عمر
میدار مصیبت کہ عجب نادانی

ایضاً (۷۶۹)

ہنگام سفیدہ دم خروس سحری
دانی کہ چرا ہمی کند نوحہ گری
یعنی کہ نمودند در آئینۂ صبح
کز عمر شبے گذشت و تو بے خبری

ایضاً (۷۷۰)

اے کاش کہ جاے آرمیدن بودی
یا ایں رہ را بسر رسیدن بودی

سلہ یعنی بقدر ضرورت خورد و نوش دنیا کے حاصل کرنے کی واسطے تو معذور ہے جو کچھ بھی کوشش کرنا چاہتے ہو باقی اس کے سوا جو کچھ تو حاصل کرے گا وہ سب فضول ہوا اور سوا اس کے کہ اپنی گراں بہا عمر ضائع ہوا اور کوئی نتیجہ نہیں ۱۲ سلہ یعنی [illegible]

[illegible]

کاش از پی صد هزار سال از دل خاک		چون سبزه امید بر دمیدن بودی
(۷۷۱)	رباعی	
ای سوخته سوخته سوختنی		وی آتش دوزخ از تو افروختنی
تا کی گوئی که بر عمر رحمت کن	درشت	حق را تو کئی برحمت آموختنی
(۷۷۲)	ایضاً	
ای دل می و معشوق مکن در باقی	باتی	سالوس رها کن و مکن زراقی
گر پیر و احمدی خوری جام شراب		وان حوض که مرتضاش باشد ساقی

تمام شد

[illegible]

خاتمة الطبع از جانب کارپردازان مطبع

پس از حمد و ثنا بر رأی ارباب فطرت سلیم و صاحبان ذهن مستقیم که در میدان سخن طراز ی بجا رزبانی و بطلاقت لسانی قصب السبق ربوده اند بدین گونه روشن باد که درین جزو زمان مجموعهٔ نادر رباعیات که چون شاهدان چار ابرو از حسن خلق با عناصر اربعه مشمول ست و مانند بیلی صفتان بمحل ناز نگوله از جبین نقطه بسته بر چار صفحهٔ دلربائی بیلی کوبی مشغول یعنی کلام بلاغت نظام معروف به رباعیات عمر خیام که سخن آفرین الامقام در تنظیم بوزن رباعی گوی مسابقت از شعرای روزگار ربوده چنانچه حضرت شیراز بلبل نواخوان گلزار غزلیات است بدان مثابه این مصنف شیوا زبان عندلیب نغمه سرای چمن زار رباعیات طوطی قلمش در شیرینی گفتار خیلی حلاوت بار ست و نوای قمری سروستان چار ضرب کلامش صافی درونان را تجلی انوار زنی کلک که گیاہی بیش نیست ارتسام توصیف آن فرد بی مثل بدرستی حواس خمسه اندرین شش جهت بیرون از امکان است هنگامیکه از چار سو خواهش طبع این کتاب لاجواب در رسید بار اول نسخهٔ صحیحه بتلاش بهم رسانیده بتصحیح لائق و تحشیه حل غوامض بنهجیکه پسندیدهٔ نقادان سخن باشد باهتمام فراوان غازهٔ قبول بر رویش کشیده و شش بار بلباس پوشش انطباع گردید اکنون که فروخت شده و ارباب شوق بفرط اشتیاق طلبگار طبعش شدند لاجرم به تصحیح تمام و نظر ثانی مولوی عبد الباری آسی از نسخهای عهد قدیم مقابله کرده آمد چون اکثر رباعیات از جادهٔ صحت خارج بود به تصحیح و مقابله صحیح کرده شد و الحق که فی زماننا نسخه بهتر و صحیح تر ازین نسخه دیگر بنظر نخواهد رسید حواشی را بطرز نو بزبان اردو تبدیل کرده شد چونکه رواج زبان فارسی درمیان نیست الحال نیز بحواشی اردو آراسته شده بار دوازدهم در مطبع نامی منشی نیج کمار واقع لکهنؤ باهتمام ایم بیڈی ایصر سپرنٹنڈنٹ بماه اپریل سنه ۱۹۵۵ء حلیهٔ طبع در بر کرد ایزد بیچون مقبول عام کناد

ـــب

چند دواوین فارسی کی مختصر فہرست

کلیات شمس تبریز فارسی
عارف کامل حضرت شمس تبریز کا کلیات جس میں عاشقانہ اور عارفانہ رنگ کا بیشمار کلام قریب قریب ہر بحر میں موجود ہے
قیمت سے،

کلیات جامی فارسی
کلام کی خوبی کا بیان تحصیل حاصل ہو مگر یہ کہنا ضروری ہو کہ اس مرتبہ یہ کلیات نہایت صحیح بڑے خوبصورت پیمانہ پر شائع ہوا ہے۔
قیمت عہ ۱۲،

دیوان نعمت خان عالی فارسی
نہایت فصیح و بلیغ کلام ہے اور لطف یہ کہ بیحد شگفتہ اور رنگین ہے قابل دید ہے۔ قیمت سہ،

دیوان عرفی فارسی
عہد اکبر کے اس یایۂ ناز شاعر کا بے بہا کلام جسکے کمال کے سامنے بڑے بڑے باکمالوں نے سر تسلیم خم کیا اور جسکا ہر شعر کیفیات شاعرانہ سے لبریز ہے
قیمت ۱۲،

کُلیات سعدی فارسی
اس میں شیخ سعدیؒ کا تمام و کمال کلام موجود ہے۔ اور سب کے حصے علیحدہ علیحدہ کر دئیے ہیں قیمت عہ

کلیات غلام امام شہید فارسی
ہمارے خیال میں غالب کے رنگ کا کہنے والا اگر کوئی دوسرا شخص ہندوستان میں گزرا ہے تو وہ شہید ہیں انکا دیوان قابل داد و دید ہے۔
قیمت عہ،

دیوان عنصری فارسی
پایۂ تخت سلطان محمود غازی کا وہ باکمال شاعر جسکا کلام محمود جیسے بادشاہ کو مسحور کئے ہوئے تھا یہ دیوان عرصے سے نایاب تھا اب نہایت صحت سے طبع کیا گیا ہے قیمت ۱۲،

مجموعہ عناصر دواوین خسرو فارسی
یہ دیوان حضرت امیر خسروؒ کے چار دیوانوں کا خلاصہ ہے جس میں ان کا ہر دور عمر کا کلام شامل ہے قیمت عہ،

دیوان مخفی فارسی
نہایت اہتمام و صحت کے ساتھ دوبارہ چھاپا گیا ہے شروع میں مختصر سوانح اور تصویر بھی شامل ہے قیمت عہ،

کلیات صائب فارسی
دیوان صائبؒ وہ دیوان ہے جسکے رنگ کا وجود ایرانی شعرا میں کسی دوسرے کے یہاں نہیں ہے تمام کلام حکیمانہ ہے قیمت عہ ۱۲،

دیوان حافظ فارسی
حافظ رحمۃ اللہ علیہ کا مستانہ اور عارفانہ کلام نہایت خوشخط جلی
قیمت عہ، رسمی ۱۵،

دیوان غنی کشمیری فارسی
مرزا صائب کے رنگ کا فروغ دینے والا اور نباہنے والا غنی کشمیری کے سوا کوئی دوسرا شاعر نہیں ہوا قیمت ۸،

کلیات ظہیر فاریابی فارسی
اس کی تعریف میں متقدمین نے یہ شعر کہا ہے
دیوان ظہیر فاریابی ۞ در کعبہ بدزد گر بیابی
قیمت ۱۲،

کلیات غالب فارسی
مرزا غالب کا فارسی کا وہ کلام جس پر خود اُن کو ناز تھا ملاحظہ کے لایق ہے
قیمت ۸،

گلشن تعشق فارسی
میر مظفر علی اسیر لکھنوی آخر زمانے کے اُستاد کامل تھے انکا فارسی کا کلام ہے
قیمت ۱۲،

المشتہر منیجر تیجکمار پریس بکڈپو لکھنؤ